

O dowodzie

ze świadków, znawców i przysięgi tudzież

O wyroku

Nakład Towarzystwa
Biblioteki Słuchaczów Prawa
w Uniwersytecie Jag.

—1888—

Tytuł V

O dowodzie ze świadków.

Literatura

Pratobevera: Vom Beweise durch Zeugen. w czasop. Materialien T. VII.

Haimerl: Ueber den Zeugenbeweis. Magazin f. Rechts u. Staatsw. T. X.

Przepisy ogólne.

Świadkiem w rozumieniu austryackiej ustawowej teoryi dowodowej jest, kto w sprawie drugich przez sądownie pod obowiązkiem wyjawienia prawdy uczynione zeznanie o fakcie spornym własnymi zmysłami spostrzeżonym dostarczyć ma sędziemu cywilnemu zasad dowodowych przemawiających za nastąpieniem, lub nienastąpieniem tegoż faktu. W pra-

cesie cywilnym uważamy świadka tylko jako środek dowodowy i nie czyni różnicy, czy świadek tylko przypadkowo spostrzegł fakt udowodnić się mający, lub czy jego przywołano na świadka do aktu prawnego ustnie lub na piśmie zdziałanego, lub do aktu uroczystego, jak n: p: rozporządzenia ostatniej woli. Tylko fakta, a nie pytania prawne stanowią przedmiot zeznania świadka. Świadek jest osobą różniącą się od sędziego, znawców i stron ze sobą spór wiodących.

I

Podział świadków.

A.

z uwagi na ich wiarogodność /: §§ 214 do 219 u: s:/

Moc dowodna zeznań świadka zależy przedewszystkiem od jego wiarogodności, polegającej na zdolności spostrzegania świadków i na wiernem przedstawieniu spostrzeżeń, tudzież na woli zeznawania prawdy. Ze względu na wiarogodność świadków dzieli ich ustawa /: z wy-

łączeniem postępowania w spr: drob:/:

1. na wiarogodnych /: klasycznych, unbedenklich:/, przy których podane warunki schodzą się w zupełności,

2. na odrzutnych /: reiciendi, verwerflich:/, jeśli przymioty osobiste, lub stosunki świadków wiarogodność ich zeznań zupełnie znoszą, lub ubezwładniają, które dzielą się na bezwzględne i względne [illegible]

3. na podejrzanych /: suspecti, bedenklich:/, jeśli przymioty osobiste, lub stosunki świadków wiarogodność ich zeznań mniej, lub więcej osłabiają, nie zaś znoszą.

Podział ten nie tyczy się osób, które dla względów publicznych nigdy nie mogą być przez sąd dopuszczone do składania świadectwa, chociaż ich wiarogodność bynajmniej nie jest zachwiana. Osoby te nazywają się świadkami bezwzględnie niedopuszczalnymi /: unbedingt unzulässige Zeugen :/. Praktyka mylnie zalicza ich do świadków odrzutnych. Do tych świadków należą urzędnicy i duchowni w następujących przypadkach. Do złożenia świadectwa

dopuszczeni być nie mogą, choćby nawet strona przeciwna na ich zeznanie wyraźnie zezwoliła.

1. Urzędnicy rządowi, jeśliby świadectwem swém zdradzić mieli tajemnicę urzędową, któréj przestrzegać byli obowiązani /: chyba że przełożeni zwolnili ich od obowiązku milkliwości:/, albo jeżeli na okoliczność, mającą być stwierdzoną, świadectwo urzędowe wydanem być winno /: dekr: nadw: z 29 listopada 1808 i z 2 marca 1825 roku:/. To samo tyczy się urzędników sądowych /: dekr: nadw: z 8 marca 1791 roku i § 50 instr: sąd: /.

2. Duchowni względem tego, co im powierzono na spowiedzi, lub pod warunkiem milkliwości urzędu duchownego.

A.'

Świadkowie odrzutni.

Są oni:

1: bezwzględnie odrzutnymi t. j. bez względu na strony spór wiodące i na przedmiot sporu, a to:

a/ którzy z urzędu do złożenia świadectwa

przypuszczeni być nie mogą, chyba że przeciwnik na ich przesłuchanie wyraźnie zezwolił. Do osób tych należą wedle § 214 u: s: α/ osoby, które dla stanu swego cielesnego, lub umysłowego o niewątpliwej prawdziwości faktu żadnej nie mogli powziąść wiadomości, lub takowej niewątpliwie oświadczyć nie mogą. Co do tych osób uwzględnić należy nietylko chwilę spostrzeżenia faktu, lecz i chwilę zeznania faktu.

β/. Osoby nie liczące jeszcze lat 14 /: niedojrzałe, niedorosłe:/. Są to osoby, które zeznawać mają o okolicznościach, przez nie przed 14stym rokiem życia spostrzeżonych, choćby skończyły rok 14sty w chwili, w której złożyć mają świadectwo /: § 597 k: c: /. Gdy uzdolnienie umysłowe i fizyczne do czynienia świadectwa, tudzież uzdolnienie do wykonania przysięgi nie zależy od woli stron, twierdzić musimy, że w przypadku pod a/ tylko niedorośli na zezwolenie produkta dopuszczeni być mogą do świadectwa, jeżeli strony się zrzekają zaprzysiężenia niedojrzałego, albowiem dekr: nadw: z 30 sierpnia 1798

roku, wyklucza niedojrzałych od wykonania przysięgi. Zrzeknięcia tego nie wymaga się, jeżeli wspomniane osoby w chwili czynienia świadectwa, już były ukończyły lat 14.

b). Świadkowie, którzy tylko wskutek sprzeciwienia się strony przeciwnej /: produkta :/ nie mogą być przypuszczeni, w przeciwnym zaś razie do składania zeznań dopuszczeni być mogą. Do ich rzędu należą wedle § 215 u: s: uznani za winnych zbrodni pochodzących z oszustwa lub chciwości zysku, a to tak, że po wycierpianej karze. Wykluczenie to nie tyczy się wszakże takich czynności prawnych, udowodnić się mających, do których osoby te przez odnośne strony wprzód użyte były jako świadkowie, zanim popadły w śledztwo. Przepisy §§ 6, 7 i 10 Nowelli z 15 listopada 1867 r. wydanej do k: k: nie wpływają na zastósowanie § 215 u: s: /: orzecz: najw: tryb: z 9 czerwca 1874 r. L. 89. Ks: orzecz: /. Osoby te są zatem na zawsze świadkami odrzutnymi. Przez wyraz „zbrodnia kryminalna" w § 215 u: s: „wynika.

jąca z oszustwa lub chciwości zysku" rozumieć należy obecnie zbrodnie na zasadzie k: k: z r. 1852, które powodują się tym samym zamiarem. W sprawach wynikłych z umów o najem lub dzierżawę nie można w przypadkach wyszczególnionych w § 15 rozp: ces: z 16 listopada 1858 r., stanowiącego o postępowaniu w takich sporach uwzględnić tych świadków, których przesłuchanie nie może nastąpić w przeciągu dni ośmiu, skoro produkt sprzeciwia się ich wysłuchaniu. Wyłączenie tych świadków nie polega na braku ich wiarogodności, nie są oni zatém świadkami odrzutnymi, lecz tylko względnie niedopuszczalnymi.

2. Świadkami względnie odrzutnymi t. j. ze względu na strony spór wiodące, lub ze względu na przedmiot sporu odrzutnymi są ci, którzy wskutek sprzeciwienia się produkta nie mogą być przypuszczeni do czynienia świadectwa, z wyłączeniem wszakże tych przypadków, gdzie strona ofiarująca dowód z tych świadków, do wykonania przysięgi uzupełnia-

jącej przypuszczoną byćby mogła. § 216 u: s: wylicza te osoby, jako to:

a). wszyscy krewni w linii wstępnej i zstępnej,
b). mąż i żona,
c). ci, którzy w tej samej sprawie byli, albo są rzecznikami strony, która ich na świadków powołuje,
d). spodziewający się bezpośrednio, lub pośrednio jakiej korzyści z procesu, lub zostający w obawie poniesienia jakiej szkody.

Osoby te, od a) do d), mogą mimo sprzeciwienia się produkta dostarczyć drugiej połowy dowodu, wszakże tylko wtedy, kiedy strona ofiarująca dowód z tych świadków w danym przypadku do przysięgi uzupełniającej mogła być dopuszczoną, a zatém wtenczas, kiedy połowy dowodu dostarczono, a świadectwem świadka względnie odrzutnego ta pierwsza połowa dowodu mogłaby być uzupełniona. Gdyby zatém sędzia nie mógł dopuścić strony do wykonania przysięgi uzupełniającej, wówczas i dowód ze świadków

względnie odrzutnych miejscaby mieć nie mógł, przypuściwszy, że strona druga się sprzeciwia dopuszczeniu tych świadków. Z powyższego wypływa, że strona dowodząca obowiązaną jest równocześnie z ofiarowaniem dowodu ze świadków względnie odrzutnych zaofiarować przysięgę uzupełniającą, aby sędzia mógł się przekonać, czy ze względu na sprawę przysięga ta dopuszczalną być może /: § 286 u: s: /. Przepis § 216 u: s: wylicza świadków względnie odrzutnych w sposobie wyczerpującym. Przez krewnych i małżonków w § 216 u: s: pod lit: a i b wyszczególnionych rozumieć należy krewnych i małżonków dowodziciela, za tém przemawia przepis tego samego § pod lit: c, § 217 u: s: pod a. i b. i c, i § 224 pod lit: d. Jeżeli więc strona powołuje świadków, między którymi, a przeciwnikiem zachodzą stosunki wzmiankowane pod a i b, świadkowie ci nie byliby z tego powodu świadkami względnie odrzutnymi, to samo miałoby miejsce, gdyby świadkowie w równym stopniu byli krewnymi obu stron spór wiodących.

Przy świadkach pod a) nie czyni ustawa żadnej różnicy między pochodzeniem ślubném, a nieślubném, w danym zaś razie musiałoby być ojcowstwo ojca nieślubnego udowodnioném. Przepis pod a) nie tyczy się dosłownie go biorąc stosunku pochodzącego z przysposobienia, jednakowoż mogłoby mieć miejsce postanowienie pod lit: d/. Co do małżonków jest rzeczą obojętną, czy spólnie ze sobą żyją, lub czy są oddzieleni co do stołu i łoża. Osoby wchodzące w skład świadków bezwzględnie, lub względnie odrzutnych uważać należy co do mocy dowodnej ich zeznań za świadków podejrzanych, jeżeli one przez sąd do złożenia świadectwa dopuszczone zostały /: §§ 214 do 216 u: s:/, sąd zatém uzna z uwzględnieniem zachodzących okoliczności, czy tym świadkom wiara daną być może /: § 219 u:s:/. W przypadkach, w których dopuszczenie tych osób do świadectwa zależy od wyraźnego zezwolenia przeciwnika /: 214 u:s:/, albo od tego, że przeciwnik się nie sprzeciwiał dopuszczeniu tych osób /: §§ 215 i 216 u:s:/, dopuszczenie tych osób

ma to znaczenie, że przepisy dozwalające ustanowienia dowodu zupełnego, albo pierwszej połowy dowodu przez świadków podejrzanych stosują się także do świadków bezwzględnie, lub względnie odrzutnych.

B.

Świadkowie podejrzani, lecz nie odrzutni (:§ 217 u: s:)

Świadków tych wylicza § 217 u: s:)

a) stryjeczni, wujeczni i cioteczni strony dowód ze świadków ofiarującej, lub z nią w linii pobocznej bliżej jeszcze [nawet brat i siostra] sprokrewnieni; postanowienie to odnosi się do pochodzenia ślubnego i nieślubnego, – przysposobienie nie wywiera żadnego wpływu.

b). osoby w tym samym stopniu, co pod a) spowinowacone, tudzież spowinowaceni dowodziciela w linii zstępnej i wstępnej.

c). służący za swym panem, lub swą panią, dopóki zostają w służbie.

d). ci, którzy jeszcze nie skończyli lat 18 wieku swego.

e). którzy skończyli już lat 18, lecz zeznawać mają o tém, co się wydarzyło przed dopełnieniem tychże lat.

f). żyjący ze stroną przeciwną w wielkiej nieprzyjaźni,

g). wszyscy uznani za winnych zbrodni, lub nie wynikającej z oszustwa, lub z chciwości zysku; skutek ten nigdy nie ustaje pomimo Nowelli do k: k: t. j. ust: z 15 listopada 1867 r. (: Orzecz: najw: tryb: z 9 czerwca 1874 L. 89 Ks: orzecz:). Przepis § 218 u: s: uważa popadłych w śledztwo względem zbrodni za świadków podejrzanych, jeśli ich jedynie dla braku dowodów uwolniono. Przepis ten stracił swą skuteczność wobec powołanej Nowelli do k: k: i § 253 l: 3 proc: k: z r. 1873. Postanowienie § 217 pod lit: d), według którego do świadków podejrzanych należał żyd za żydem przeciw chrześcianinowi zostało uchylone post: ces: z 6 stycznia 1860 r. L: 9 Dz: u: p: i to nietylko na przyszłość, lecz także co do procesów wiszących.

Wyliczenie świadków podejrzanych w § 217

u: s: jest wyczerpującem. O ile świadkowi podej-rzanemu wiara daną być może, o tém po dokładném rozważeniu wszelkich okoliczności sędzia orzeka /: § 219 u: s:/. Między świadkami podej-rzanymi, a względnie odrzutnymi zachodzi ta różnica, że zeznania piérwszych mogą, zeznania zaś drugich same przez się nie mogą dostarczyć piérwszéj połowy dowodu.

C.

Świadkowie wiarogodni.

Wszyscy świadkowie, którzy nie podpadają pod pojęcie świadków podejrzanych i odrzutnych, są świadkami wiarogodnymi. Do tych należą aku-szery i akuszerki co do nastąpionego za ich po-mocą porodu z nieprawego łoża /: dekr: nadw: z 23 Kwietnia 1813 r:/. Członkowie gminy, którzy na korzyść téjże zeznali, są świadkami wiaro-godnymi, skoro im osobiście z procesu nie przy-pada żadna korzyść, ani nie pozostają w oba-wie poniesienia jakiejś szkody /: dekr: gub: gal: z 10 sierpnia 1781 r: /. Prócz podanych zasad wiarogodności zeznań świadków zeznanie win-

no być stanowcze i jasne, jak nie mniej pole-
gać na własném i bezpośredniém spostrzeżeniu
świadka. Zeznanie t. zw. pośrednich, lub zaocz-
nych świadków jest bez wszelkiego znaczenia.
/: 226 u: s: /. Zeznanie winno być nadto prawnie
złożone i spisane.

Przepisy u: s: o podziale świadków na od-
rzutnych i podejrzanych nie mają zastósowa-
nia w postępowaniu w sprawach drobiazgo-
wych.

B.

Podział świadków na świad-
ków w sztuce biegłych /: Kunstverständi-
ge Zeugen :/ i niebiegłych.

Pierwsi są to świadkowie, którzy przypadkowo
posiadają wiadomości fachowe, wymagane, aby
fakta, które oni spostrzegli, bądź przypadkowo,
bądź wskutek wezwania stron, a o których świad-
czyć mają, mogli należycie pojąć i osądzić; różnią
się niefachowi świadkowie tém od tychże, że pierw-
si nietylko zeznawać mają o tém, co zmysłami swy-
mi spostrzegli, ale zarazem wyprowadzić wniosek

na podstawie swych fachowych wiadomości; od znawców różnią się świadkowie fachowi, iż nie na mocy nakazu sądowego spostrzegli fakty i objawili swe zdanie.

II

O obowiązku składania w sądzie świadectwa.

Rozumiemy przez to obowiązek stawić w sądzie na skutek jego wezwania i pod przysięgą zeznawać prawdę o faktach stanowczych, które świadek przypadkowo, albo dobrowolnie własnymi spostrzegł zmysłami. Powyższy obowiązek jest obecnie powszechnym obowiązkiem publicznym, którego spełnienie sąd w wykonaniu swej władzy wykonawczej z urzędu wymusić ma na wszystkich osobach, przebywających w jego okręgu sądowym w tej chwili, w której świadek swemu obowiązkowi zadość uczynić ma. O przesłuchanie świadka, przebywającego w okręgu innego sądu, sąd, zezwalający na przesłuchanie świadka, zawezwie sąd odnośny. Osoby podlegające najwyższemu nadwornemu urzędowi marszałkowskiemu tylko wobec

tego urzędu zobowiązane są do składania świadectwa, wszakże urząd ten może do tego delegować inny sąd, który w imieniu tego urzędu uskutecznia przesłuchanie /: reskr: min: z 14 maja 1854 r: /. Środki przymusowe, za pomocą których wymuszony być może obowiązek składania świadectwa, są, - o ile się rozchodzi o stawanie w sądzie -, wezwanie z zagrożeniem środków przymusowych, następnie użycie tych środków, zwłaszcza nałożenie kar pieniężnych i nałożenie aresztu, a niekiedy przymusowe odstawienie świadka /: § 232 u: s: i § 192 instr: sąd: /. Wykonanie przysięgi i zeznanie świadectwa nie mogą być bezpośrednio wymuszone, wchodzą więc kary pieniężne i kara aresztu /: reskr: min: z 5 listopada 1852 r: /. Rozciągłość tych kar zostawiono uznaniu sędziego. Jeżeli świadek wskutek odmówienia świadectwa umyślnie wyrządził szkodę stronie powołującej go na świadka, natenczas ta ma prawo żądać od niego wynagrodzenia szkody /: koszta audyencyi wyznaczonej do wysłuchania świadka przegranej sprawy :/, a to w miarę po-

stanowień powszechnego prawa cywilnego. Obowiązek składania świadectwa w sądzie jest ograniczony. Ograniczenie tyczy się:

1. stawania w sądzie
2. wykonywania przysięgi świadka i
3. dania odpowiedzi na pytania zadawane przez sąd.

Ad 1. Przesłuchanie świadka odbywa się prawidłowo w gmachu sądowym, wyjątkowo w mieszkaniu świadka, co w następujących przypadkach ma miejsce:

a). Członkowie domu cesarskiego przesłuchiwani bywają w swojem mieszkaniu i to tylko przez najwyższy urząd nadworny marszałkowski, a jeżeli inny sąd uskutecznia przesłuchanie, takowe odbywa się jedynie w imieniu wspomnianego urzędu marszałkowskiego (: reskr: min: z 14 maja 1854 r:).

b). Pozostawiono roztropności sądu, którzy świadkowie dla choroby, lub ważnych przyczyn w swém mieszkaniu przesłuchani być mają (: § 240 u: s:).

c). Francuscy konsulowie jeneralni, konsulowie

i ich kanclerze, tudzież wicekonsulowie i ajenci konsulatu, jeżeli są poddanymi państwa ich mianującego, nie mogą być przed sąd na świadków wzywani. Jeśli władza sądowa miejscowa mniema, iż zeznanie ich sądowe jest potrzebnem, sędzia udać się ma do ich mieszkania w celu przesłuchania, albo zażądać od nich oświadczenia na piśmie (: Traktat z 11 grudnia 1866 r:). Ten sam przywilej służy konsulom Stanów Zjednoczonych půł: Ameryki, państwa niemieckiego, Hiszpanii, Japonii, Siamu, Portugalii, Szwecyi i Norwegii.

Ad 2. Do złożenia przysięgi jest każdy świadek obowiązany bez względu na swój stan. Od składania przysiąg są jednak uwolnieni: a) członkowie rodziny cesarskiej, (reskr: min: z 14 maja 1854 r:)

b). Menonici i wszystkie inne osoby, które według swego wyznania religijnego przysięgi wykonać nie mogą.

Ad 3. W tym względzie zwracamy uwagę na to, że jedynie w postępowaniu w sprawach

drobiazgowych służy świadkowi prawo wymawiania się od świadectwa co do pewnych pytań i faktów. § 42 post: w spr: drob: /: mniej więcej jak w sprawach karnych:/. To postanowienie post: w spr: drob: nie może być stósowaniem do innych spraw, toczących się w procesie zwyczajnym i nadzwyczajnym.

Wywiązanie się z obowiązku składania świadectwa następuje bezpłatnie. Świadkowi mieszkającemu w miejscu, gdzie go przesłuchano, nie należy się wynagrodzenie, chyba że jest wyrobnikiem; zamiejscowym jednak należy się wynagrodzenie za jazdę, gdy tego ich stan, lub zdrowie wymaga i obok tego umiarkowana płaca dzienna. Sąd słuchający świadka oznacza wynagrodzenie, płacić się mające przez stronę powołującą świadka § 239 u: s: /: Ostatnie zdanie w § 227 u: s: straciło swe znaczenie z powodu zniesienia jurysdykcyi patrymonialnej:/

III

Moc dowodu z zeznań świadków /: § 211 u: s:/

Zeznania świadków wystarczają, albo do do-
starczenia zupełnego dowodu, albo potrzebują
do dostarczenia zupełnego dowodu wsparcia ze
strony innych środków dowodowych, w którym
to przypadku dowód ze świadków uzupełnia
inny dowód niezupełny, dostarczony innymi
środkami dowodowymi, albo sam uzupełnio-
nym bywa. Dowód zupełny stanowią jedno-
zgodne zaprzysiężone zeznania o fakcie mają-
cym być stwierdzonym, a to zeznania:

1. dwóch świadków wiarogodnych,

2. jednego świadka wiarogodnego, a dru-
giego podejrzanego,

3. jednego świadka wiarogodnego, a dru-
giego względnie odrzutnego,

4. Zeznania więcej podejrzanych świadków
mogą stanowić dowód zupełny. § 211 u: s: mówi
„mehrere", co znaczy także dwa, wszakże
świadkowie podejrzani wtenczas tylko mogą
stanowić zupełny dowód, kiedy sędzia na pod-
stawie § 219 u: s: uzna, że zeznania dwóch
świadków podejrzanych stanowią w danym

przypadku dowód zupełny.

Połowę dowodu, a to pierwszą, również jak i drugą stanowi:

1. Zeznanie jednego świadka wiarogodnego (: § 211 u: s: i dekr: nadw: z 14 lutego 1788 :)

2. Jednozgodne zeznanie przynajmniej dwóch podejrzanych świadków (: §§ 211 i 219 u: s:). Najw: tryb: wygłosił w orz: z 10 czerwca 1860 r. tę zasadę, iż zeznania dwóch względnie odrzutnych świadków poparte zeznaniem jednego świadka podejrzanego stanowić mogą pierwszą połowę dowodu. Według orz: z 15 lutego 1882 r. mogą jednozgodne zeznania jednego podejrzanego i jednego względnie odrzutnego świadka według uznania sędziego stanowić pierwszą połowę dowodu.

Zaś tylko drugą połowę dowodu stanowi:

1. Zeznanie jednego świadka podejrzanego (: § 211 u: s:)

2. jednego względnie odrzutnego świadka (: § 216 u: s:)

Dowód ze świadków można połączyć ze

wszystkimi innymi środkami dowodowymi, skoro same przez się nie stanowią dowodu, a więc z dokumentami wadliwymi, z księgami handlowymi, z przysięgą uzupełniającą.

IV

Sposoby prowadzenia dowodu ze świadków.

Dowód ze świadków dzieli się ze względu na sposób jego prowadzenia, na dowód zwyczajny, sumaryczny i dla wiecznej pamięci.

Dowód zwyczajny zachodzi wtedy, gdy świadkowie wyrokiem przedstanowczym dopuszczeni, przesłuchani być mają na artykuły dowodowe, przedłożone przez dowodziciela, a dopuszczone powyższym wyrokiem przedstanowczym, jak nie mniej na pytania szczegółowe przez produkta przedstawiane.

Przy sumarycznym dowodzie ze świadków stwierdza świadek przypuszczony na mocy wyroku przedstanowczego przysięgą swą świadectwo przez siebie na piśmie wydane, lub do protokułu sądowego przyjęte bez przesłuchania go

na artykuły dowodowe i pytania szczegółowe.

Dowód ze świadków dla wiecznej pamięci różni się celem swoim i nie prowadzi się w tym okresie procesu, w którym powinienby być przeprowadzonym według zasad prawidłowego przewodu procesu.

Oddział 1.

O zwyczajnym dowodzie ze świadków.

(: Rozdział XIV u: s:)

I

Ofiarowanie dowodu ze świadków.

(: §§ 212 i 213 u: s:)

Przy dowodzie ze świadków odróżniamy ofiarowanie dowodu od podjęcia tegoż dowodu, czyli od przystąpienia do dowodzenia. Ofiarowanie następuje w tém piśmie procesowém, lub protokule rozpraw, gdzie strona przedstawiła fakt świadkami stwierdzić się mający i polega na oświadczeniu strony, że podejmuje stwierdzić ten fakt świadkami, przyczém ich równocześnie wymienia,

załączając artykuły dowodowe, na które świadkowie przesłuchani być mają. Artykuły dowodowe (: Weisartikel, articuli positionales:) są to poszczególne liczbami rzymskimi oznaczone zapytania, wystósowane do świadków, a tyczące się okoliczności, które razem wzięte obejmują fakt przedstawiony przez dowodziciela, a stwierdzić się mający przez świadków. Każdy artykuł obejmować winien jedną tylko okoliczność faktyczną, a pytanie ma być tak ułożone, by świadek mógł odpowiedzieć: „tak" lub „nie." Artykuły dowodowe załączają się jako samoistny załącznik (: § 12 u: s:) do tego pisma procesowego, lub protokułu rozpraw, gdzie strona ofiaruje dowód ze świadków. Dowodziciel poda imię i nazwisko świadka, wiek, zatrudnienie i miejsce zamieszkania (: § 12 u: s:), a zarazem wyszczególni, na które artykuły dowodowe każdy poszczególny świadek ma być przesłuchany. Wyszczególnienie tych okoliczności zamieszcza się w piśmie obejmującem artykuły dowodowe i nazywa się „di:

rectorium cum denominatione testium" /: wskazówka z wymienieniem świadków :/ § 212 u: s: /. Dowodziciel nie jest ograniczonym co do liczby świadków /: § 213 u: s: /. Przeciwnik jego może w piśmie procesowém, obejmującém odpowiedź na pismo, gdzie ofiarowano dowód ze świadków, sprzeciwić się dopuszczeniu dowodu, zaprzeczając wiarogodności świadków, ich mocy dowodnej, stósowności artykułów dowodowych, dopuszczalności dowodu samego; o ile to wszystko jest możebném, obowiązanym jednak będzie wykazać i udowodnić okoliczności, które za sobą pociągają odrzutność, lub wadliwość świadków; w przeciwnym bowiem razie sędzia dla braku wiadomości tych okoliczności uważaćby musiał tych świadków za wiarogodnych, chyba że odpowiedzi na pytania ogólne /: §§ 224 i 225 u: s: / stałyby temu na zawadzie /: jednakowoż najw: tryb: orzekł kilka razy, że sąd nie może z urzędu uznać świadka za podejrzanego, lub odrzutnego :/. Przeciwnik może też przeciw dowodowi ze

świadków ofiarować odwód i to również ze świadków, a nawet ze świadków od strony drugiej powołanych. W takim przypadku ofiarowanie odwodu ze świadków nastąpić winno, jak łśmy dopiero podali.

II

Dopuszczenie zwyczajnego dowodu ze świadków wyrokiem przedstanowczym.
(: §§ 210, 212 i 213 u:s:)

Sąd wtedy tylko dopuści dowodu ze świadków, jeżeli:

1. dowód zaofiarowano na okoliczności stanowcze i sporne,

2. jeżeli go należycie zaofiarowano t.j. w tym wywodzie procesowym, lub protokule rozpraw, gdzie okoliczność udowodnić się mająca prawnie była przedstawiona (: W procesie ustnym także później:)

3. jeżeli świadkowie nie należą do osób, których sędzia już na mocy ustawy nie powinien przypuścić do czynienia świadectwa.

4. gdy spodziewać się można, że na mocy

zeznań świadków będzie osiągniętym dowód zupełny, lub też taki półdowód, który wspólnie z innymi przez dowodzącego przedstawionymi środkami dowodowymi dostarczyć może zupełnego dowodu.

Jeżeli podane warunki się schodzą, sędzia dopuści dowodu ze świadków wyrokiem przedstanowczym. Wyrok przedstanowczy /: sententia interlocutoria, Beiurtheil:/ ma jedynie za przedmiot dopuszczenie dowodu ze świadków, lub znawców i nie wdaje się wcale w rozsądzenie samej sprawy. Z tego powodu każdy taki wyrok wymaga jeszcze wyroku stanowczego /: sententia decisiva, das Endurtheil:/. Obok dopuszczenia zwyczajnego dowodu ze świadków wyrazi wyrok przedstanowczy:

1. których ze świadków powołanych przez stronę sąd dopuszcza do dania świadectwa, a których od tego wyłącza,

2. oznaczy artykuły dowodowe /: podając ich liczby rzymskie:/, na które dopuszczeni świadkowie mają być słuchani, a które artykuły się odrzucają.

3. oznaczy termin, w ciągu którego dowodziciel zgłosić się ma do przeprowadzenia dowodu i jakie skutki połączone są z zaniechaniem tegoż terminu /: § 220 u: s:/, tudzież,

4. wyrazi, że orzeczenie o kosztach sądowych zachowuje się wyrokowi stanowczemu /: §§ 213, 220 i 326 u:s:/.

Dowód zwyczajny ze świadków może być przez stronę podjęty jedynie na mocy wyroku przedstanowczego /: W sprawach małżeńskich dopuszczonym bywa dowód ze świadków przez rezolucyą, a w procesie sumarycznym sąd po zamknięciu rozprawy wzywa odrazu świadków do przesłuchania :/. To, co podaliśmy, odnosi się do każdego zaofiarowanego dowodu ze świadków bez różnicy, czy jest dowodem głównym lub odwodem. Jeżeli obie strony zaofiarowały dowody ze świadków, wówczas sędzia dopuszcza tych dowodów jednym i tym samym wyrokiem przedstanowczym. Jeżeli przeciwnik strony ofiarującej dowód główny ze świadków zaofiarował przeciw temuż do-

wodowi odwód ze świadków, wówczas dopuszczają się wprawdzie te dowody jednym i tym samym wyrokiem przedstanowczym, jednakowoż wyrok zachowuje przeciwnikowi podjęcie jego odwodu na przypadek zgłoszenia się drugiej strony do podjęcia dowodu głównego ze świadków /: §§ 241, 242 u: s: i obacz niżej pod l. V. :/. Do każdego wyroku przedstanowczego mają być ułożone pobudki sądzenia, wykazujące, że spodziewać się można, iż zeznania świadków stanowić będą dowód zupełny, bądź same przez się, bądź w połączeniu z innymi przez dowodzącego ofiarowanymi środkami dowodowymi, tudzież że okoliczności dowodem tym stwierdzone być mające są stanowczymi i że za ich pomocą sprawa sama może być rozsądzona. Jeżeli dowód ze świadków, lub znawców okaże się potrzebnym jedynie co do jednej części żądania skargi, a orzeczenie co do drugiej oddzielnej części może nastąpić niezawiśle od dowodu ze świadków, lub znawców natenczas wi=

nien sędzia w tém samém orzeczeniu, gdzie wyrokiem przedstanowczym dopuszczono dowodu ze świadków, lub znawców, równocześnie także rozstrzygnąć drugą część wyrokiem stanowczym, bądź bezwarunkowym, bądź warunkowym, dopuszczającym przysięgi strony. Téj zasady trzymać się należy mianowicie w procesie rachunkowym /: dekr. nadw: z 12 września 1837 r. /. Praktyka nie trzyma się tego przepisu, zwłaszcza od chwili zaprowadzenia "Nowelli" z r. 1874, bo na mocy téjże nie ma miejsca odrębna apelacya od wyroku przedstanowczego, świadkowie zatem mogą być natychmiast przesłuchani, do czego jednak potrzebne są wszystkie akta procesowe. Praktyka dopuszcza zatem wyrokiem przedstanowczym dowodu ze świadków, przeprowadza ten dowód i wydaje następnie wyrok stanowczy co do wszystkich części żądania skargi.

III

Środki prawne przeciw

wyrokowi przedstanowczemu.

Jeżeli sędzia pierwszej instancyi dopuścił dowodu ze świadków, lub znawców, wówczas na mocy Nowelli z r. 1874 od tego wyroku apelacya odrębna miejsca mieć nie może (: § 17 Nowelli :), wolno wszakże stronom po wydaniu wyroku stanowczego w sprawie głównej zapadłego połączyć z apelacyą od tego wyroku zażalenie swe na wyrok przedstanowczy. Strony mogą nawet przedsięwzięciem dowodu dla wiecznej pamięci zabezpieczyć sobie dowody wyrokiem przedstanowczym niedopuszczone, skoro zachodzą warunki ustawą dla dopuszczenia tego dowodu zakreślone. Jeżeli sędzia pierwszej instancyi nie dopuszczając ofiarowanego dowodu ze świadków lub znawców rozstrzygnął sprawę główną wyrokiem stanowczym, sędzia drugiej instancyi zaś na skutek apelacyi od tego wyroku założonej uznaje za potrzebne dopuścić wspomnianego dowodu, wówczas sędzia ten zmieni wyrok pierwszej instancyi i dopuści tego do-

wodu wyrokiem przedstanowczym, od którego rewizya odrębna miejsca mieć nie może /: orz: najw: tryb: z 16 lutego 1875 r. L. 92 Ks: orz: i restr: min: z 16 marca 1875 r: /. Rewizya jest jedynie dopuszczona, gdy wyrokiem drugiej instancyi skazano przeciwnika dowodziciela na zapłacenie kosztów sądowych drugiej instancyi, albowiem orzeczenie o tych kosztach zachowaném być musi wyrokowi stanowczemu /: orz: najw: tryb: z dnia 12 listopada 1878 roku: /.

Po przeprowadzonym dowodzie ze świadków, lub znawców na mocy wyroku przedstanowczego w drugiéj instancyi zapadłego, albo po uznaniu tego dowodu za zgasły, z powodu że dowodziciel nie zgłosił się do niego, wyda sąd pierwszéj instancyi powtórnie wyrok stanowczy w sprawie głównej.

Jeżeli sądy pierwszej i drugiéj instancyi nie dopuszczając dowodu ze świadków, lub znawców rozstrzygnęły sprawę główną wyrokami stanowczymi, sąd trzeciej instan:

cyi wszakże, zmieniając te wyroki dopuścił dowodu ze świadków, lub znawców, wówczas sąd pierwszej instancyi po przeprowadzeniu tego dowodu, względnie po uznaniu go za zgasły, wyda powtórnie wyrok stanowczy, przeciw któremu służą zwykłe środki prawne /: dekr: nadw: z dnia 7 lipca 1835 roku:/

Gdyby sąd rozstrzygnął jedną część żądania skargi stanowczo, co do drugiej zaś dopuścił dowodu ze świadków, lub znawców, wówczas wydanym będzie jeden tylko wyrok, który co do jednej części żądania skargi jest wyrokiem stanowczym, a co do drugiej wyrokiem przedstanowczym. W takim przypadku nie może być z apelacyą od wyroku stanowczego połączona apelacya od wyroku przedstanowczego. Powyższe zasady idą w zastósowanie i wtedy, kiedy sędzia pierwszej instancyi dopuszcza dowodu ze świadków, lecz nie ze wszystkich, albo nie na wszystkie artykuły dowodowe, a następnie wydaje wyrok stanowczy, sędzia wyższy jednak zmie-

niając ten wyrok dopuszcza dowodu z pominiętych świadków, lub znawców, lub na pominięte artykuły dowodowe. W przypadku takim sędzia pierwszej instancyi powtórnie wyda wyrok stanowczy i to albo po przeprowadzeniu dowodu ze świadków pominiętych, albo po wysłuchaniu świadków na pominięte artykuły dowodowe, albo nareszcie po wydaniu orzeczenia uznającego dowód za zgasły.

IV

Przystąpienie (: zgłoszenie się :) do dowodu ze świadków (: die Antretung § 220 u: s:)

W celu przeprowadzenia dowodu ze świadków przystępuje dowodziciel do dowodu na mocy wyroku przedstanowczego. Przystąpienie uskutecznia się wniesieniem do sędziego pierwszej instancyi podania, w którém dowodzący domaga się przesłuchania świadków, wyrokiem przedstanowczym dopuszczonych na artykuły dowodowe w tym wyroku wskaza-

zanie. Podanie wnosi się w dwóch okazach przy dołączeniu odpisu wyroku przedstanowczego i dopuszczonych artykułów dowodowych, które podwójnie załączone być muszą. Dowodzący poda przy każdym świadku, na które artykuły wyrokiem dopuszczone słuchanym być mają, dowodzący może w swoim wspomnianém podaniu pominąć jednego, lub więcej świadków; jeżeli sędzia na prośbę dowodziciela o zarządzenie przesłuchania świadków, zarządza to przesłuchanie, wówczas od téj chwili stają się świadkowie w podaniu wymienieni, a przesłuchać się mający, środkiem dowodowym obu stronom wspólnym, a dowodziciel nie może się już jednostronnie zrzec przesłuchania jednego, lub wszystkich tych świadków. W przypadku takiego zrzeknięcia się sąd wysłucha stronę drugą. Ta sama zasada przestrzeganą być winna także w postępowaniu sumarycznem, w którem osobne zgłoszenie się do przeprowadzenia dowodu ze świadków nie ma miejsca; gdyż sę=

dziu ne mocy § 34 postęp: sumar: świadka przez siebie dopuszczanego równocześnie do przesłuchania wzywa /: orz: najw: tryb: z dnia 20 listopada 1883 r:/.

/: Każdy przezorny produkt powinienby ze swej strony zaofiarować dowód ze świadków powołanych przez dowodzącego, jeżeli się spodziewać może, że na jego t. j. produkta korzyść zeznawać mogą - w przeciwnym bowiem przypadku świadkowie ci odpraśćby mu mogli wstęp pominięcia ich przez dowodzącego w prośbie, w której przystępuje do dowodu ze świadków:/. Jeżeli strona dowodząca pominęła w podaniu wspomnianem świadka wyrokiem przedstanowczym dopuszczonego, wówczas tym sposobem pominiętego już więcej przesłuchać nie można /: § 220 u: s:/.

Termin, w którym do dowodu ze świadków przystąpić należy, winien być wyrażony w wyroku przedstanowczym /: dekr: nadw: z 17. sierpnia 1797 r:/. Ten termin obejmuje obecnie dni 14, a to z uwzględnieniem prze-

pisu § 220 u. s: i tego, że Nowella z r. 1874 nie dopuszcza odrębnego odwołania się od wyroku przedstanowczego./: orz: najw: tryb: z 16 lutego 1875 roku L. 93. Ks: orz: i restr: min: z 16 marca 1875 roku :/. Termin ten rozpoczyna się z dniem po wręczeniu dowodzicielowi wyroku przedstanowczego, wliczając niedziele, święta powszechne i ferye sądowe. Termin, którego ostatni dzień przypada na niedzielę, lub święto powszechne kończy się z następnym dniem powszednim. Termin ten nie może być przedłużony przez orzeczenie sądowe, wszelako audyencya wyznaczona przez sędziego do wysłuchania świadków może być odroczoną.

Jeżeli dowodzący zaniechał terminu do podjęcia dowodu ze świadków, przeciwnikowi służy prawo żądać, aby dowód uznano za zgasły i akta spisano w celu wydania wyroku stanowczego. Jeżeli przeciwnik nie korzystał z tego prawa, a dowodzący zgłasza się do dowodu po upływie wspomnianego terminu,

wówczas na mocy najw: postan: z 22 maja 1847 roku nie może być dowodziciel dopuszczonym do przeprowadzenia dowodu, jeśli strona druga się temu sprzeciwia. Stąd wynika, że sąd spóźnionego podania, z którém dowodziciel zgłasza się do dowodu, z urzędu odrzucić nie może, skoro przeciwnik nie domagał się uznania dowodu za zgasły, sędzia więc wyznaczy termin w celu przesłuchania świadków, zawiadamiając o tém obydwie strony. Produkt może się w takim przypadku na wyznaczonéj audyencyi sprzeciwić przesłuchaniu świadków z powodu upadłego terminu, wskutek czego sędzia orzeknie przez rezolucyą, iż przesłuchanie świadków miejsca mieć nie może, uznając zarazem dowód za zgasły. Jeżeli się temu produkt nie sprzeciwia n: p:, bo nie stanął na audyencyi, wówczas sędzia przesłucha świadków.

V

O odwodzie ze świadków

(: §§ 241 i 242 u: s:)

Odwód ze świadków może być tylko wtedy dopuszczony, kiedy go należycie zaofiarowano na okoliczności stanowcze i sporne i z takich świadków, którzy albo sami, albo w połączeniu z innymi środkami dowodowymi dostarczyć mogą zupełnego dowodu. Wszelako bezpośredni odwód ze świadków należy już wtenczas uważać za stanowczy, kiedy za jego pomocą dowód przez przeciwnika ofiarowany n: p: ze świadków, zachwianym być może w taki sposób, iż już nie dostarczy zupełnego dowodu na twierdzone okoliczności, albo że dowód przeciwnika n: p: z przysięgi nie może być dopuszczonym. Stąd wynika, że bezpośredni odwód ze świadków może być dopuszczonym, chociażby strona ofiarująca go jednego tylko, lub więcej świadków dostarczających pierwszej połowy dowodu, powołała i to bez ofiarowania przysięgi uzupełniającej, lub innego środka dowodowego uzupełniającego odwód niezupełny ze świadków.

Co do terminu, w którym przystąpić należy do prowadzenia odwodu, odróżnić należy następujące przypadki:

1. Jeżeli zaofiarowano odwód ze świadków przeciw dowodowi ze świadków wchodzą wówczas w zastósowanie §§ 241 i 242 u: s: według których przystąpienie do odwodu zachowuje się stronie w tym samym wyroku przedstanowczym, którym dowód ze świadków przeciwnika został dopuszczonym - strona wszakże dopiero wtedy przystąpić może do prowadzenia odwodu, kiedy przeciwnik przystąpił do swego dowodu ze świadków. W tym przypadku przystąpić należy do odwodu wciągu dni 14, licząc od dnia po wręczeniu rezolucyi, zarządzającej przesłuchanie świadków wskutek zgłoszenia się strony do dowodu głównego ze świadków. Jeżeli ta strona nie przystępuje do swego dowodu, odwód ze świadków odpada jako zbyteczny. Ze względu na dekr: nadw: z 9 sierpnia 1833 r: i 7 lipca 1835 r: |: obacz to pod l. IX :| twierdzić możemy, że

w przypadkach, gdzie do odwodu ze świadków z tego powodu przystąpić nie można, że przeciwnik do swego dowodu ze świadków nie przystąpił, wolno będzie stronie ofiarującej odwód ze świadków zgłosić się samoistnie do odwodu ze świadków w terminie dni 14 po upływie terminu ustanowionego dla przystąpienia do dowodu głównego ze świadków, a to wtedy, gdy przeciwnik obok świadków przedstawił inne jeszcze środki dowodowe, których moc dowodna za pomocą dowodu ze świadków osłabioną lub zniesioną być mogła.

2. Jeżeli się zdarzy taki przypadek, że obie strony ofiarują dowody ze świadków, z których żaden nie jest odwodem, wszakże między nimi taki zachodzi związek, że do jednego z nich wtedy dopiero przystąpić można, kiedy do drugiego już przystąpiono, wówczas przepis §§ 241 i 242 u: p: idzie w zastósowanie n: p: powód ma wskutek zaprzeczenia pozwanego fakt swój udowodnić świadkami, pozwany zaś również świadkami zarzut n: p:

potrąceniu, którym się zasłaniać przeciw żądaniu skargi. W tym razie przystąpienie do dowodu potrącenia okaże się zbytecznem, jeżeli powód nie przystępuje do swego dowodu ze świadków.

3. Jeżeli zaofiarowano i dopuszczono odwodu ze świadków nie przeciw dowodowi głównemu ze świadków, lecz przeciw innemu dowodowi głównemu n: p: z dokumentów, wtenczas przystępuje się do tego odwodu w ciągu dni 14 po wręczeniu stronie wyroku przedstanowczego /: ob: pod l: IV :/, do tego przypadku nie stosują się zatem §§ 241 i 242 u: s: /: obacz to pod l: 1 :/, lecz § 220 u: s: i Nowella z r: 1874.

Uwaga: Jeżeli obie strony zaofiarowały dowody ze świadków na odrębne od siebie niezależne części żądania skargi n: p: powód, że pozwany wyrządził mu szkodę, pozwany, że się uwypiązał ze zobowiązania na siebie wziętego; wówczas każda strona przystąpi do dowodu w ciągu dni 14 bez względu, czy jej przeciwnik do dowodzenia się zgłosił, lub też

nie. Przepis ten ma w szczególności zastósowanie w procesie rachunkowym.

VI.

O podstawieniu czyli substytucyi świadków (: §221 u:s:)

Dowodzący domagać się może przesłuchania tylko tych świadków, których wyrok przedstanowczy dopuścił.

A.

Jeżeli jednak świadek wyrokiem przedstanowczym dopuszczony umarł (: §221 u:s:), lub z innego powodu odpadł (: orz: najw: tryb: z 24 października 1874 r.:), wówczas dowodziciel może w miejsce tego świadka podstawić innego tak samo uprzyjmiotnionego, albo na mocy dekr: nadw: z 18 września 1844 r. także więcej innych świadków, jeżeli dowód dostarczyć się mający ze świadka zmarłego, lub z innego powodu odpadłego nie da się w inny sposób zastąpić. W celu podstawienia świadka poda dowodziciel zwykłą prośbę, nie skargę o restytucyą (: orz: najw: tryb: z 16 Kwietnia

1872 r:) w terminie do przystąpienia do dowodu wyznaczonym, a sędzia wyznaczy audyencyę, wysłucha obie strony i rozstrzygnie prośbę przez rezolucyą (: § 221 u:s:). Słusznie orzekł najw: tryb: 5 września 1867 r: że powyższy termin 14dniowy liczy się od chwili, w której dowodzący dowiedział się o śmierci wyrokiem dopuszczonego świadka. Od rezolucyi dopuszczającej podstawionego świadka nie ma miejsca odrębny rekurs (: § 17 Nowelli :) - nie wymaga się, aby istnienie świadków podstawić się mających nie było przedtem t. j. w chwili ofiarowania świadka zmarłego znanem dowodzącemu i że dopiero później o tych świadkach się dowiedział - przeciwnie rozchodzi się jedynie o to, że dopuszczono wyrokiem świadka i że go straciła strona dowodząca wskutek jego śmierci, lub z innej przyczyny (: orz: najw: tryb: z 24 października 1870 r:).

B.

Jeżeli powyższy przypadek nie zachodzi, strona dowodząca tylko wtenczas domagać się

może dopuszczenia nowych świadków t. j. przedtém wyrokiem przedstanowczym niedopuszczonych, jeżeli takie zachodzą okoliczności, które ofiarującemu dowód nadają prawo żądać przywrócenia do pierwotnego stanu wcelu, wprowadzenia nowych środków dowodowych /: dekr: nadw: z dnia 18 września 1844 r: /. To może nastąpić po zamknięciu postępowania przygotowawczego, a dowodzący o wspomnianych świadkach wprzód, ani wiedzieć, ani takowych znaleść nie mógł /: § 489 u: s: /.

VII

O przesłuchiwaniu świadków.

/: § 222 do 240 u: s: /
tudzież R. XII i XIV inst: s: dla
Galicyi Zachodniej z 27 listopada 1801 r:
które to rozdziały stanowiące o przesłuchiwaniu świadków i odbieraniu przysiąg nie zostały zniesione wskutek zaprowadzenia
nowéj instr: sąd: z 3 maja 1850 r:
nareszcie §§. 18 do 22 Nowelli z r: 1874.

Na wniesione podanie o przesłuchanie świad-

ków sędzia zarządzi ich przesłuchanie. Ze względu na to, czy świadkowie podlegają o. rzecznictwu sędziego, przesłuchującego świadków, lub nie, przesłucha ich sędzia orzekający, w drugim zaś przypadku sędzia, któremu świadkowie podlegają.

A.

Przesłuchanie świadków przez sędziego orzekającego.

W tym przypadku:

1. wyznacza sędzia audyencyą do przesłuchania świadków i stron, a mianowicie przeciwnika strony dowodzącej przy wręczeniu mu odpisu artykułów dowodowych /: §§ 222 i 223 u: s: /

2. Przy przesłuchaniu świadków czynnym jest sędzia z protokulistą. Przesłuchiwanie odbywa się protokularnie /: §§ 237 u: s: i 188 i 193 N: J: z r. 1853: /

3. Na audyencyi winien przeciwnik ~~(woźnień)~~ dowodzącego swoje pytania szczegółowe t: zw: „interrogatoria" podać na piśmie sędzie.

mu, który przesłuchać ma świadka, jeżeli tych pytań na piśmie nie podano, później przyjęte mi być nie mogą. W takim przypadku winien sędzia przesłuchać świadków tylko na pytania ogólne i na dopuszczone artykuły dowodowe /: §§ 224 i 225 u: s: /. Nowella dozwala jednak produktowi stawającemu na audyencyi wyznaczonej do przesłuchania świadków zadawać ustnie świadkowi pytania za pośrednictwem sędziego lub za jego przyzwoleniem bezpośredniem, chociażby nawet zaniedbał przedstawić na piśmie pytania szczegółowe /: § 20 Nowelli:/. Pytania zadawać się mające świadkowi są ogólne i szczegółowe. Celem pierwszych jest przekonać się, czy świadek osobiście zdolnym jest do czynienia wiarogodnego zeznania. Przepis § 224 u: s: podaje pytania ogólne i te muszą przez sędziego z urzędu być zadane każdemu świadkowi, chociażby i produkt nie przedłożył pytań szczegółowych.

Pytaniami ogólnemi są:

a/. Imię i nazwisko świadka,

b). wieku,

c). stan, zatrudnienie, godność i t. d.

d). czyli świadek nie jest krewnym, lub powinowatym strony, która go powołuje,

e). w jakim stopniu,

f). czyli ze stroną przeciwną nie zostaje w wielkiej nieprzyjaźni,

g). na czém to polega,

h). czyli z procesu nie spodziewa się jakiéj korzyści, lub nie obawia się jakiéjś szkody,

i). na czém jedna, lub druga polega,

k). czy mu czego nie obiecano, lub nie dano za świadectwo,

l). co i przez kogo?

Pytania szczegółowe są to do poszczególnych wyrokiem przedstanowczym dopuszczonych artykułów dowodowych zastosowane, świadkowi zadane pytania, aby z odpowiedzi na nie otrzymać wyczerpującą i dokładniejszą odpowiedź na artykuły dowodowe, tudzież aby dowiedzieć się o bliższych szczegółach, powziąć przekonanie, czyli świadek prawdę wie i

przyznać się, odkryć sprzeczności w zeznaniach świadków i t. p. Pytania szczegółowe tyczą się wyłącznie okoliczności faktycznych, mają być wyraźne i dokładne, a każde pytanie zawierać winno jednę tylko okoliczność. Pytania szczegółowe odnoszące się do tego samego artykułu dowodowego zestawiają się razem i oznaczają się liczbami arabskiemi, podając zarazem artykuł dowodowy, do którego się one odnoszą n. p.: „Do I art: dow: 1, 2, 3, i t. d." Prawo zadawania pytań szczegółowych nie jest co do liczby ograniczonem, ich stósowność ocenia sędzia przy przesłuchaniu świadka /: §20 Nowelli :/

Podczas toczącego się sporu t. j. aż do wydania wyroku przedstanowczego nie wolno producentowi podać sądowi pytań szczegółowych, gdyż te odnosić się mają do artykułów dowodowych, wyrokiem przedstanowczym dopuszczonych, a zatem przypuszczają wydanie wyroku przedstanowczego /: dekr: nadw: z 7 października 17 :/. Przesłuchanie świadków bez zadawania

pytań ogólnych pociąga za sobą nieważność przesłuchania, choćby nawet strony nie poczyniły żadnych zarzutów przeciw świadkom /: orz: najw: tryb: z 3 listopada 1868 r:/.

4. W procesie cywilnym przed przesłuchaniem składają świadkowie przysięgę. Według § 3. ust: z 3 maja 1868 r. L. 33 D: u: p: winien sędzia przed odebraniem przysięgi przypomnieć świadkowi w sposób odpowiedni jego wykształceniu i pojmowaniu świętość przysięgi ze stanowiska religijnego, ważność przysięgi dla porządku społecznego, kary za krzywoprzysięstwo doczesne i wieczne, tudzież przedstawić świadkowi, że przysięgę składać należy w rozumieniu sądu, a więc bez wszelkiego zastrzeżenia i dwuznaczności. Rota przysięgi świadka brzmi bez względu na wyznanie religijne składającego przysięgę na mocy §§ 1 i 2 pow: ust: i § 19 Nowelli z r. 1874, jak następuje: Przysięgam szczérze Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że na wszystko, o co w sądzie pytany będę, szczérą

zeznam prawdę i nic innego, jak tylko prawdę. Tak mi Panie Boże dopomóż." § 19 Nowelli zniósł przepis, według którego świadkowie przysięgać musieli, że nie odkryją nikomu swego zeznania, dopóki go sąd nie ogłosi /: § 233 u: s: /. Jeżeli strony są obecne, sędzia w ich obecności, inaczej bez nich odbierze przysięgę od świadków i to od każdego świadka z osobna. Co do składania przysiąg przez wyznawców religii Mahometa wydano szczególny przepis zawarty w dekr: nadw: z 26 sierpnia 1826 r., a nie zwzruszony powołaną ust: z 3 maja 1868 r: Przepisy dekr: nadw: z 30 listopada 1848 r. stanowiące o postępowaniu przy wykonywaniu przysiąg przez starozakonnych zniesione zostały pow: ust: z r: 1868.

5. Po wykonaniu przysięgi przez świadków każdy z nich z osobna po oddaleniu reszty przez sędziego przesłuchanym bywa. Według § 19 Nowelli wolno stronom być obecnemi podczas przesłuchiwania świadków, przez co zniesiono § 237 u: s: Jeżeli strona poważy się przer-

wać świadkowi, lub w sposób niedozwolony usiłuje wpłynąć na jego świadectwo, upomnieć ją należy pod zagrożeniem wzbronienia obecności podczas słuchania świadków, a wydalić, jeśliby napomnienie było bezskutecznem /: § 19 ust: 2gi Nowelli :/. Jeżeli tożsamość osoby przeciwnika strony dowodzącej sprawdzoną być ma przez świadków, może przeciwnikowi być nakazanem, by osobiście stanął /: orz: najw: tryb: z 11 czerwca 1871 r. /. Sędzia przesłuchuje świadka najpierw na pytania ogólne, a następnie na artykuły dowodowe, przy każdym zaś artykule dowodowym zadać należy świadkowi pytania szczegółowe, do tego artykułu się odnoszące. Sędzia z urzędu powinien się pytać każdego świadka o podstawę jego wiadomości względem każdego poszczególnego artykułu dowodowego, choćby nawet żadne pytania szczegółowe o to nie były podane. Świadek, któryby na jakąś okoliczność żadnej takiej nie wskazał zasady, nie zasługiwałby całkiem na wiarę co do tej okoliczności. /: §§ 225 i 226 u: s: /.

Przeprowadzając dowód ze świadków, lub znawców może sędzia zadawać świadkom i znawcom takie pytania, jakie uzna za potrzebne do wyjaśnienia, lub uzupełnienia zeznania świadka, lub zdania znawców /: § 18, Nowelli:/. Strona, która stanęła dla przysłuchania się zeznaniu świadków, może im zadawać za pośrednictwem sędziego, lub jego bezpośredniem zezwoleniem takie pytania, które uzna za potrzebne do wyjaśnienia, lub uzupełnienia jego zeznania. Przeciwnikowi dowodziciela służy prawo to zawsze, choćby nawet nie przedstawił na piśmie pytań szczegółowych /: § 20, Nowelli:/ Sędzia odrzucić winien pytania, czy to przez dowodziciela, czy przez przeciwnika zadane, jakoteż przedstawione pytania szczegółowe, jeśli uzna je za niestósowne, albo jeśli na zasadzie wyroku przedstanowczego są wyłączone, a że się to stało zapisać w protokule z przytoczeniem przyczyny. Przeciw odrzuceniu pytania, lub jakiegoś pytania szczegółowego odrębny środek prawny nie jest dopuszczalnym,

wolno jednak stronie połączyć zażalenie z apelacyą od wyroku stanowczego w przedmiocie głównym /: § 21 Nowelli:/. Zeznania świadków spisują się protokularnie. Po przesłuchaniu świadka i spisaniu zeznań mają być świadkowi jego zeznania przeczytane, które następnie podpisać ma /: § 193 instr: sąd:/. Jeżeli świadek po odczytaniu zeznań swoich, a więc przed zamknięciem przesłuchania miał coś odmienić, lub dodać, o tém w końcu jego własnymi wyrazami należy uczynić wzmiankę, - w samém zaś zeznaniu nic dodawaném, ani odmienioném być nie może /: § 238 u: s:/. Jeżeli świadek już po ukończonem zeznaniu świadków zgłasza się do sądu z żądaniem, aby go ponownie przesłuchano w celu zmienienia zeznań zaprzysiężonych, wówczas mu to na mocy dekr: nadw: z 30 listopada 1810 r. w żaden sposób nie może być dozwoloném, co tak ma być pojmowaném, że po zamknięciu postępowania dowodowego zarządzonego w myśl reskr: min: z 16 grudnia 1851 r. /: tu pod l. VIII :/

nie jest dozwolone uzupełnienie przesłuchania świadka. Stąd wynika, że przed tem zamknięciem świadek na swe żądanie o ponowne przesłuchanie, słuchanym być musi /: orz: najw: tryb: z 24 listopada 1857 r: 14 sierpnia 1872 r: 23 marca 1880 r: /. Pozostawiono uznaniu sędziego, czyli i w jaki sposób uwiadomić zechce stronę, że świadek zmienić chce poprzednie swe zeznania; także strona żądająca powtórnego przesłuchania świadka celem sprostowania poprzednich jego zeznań oddaloną być winna ze swém żądaniem /: obacz także §§ 311 i 312 u: s: /.

B.

Jeżeli świadkowie ulegają bezpośrednio władzy innego sądu /: albo w jego okręgu sądowym przebywają, chociaż tam stale nie mieszkają :/, niż tego, w którym się toczy proces, wówczas strona dowodząca wnieść winna do sędziego orzekającego tyle podań o przesłuchanie świadków, ile jest sądów, którym świadkowie podlegają. Do każdego z tych po-

dań dołączy odpis artykułów dowodowych wyrokiem przedstanowczym dopuszczonych. Sąd orzekający udziela sądowi, któremu świadek podlega, prośbę strony dowodzącej o przesłuchanie świadka razem z artykułami dowodowymi z tym dodatkiem, aby świadka przesłuchał i protokuł obejmujący zeznania nadesłał /:§§ 227 do 231 u: s:/. Sędzia orzekający udzieli równocześnie przeciwnikowi strony dowodzącej jeden okaz artykułów dowodowych z dołożeniem, że mu wolno wezwanemu do tego sędziemu przesłać bezpośrednio pytania szczegółowe.

Przepis § 22 ust: 1go Nowelli zmienia §§ 228 i 229 u: s: stanowi bowiem; jeżeli świadków ma przesłuchać sędzia do tego wezwany, odezwę wygotować należy, nie czekając na termin do przedstawienia pytań szczegółowych, a ust. 2gi stanowi, że przeciwnik dowodzącego może wezwanemu sędziemu przesła bezpośrednio pytania szczegółowe swoje. Sędzia ten zawiadomi strony o terminie wyznaczonym do przesłuchania świadków, wyjmu

jąc przypadki nader nagłe. Wyżej podane przepisy §§ 19 do 21 Nowelli stósowane będą i do przypadków słuchania świadków przed sądem wezwanym.

VIII

O ogłoszeniu zeznań świadków i pismach dowodowych (: §§ 243 do 247 u: s:)

Przepis § 243 u: s: stanowi, że dopiero po zupełnie ukończoném przesłuchaniu wszystkich świadków mogą ich zeznania t. j. protokuł zawierający takowe w odpisie być podniesione. Zanim to nastąpi, przechowują się zeznania w sądzie, wszakże od chwili wprowadzenia Nowelli bez poprzedniego opieczętowania, gdyż strony mogą być obecne przy przesłuchaniu świadków, a więc znane są im ich zeznania, tudzież że świadkowie nie są obowiązani zaprzysięgać, że nie odkryją nikomu swego zeznania, dopóki go sąd nie ogłosi (: § 19 Nowelli; obacz też wyżej orz: najw: tryb: z 21 marca 1876 r.). O zamknięciu przesłuchania świadków zawiadamia sąd strony przez rezolucyą, wskutek

czego dowodziciel może żądać albo

a). inrotulacyi aktów, albo

b). podać do sądu w ciągu dni 14 t: zw: pismo dowodowe (: scriptura probatoria, die Beweisschrift:). Celem tego pisma jest przekonać sędziego, że to co przez dowód ze świadków udowodnionem być miało, rzeczywiście udowodnionem zostało. Przepisy §§ 243 i 244 u: s: tyczące się zawiadamiania stron o dokonanem przesłuchaniu świadków, lub przedłożonem sprawozdaniu znawców, nie mniej o obliczeniu terminu do wniesienia pisma dowodowego zmienione zostały reskr: min: z 16 grudnia 1851 r. L: 258 D: u: p:, a to w sposób następujący:

1. Jeżeli protokuł zeznań świadków, lub protokuł sprawozdań znawców zamknięto, lub protokuł zeznań świadków w innym sądzie przesłuchanych przesłano sędziemu orzekającemu, wówczas sędzia orzekający zawiadomi o tém obie strony przez rezolucyą z tém dołożeniem, że mogą żądać w Kancelaryi wydania sobie odpisu zeznań świadków, lub zdania

znawców. /: Strony udają się zazwyczaj do samego sądu, prosząc go na piśmie o wydanie powyższych odpisów :/.

2. Od doręczenia téj rezolucyi, która ile możności obu stronom w jednym dniu, a mianowicie stronie dowodzącéj zawsze pierwéj doręczoną być winna, liczyć należy wspomniany 14 dniowy termin do wniesienia pisma dowodowego, nie wliczając w ten termin ani dnia, w którym strona zażądała odpisu, ani téż dalszego czasu, który aż do wykończenia i wręczenia odpisów upłynął.

3. Przy zażądaniu odpisów strony, żądające takowych, winny dostarczyć potrzebnych znaczków stemplowych i papieru. Odpisy wręczone być winny stronom przez kancelaryą z urzędu, nie czekając, aż strony takowe same podniosą.

4. Kancelarya utrzymywać winna dokładny spis wykazujący dzień, kiedy stronę dowodzącą zawiadomiono, iż może żądać odpisu, nie mniéj dzień, kiedy odpisu rzeczywiście żądała, tudzież dzień, w którym jéj takowy wręczony został. Rzeczone dnie umieszczone będą nie tyl-

tko w oryginalnym protokule zeznań, lecz i na doręczonych odpisach.

5. Rozporządzenie to nie odnosi się do procesu sumarycznego.

Najw: tryb: orzekł w dniu 21 marca 1876 r: L. 81 Rep: orzecz:, iż w myśl §§ 28 i 19 Nowelli nie można odmawiać stronom prawa żądać jeszcze przed ukończonem zamknięciem wprowadzonego dowodu ze świadków odpisu sporządzonych już protokułów zeznań świadków. Przepisy §§ 19 i 28 Nowelli zmieniły zatem § 243 u: s: i reskr: min: z 16 grudnia 1851 r. Nie stoi na zawadzie ta okoliczność, że względem wszystkich do protokułu przyjętych zeznań świadków jedno tylko pismo dowodowe wniesione być może, albowiem termin do wniesienia tego pisma liczy się jedynie od tego dnia, w którym stronom wręczono rezolucyą, zawiadamiającą takowe o zamknięciu przesłuchania świadków.

Pismo dowodowe przez dowodzącego wniesione udziela się przeciwnikowi do wniesienia

obrony dowodowéj /: die Beweiseinrede:/ w ciągu dni 14. Celem téj obrony jest odeprzeć twierdze- dowodzącego, jakoby zeznania świadków do- starczyły zamierzonego przez dowodzącego dowo- du, lub téż przekonać sędziego, że dowód ze świadków jest zbytecznym, lub niedopuszczal- nym, pomimo że go sąd dopuścił.

Jeżeli dowodziciel nie wniósł pisma dowo- dowego, przeciwnikowi służy pomimo to prawo wnieść do sądu pismo /: nie obronę:/, w którém wszystko to sądowi przedstawić może, coby był mógł przedstawić w obronie dowodowéj, gdyby dowodzący wniósł był pismo dowodowe. Pismo to może być wniesionem bez względu, czy dowo- dzący prosił o inrotulacyą aktów, lub téż nie. Pismo winno być wniesione w ciągu dni 14 po upływie terminu służącego dowodzące- mu do wniesienia pisma dowodowego /: § 245 u: s:/. Gdyby w tym przypadku przeciwnik dowodzącego prosił o wydanie odpisów zeznań świadków, wówczas do niego stósować się nie bę- dzie ustęp 2gi wyż podanego reskr: min: z 16

grudnia 1851 r: t. j. przepis co do obliczenia terminu 14 dniowego, albowiem obliczenie to tyczy się wyłącznie pisma dowodowego. Dowodzącemu nie służy prawo dania odpowiedzi na powyższe pismo przeciwnika. Sąd wyznaczy odrazu dzień do inrotulacyi aktów.

Jeżeli w procesie przeciw głównemu dowodowi ze świadków zaofiarowano odwód ze świadków, wówczas i strona, która zaofiarowała i przeprowadziła odwód, ma prawo wnieść pismo t. zw: pismo odwodowe /: scriptura reprobatoria, Gegenbeweisschrift:/, bez względu, czy co do dowodu głównego wniesiono pismo dowodowe, lub też nie. Przeciw pismu odwodowemu może przeciwnik wystósować obronę odwodową /: exceptio reprobatoria, Gegenbeweiseinrede:/. Pisma te wnoszą się w terminach ustanowionych dla wniesienia pisma i obrony dowodowej.

Każda strona jedno tylko pismo dowodowe wnieść może /: § 247 u: s: /. Terminy do wniesienia pism i obron dowodowych i odwodowych nie są odwłocznymi /: dekr: nadw: z 15 stycznia

-1787. §§ 522, 241 i 245 u. s., tudzież § 6 Noweli:/. W żadnem z pism dowodowych nie wolno przytaczać nowych okoliczności. Strony mogą w odrębnych pismach zwrócić uwagę sędziego na to, że przesłuchanie świadków nastąpiło niedokładnie i z tego powodu żądać uzupełnienia, którego sędzia dozwolić winien przed wydaniem wyroku stanowczego, jeżeli się o słuszności żądania przekona. Według dekr: nadw: z 7 lipca 1835 r. wolno stronom wykazać w pismach dowodowych, lub w wniesieniach apelacyjnych i rewizyjnych wniesionych przeciw wyrokowi stanowczemu, zapadłemu w przedmiocie głównym, że dopuszczenie dowodu ze świadków jest zbytecznem, lub że jest niedopuszczalnem, albo gdyby ten dowód był i zupełnym, to przecież okoliczności za pomocą niego udowodnić się mające, są niestanowczymi. Dowodzący nie może swoich świadków, którzy na jego niekorzyść zeznali uznać w piśmie dowodowem za świadków odrzutnych, wykazując przyczynę od=

rzutności i żądać, aby przy rozstrzygnięniu sprawy nie uwzględniono ich zeznań.

Jeśli nie wniesiono żadnych pism dowodowych, albo jeżeli takowe zostały wniesione, sąd wyznaczy termin do inrotulacyi aktów; w pierwszym przypadku na żądanie jednej ze stron, w drugim na skutek wniesionej obrony dowodowej.

IX

O wyroku stanowczym, zapaść mającym, po przeprowadzonym dowodzie ze świadków.

Po przedsięwziętej inrotulacyi aktów sąd wydaje wyrok stanowczy. Według dekr: nadw: z 9 sierpnia 1833 i 7 lipca 1835 r: sądy pierwszéj i wyższéj instancyi nie są obowiązane przy wydaniu wyroku stanowczego trzymać się ani wyroku przedstanowczego poprzednio w pierwszej, lub wyższéj instancyi zapadłego, ani powodów sądzenia do tego wyroku wydanych. Jeżeli się więc sąd przekona, że dowód przeprowadzony jest

zbytecznym, lub niedostatecznym, lub że w razie dostateczności okoliczności za pomocą niego udowodnione nie są stanowczymi, obowiązanym jest sąd wydać wyrok stanowczy bez uwzględnienia zapadłego wyroku przedstanowczego i przeprowadzonego dowodu, wszakże nie może dopuścić nowego dowodu ze świadków, /: lub ze znawców:/. Jeżeli wyrok stanowczy opiera się na przeprowadzonym dowodzie ze świadków, wyrok nie powinien obejmować wzmianki, że przeprowadzono dowód ze świadków i że się ten zupełnie udał, - przeciwnie wyrok ten obejmować powinien jedynie orzeczenie w sprawie głównej, nie czyniąc wzmianki o dowodzie ze świadków. Wyrok stanowczy może być warunkowym, lub bezwarunkowym: warunkowym wtedy, gdy na mocy dowodu ze świadków dostarczono pół-dowodu, druga zaś połowa uzupełnioną być ma przysięgą dowodziciela. Równobrzmiące wyroki niższych instancyj, choćby i zapadłe na podstawie przeprowadzonego dowodu ze

świadków, lub znawców może tryb: najw: jako bezprawne znieść i dopuścić innego dowodu, przez jednę ze stron zaofiarowanego, przez sądy niższe jednak nie uwzględnionego, skoro dowód okaże się stanowczym dla sprawy głównej /: orz: najw: tryb: z 23 grudnia 1862 L: 51 Ks: orz: /.

Dodatek.

Od wyż. podanego postępowania przy dowodzie ze świadków zachodzą następujące wyjątki:

1. Sądy austryackie mające przesłuchiwać świadków na wezwanie sądów zagranicznych mogą przy tém zachowywać formalności wskazane sobie przez sądy zagraniczne /: dekr: nadw: z 17 lipca 1816 r:/.

2. W sprawach małżeńskich /: dekr: nadw: z 25 sierpnia 1819 r:/.

3. Jeżeli w braku aktu zejścia, lub innego dokumentu publicznego rzeczywiście nastąpiona śmierć zniknęłego udowodnioną sna być przez świadków, czy to w celu wstąpienia pozostałego mał-

żonka w powtórne śluby małżeńskie, czy to w innym celu, iist: z 16 lutego 1833 r:

4. W postępowaniu sumarycznem §§ 31, 39, 40, 41, i 49.

5. W postępowaniu w sprawach drobiazgowych. /: §§ 40 do 48 u:,s: /.

Oddział 2 gi.

O sumarycznym dowodzie ze świadków. /: R. XVI u:s:/

Dowód ze świadków jest sumarycznym, gdy świadkowie zaprzysiąc mają jedynie prawdziwość osnowy wystawionych przez siebie świadectw pisemnych, lub świadectw do protokułu sądowego podanych. Stąd wynika, że świadek nie będzie przesłuchany ani na artykuły dowodowe, ani na pytania szczegółowe /:§§ 255 i 256 u:s:/. Sąd dowodu tego dopuszcza:

1. jeżeli go należycie ofiarowano t.j. w tem piśmie procesowem, gdzie okoliczność udowodnić się mająca została przedstawioną przy

dołączeniu pisemnego świadectwa świadka. W procesie ustnym nie wymaga się przedłożenia świadectwa pisemnego, albowiem sędzia przywołać może świadków i przyjąć ich świadectwo do protokułu (: § 20 u: s:). Ponieważ przypuszczenie tego dowodu zależy od zezwolenia przeciwnika dowodziciela, przeto przezorność tego wymaga, by dowodziciel obok tego dowodu zaofiarował także zwyczajny dowód z tych świadków, których świadectwa przedłożył.

2. jeżeli okoliczności udowodnić się mające są stanowcze i sporne,

3. jeżeli dowód ten sam przez się, lub wspólnie z innymi przez dowodziciela zaofiarowanymi środkami dowodowymi dostarczyć może zupełnego dowodu, a

4. jeżeli strona przeciwna wyraźnie zezwala na zaprzysiężenie świadectwa, a zatem zrzeka się prawa czynienia pytań szczegółowych (: wyraz „und" w § 255 u: s: znaczy tyle, co „folglich"; jak się to okazuje z § 308

si: ś: i dekr: nadw: z 15 stycznia 1787 r:). Milczenie przeciwnika znaczy tyle, co sprzeciwienie się dopuszczeniu dowodu sumarycznego.

Dowód sumaryczny ze świadków bywa dopuszczony wyrokiem przedstanowczym, a świadectwo ma być tak zaprzysiężonem, jak je wystawiono, choć między okolicznościami stanowczymi znajdują się okoliczności niestanowcze. Wyrok przedstanowczy dopuszczający sumarycznego dowodu ze świadków wymienia świadków dopuszczonych do zaprzysiężenia świadectw przez nich wystawionych, a bliżej się określić mających n: p: „Sąd i t. d. dopuszcza świadków x, y, do zaprzysiężenia świadectw pod A i B do skargi załączonych.“): dekr: nadw: z 7 lipca 1835 r:). Do tego wyroku odnosi się wszystko, co podaliśmy o wyroku przedstanowczym dopuszczającym zwyczajnego dowodu ze świadków, zwłaszcza że od niego nie masz odrębnej apelacyi. Do podania, w którém strona przystępuje do dowodu, załączyć należy odpis świadectw zaprzysiąc się mających. Świadkowie

zaprzysięgują tylko prawdziwość osnowy świadectwa, nie mogą być wszakże do tego zniewoleni. Szczegółowe przesłuchanie świadków, jak przy zwyczajnym dowodzie, nie ma miejsca. Sędzia też nie zadaje żadnych pytań ogólnych i nie pyta świadków o podstawę ich wiadomości, wszakże przypomni świadkowi świętość i ważność przysięgi, tudzież skutki krzywoprzysięstwa w ten sam sposób, jak przed zaprzysiężeniem świadków przy zwyczajnym dowodzie ze świadków. Chociażby świadkowie nie podlegali władzy sędziego orzekającego, to przecież ten może ich wezwać do zaprzysiężenia świadectwa (: §§ 257 i 258 u: s:). O nastąpionem zaprzysiężeniu świadectw sędzia zawiadamia obydwie strony, wyznaczając zarazem dzień do spisania aktów. Pisma dowodowe nie mają miejsca. Na podstawie spisu aktów zapada wyrok stanowczy. Jeżeli strony zgodziły się na zaprzysiężenie świadectw przez świadków wydanych w ten sposób, że zarazem oznaczyły skutki prawne, które miały:

by nastąpić na przypadek, gdyby świadectwo tak, jak opiewa, zaprzysiężoném, lub niezaprzysiężoném zostało, wówczas nie zapada wyrok przedstanowczy dozwalający sumarycznego dowodu ze świadków, ani téż po zaprzysiężeniu świadków wyrok stanowczy, lecz sprawa tak się załatwia, jak każda inna, która w drodze ugody została załatwiona t. j. sędzia zawiadamia strony za pomocą rezolucyi o nastąpionéj ugodzie wzywając zarazem świadków do zaprzysiężenia świadectwa (: dekr: nadw: z 28 lipca 1813 r:). W tym przypadku sędzia nie wdaje się w ocenienie okoliczności objętych świadectwem, a to w tym względzie, czy takowe są, lub nie są stanowczymi.

Oddział 3ci.

O dowodzie ze świadków dla wiecznéj pamięci.

(: R: XV u: s:)

Dowód dla wiecznéj pamięci (: probatio in

perpetuum rei memoriam, der Beweis zum ewigen Gedächtnisse:/ jest to dowód przeprowadzony przez strony w toku procesu, lub przed rozpoczęciem tegoż w tym celu, aby się nie pozbawić środka dowodowego, któryby się w swoim czasie mógł okazać potrzebnym. Ustawa dopuszcza tego dowodu:

1. w celu uzyskania dokumentu /: §§ 248 do 250 u: s: /, o czém mówiliśmy w poprzednim tytule i

2. celem zabezpieczenia sobie dowodu ze świadków, jeżeli dla strony zachodzi uzasadniona obawa, by nie została pozbawiona świadka, który jéj na przyszłość mógłby być przydatnym do udowodnienia prawa lub obrony /: §§ 251 do 254 u: s: /, a

3. celem zabezpieczenia sobie dowodu ze znawców w przypadkach objętych § 260 a i b u: s:, o czém pomówimy w następnym tytule.

Jeżeli się rozchodzi o przesłuchanie świadka dla wiecznéj pamięci wówczas winna strona:

1. wnieść zwykłe podanie /: nie skargę :/

w którém przytoczy okoliczności, z których praw: dopodobnie domniemywać się można, że strona pozbawioną zostanie świadka, jeżeli teraz nie zostanie przesłuchanym n. p: z powodu choroby wieku sędziwego, wojny, emigracyi i t. d. mianowicie téż z powodu, że się łatwo może zatrzeć pamięć o okolicznościach udowodnić się mających, /: orz: najw: tryb: z 3 listopada 1869 r. z 9 czerwca 1870 r., z 27 marca 1872 roku:/. Obawa straty świadka nie idzie w rachubę przy ogłoszeniu ustnego rozporządzenia ostatniéj woli /: § 66 ust: z 9 czerwca 1854 r.:/

2. Strona przedstawi okoliczności przez świadków udowodnić się mające, przy czém załączy artykuły dowodowe, na które świadek ma być słuchany. Każda ze stron może się domagać dopuszczenia dowodu dla wiecznéj pamięci i to 1° przed 2° rozpoczęciem procesu, lub w ciągu tegoż, nawet 3° po wydaniu wyroku przedstanowczego, dopuszczającego dowodu zwyczajnego ze świadków, o ile tym wyrokiem nie dopuszczono świadków przedsta-

wionych: Celem tego dowodzenia może być nie tylko ułatwienie dochodzenia prawa, lecz także zabezpieczenie obrony /: zarzutu:/ lub odwodu.

Prośbę o dopuszczenie dowodu dla wiecznej pamięci należy na mocy § 35 N: J: wnieść do tego sądu, do którego należy orzecznictwo w sprawie głównej, z powodu której strona domaga się dopuszczenia tego dowodu. Jeżeli wszakże sąd ten nie jest znanym, lub zwłoka grozi nagłém niebezpieczeństwem, należy prośbę w celu jej rozstrzygnięcia wnieść do sądu powiatowego, w którego okręgu znajduje się świadek, który słuchanym /: lub rzecz która obejrzaną :/ być ma. Postanowieniem tém zmieniono § 252 u: s:

Postępowanie, które wskutek wzmiankowanego podania przestrzeganem być ma jest różnem z uwagi:

A. czy zwłoka nie grozi niebezpieczeństwem.

B. czy obawiać się mamy takiego niebezpieczeństwa, lub też czy w chwili wniesienia proś-

by nie wiadomo jeszcze, kto właściwie jest stroną przeciwną.

Ocenienie tych okoliczności pozostawiono uznaniu sędziego.

Ad. A.

Jeżeli zwłoka nie grozi niebezpieczeństwem, postępuje się według § 253 u: s: Sędzia wyznaczy audyencyą celem słuchania stron obu, na tejże strony rozprawiają się:

1. czy zachodzą warunki prawem wymagane do przesłuchania świadków dla wiecznej pamięci

2. czy świadkowie nie są w ten sposób odrzutnymi, iż tylko wskutek wyraźnego zezwolenia przeciwnika przypuszczeni być mogą do złożenia świadectwa (: § 214 u: s:).

Co do świadków, którzy tylko wskutek sprzeciwienia się strony drugiej nie mogą być przypuszczeni, oczekiwać należy tego sprzeciwienia się.

3. które z artykułów dowodowych nie przyczyniają się do udowodnienia okoliczno-

ści przez zeznania świadków udowodnić się mających, które zatém jako niestanowcze opuszczone być winny.

Pytanie, czy dowód ze świadków sam przez się jest stanowczym i czy on będzie mógł być dostarczonym przez świadków powołanych, nie rozwiązuje się w tém postępowaniu - to bowiem nastąpić może dopiero w procesie głównym.

Po ukończonej rozprawie sędzia wydaje rezolucyą, orzekającą, czy dowód dla wiecznej pamięci się dopuszcza, lub też nie, a w razie dopuszczenia, którzy świadkowie i na które artykuły dowodowe słuchani być mają - zarazem wyznacza, jeżeli świadkowie jego władzy podlegają, audyencyą do przesłuchania, zawiadamiając o tém równocześnie obie strony, a przeciwnika strony dowodzącéj z wezwaniem, aby swe pytania szczegółowe przyniósł na audyencyą - inaczéj straciłby prawo przedłożenia takowych na piśmie. Jeżeli świadkowie nie ulegają jurysdykcyi wzmiankowanego sędziego, sędzia ten wezwie właściwego

sędziego celem przesłuchania świadków. Rekurs odrębny nie ma miejsca od rezolucyi sądowéj dopuszczającéj dowodu dla wiecznéj pamięci /: § 17 Nowelli :/. Zażalenie na dopuszczenie tego dowodu połączyć należy z apelacyą od wyroku stanowczego wydanego w sprawie głównéj - przeciwnie rekurs odrębny ma miejsce, gdyby odmówiono przesłuchania świadków dla wiecznéj pamięci, albo gdyby nie dopuszczono wszystkich świadków, albo nie wszystkich artykułów dowodowych. Z tego wynika, że zachodzi różnica między wyrokiem przedstanowczym dopuszczającym dowodu ze świadków, a rezolucyą dopuszczającą dowodu dla wiecznéj pamięci.

Przy przesłuchiwaniu świadków mają być przestrzegane przepisy wydane dla zwyczajnego dowodu ze świadków, zwłaszcza przepisy objęte §§ 18 do 22 Nowelli z r. 1874. Po przesłuchaniu wszystkich świadków sędzia zawiadamia o tém obie strony, zostawiając im możność przejrzenia i podniesienia w od-

pisie zeznań świadków. Pisma dowodowe /: §§ 244 i 245 u:s:/ nie mają miejsca, gdyż pytanie, czy dowód się udał, rozwiązaném być może dopiero w sprawie głównéj./: dekr: nadw: z 2 października 1802 r:/.

Co do użycia zeznań świadków w procesie głównym podajemy, co następuje:

1. Jeżeli protokuł zeznań świadków zamknięto przed rozpoczęciem procesu, lub przed wniesieniem pisma procesowego, w którém strona przedstawić winna fakt świadkami się udowodnić mający, strona, wnosząc ten wywód, zaofiaruje w tymże dowód ze świadków przesłuchanych dla wiecznéj pamięci i przy dołączeniu odpisu zeznań świadków przystępuje zarazem do dowodzenia /: dowód ten będzie zatém dowodem z dokumentów:/, nie mniej wyprowadzi prawa swe z uwzględnieniem wyniku zeznań świadków i możliwych innych przedstawionych środków dowodowych.

2. Jeżeli wzmiankowane pismo procesowe już przed ogłoszeniem zeznań świadków wnie-

sionem było, strona korzystać może z tych zeznań w procesie głównym tylko w tym przypadku, kiedy w procesie głównym ofiarowała zwyczajny dowód z tych samych świadków, a zatem i przy dołączeniu tych samych artykułów dowodowych, a to w tym wywodzie procesowym, gdzie przedstawiła fakt przez świadków tych udowodnić się mający. Jeżeli tego:

a). położenie procesu pisemnego dozwala, może strona w replice, lub duplice przedłożyć protokuł zeznań świadków za poprzedniem uzyskaniem prawa wprowadzenia tych nowości do repliki, względnie dupliki, w postępowaniu ustnem zaś można protokuł zeznań świadków przedłożyć i z niego korzystać aż do zamknięcia rozprawy.

b). Jeżeli tego jednak położenie procesu nie dozwala, strona nie będzie mogła korzystać ze zeznań świadków przed wydaniem wyroku przedstanowczego, dopuszczającego dowodu z tych świadków. Jeżeli sędzia wyrokiem przedstanowczym dopuścił w procesie głównym zwy-

czajnego dowodu ze świadków, słuchanych dla wiecznej pamięci na te same artykuły dowodowe, natenczas strona przystąpić winna do dowodzenia w terminie w wyroku wskazanym przy dołączeniu wyroku przedstanowczego i dopuszczonych artykułów dowodowych, nie prosząc wszakże o przesłuchanie świadków, wykazując bowiem, iż takowych wskutek poprzedniej rezolucyi dla wiecznej pamięci przesłuchano na te same artykuły dowodowe, zażądała strona, aby z pominięciem przesłuchania świadków oryginalny protokuł zeznań świadków do aktów w sprawie głównej dołączono, tudzież stronę przeciwną o tém zawiadomiono. Obok świadków dla wiecznej pamięci przesłuchanych można w procesie głównym przedstawić i innych świadków lub inne jeszcze środki dowodowe, wszakże świadek przesłuchany dla wiecznej pamięci nie może być w procesie głównym powtórnie słuchany na te same artykuły dowodowe. Wyrok przedstanowczy zapadły w sprawie głównej może zatém dopuścić dowodu ze świad-

ków, z których niektórzy już są słuchani dla wiecznej pamięci. Strona przystępująca do dowodzenia zarząda przesłuchania świadków jeszcze nie słuchanych, a co do słuchanych postąpi, jak wyżej podano.

3. Strona może pod warunkami, dopuszczającymi wprowadzenia nowości także dopiero w replice, lub duplice zaofiarować zwyczajny dowód ze świadków dla wiecznej pamięci przesłuchanych, w którym to przypadku postąpi jak pod l. 1.

Jeżeli świadkowie przesłuchani dla wiecznej pamięci zeznali na korzyść przeciwnika, ten korzystać może z ich zeznań w sposób wyżej podany. Jeżeli sędzia przychylił się do prośby, by z pominięciem powtórnego przesłuchania świadków, słuchanych już dla wiecznej pamięci, protokuł oryginalny ich zeznań dołączonym był do aktów sprawy głównej, wówczas strona wnieść może pismo dowodowe, albo domagać się spisania aktów w celu wydania wyroku stanowczego. Jeżeli sędzia nie

dopuścił w procesie głównym zwyczajnego dowodu ze świadków, przesłuchanych dla wiecznej pamięci, przesłuchanie tychże dla wiecznej pamięci żadnego nie ma znaczenia w tym procesie.

Ad B.

Jeżeli zwłoka grozi niebezpieczeństwem w ten sposób, że strona przeciwna już nie może być słuchana na prośbę o przesłuchanie świadków dla wiecznej pamięci, albo jeżeli w chwili domagania się przesłuchania nie było jeszcze wiadomo, kto właściwie jest stroną przeciwną wówczas postąpić należy według § 254 u. s. W takim przypadku /: jeżeli powyższe warunki słuchania świadków dla wiecznej pamięci się schodzą :/ dopuszcza sędzia przesłuchania świadków wyłącznie na przedłożone artykuły dowodowe bez słuchania strony przeciwnej i bez wezwania jej o przedłożenie pytań szczegółowych, wszakże, jeżeli to być może, uwiadomi ją przecież o dopuszczeniu tego dowodu. Sędzia przesłuchuje świadków

na pytania ogólne i dopuszczone artykuły dowodowe, zapytując się świadka przy każdej odpowiedzi na artykuły dowodowe o podstawę, na jakiej jego wiadomość polega. Także w tym przypadku stosować należy powyższe przepisy Nowelli z r. 1874. w Nov § 19, 20, 21 Zeznania świadków mają być opieczętowane i w sądzie zachowane. Strona chcąca korzystać z tych zeznań winna w procesie głównym ofiarować dowód ze świadków przesłuchanych przy załączeniu tych samych artykułów dowodowych, zarazem winna przedstawić, iż świadkowie zostali już przesłuchani dla wiecznej pamięci, albowiem przeciwnikowi służy prawo przedłożyć pytania szczegółowe aż do wniesienia jego ostatniego wywodu procesowego, inaczej prawa tego później wykonaćby nie mógł. Przeciwnik może aż do wniesienia wzmiankowanego pisma podać pytania szczegółowe i zarazem wezwać sędziego, aby na takowe przesłuchał świadków pod przysięgą już poprzednio złożoną. Przesłuchanie

to następuje zatem w toku procesu i przed wydaniem wyroku przedstawczego. Także do tego przesłuchania zastosować należy przepisy Nowelli z r. 1874. Jeżeli sędzia później wyrokiem przedstanowczym dopuści dowodu z przesłuchanych świadków na te same artykuły dowodowe, wówczas strona dowodząca powinna się w terminie zgłosić do dowodzenia przez świadków t. j. załączyć do podania wyrok przedstanowczy i dopuszczone nim artykuły dowodowe, tudzież zwróciwszy uwagę sądu na to, że świadków już poprzednio przesłuchano, prosić aby przesłuchanie tychże za zamknięte uznane zostało i aby nakazano odpieczętowanie zeznań świadków, a nareszcie aby protokuł przeniesiono do aktów sprawy głównej. Gdyby przeciwnik nie przedłożył pytań szczegółowych aż do wniesienia ostatniego swego pisma procesowego, strona dowodząca pomimo to obowiązaną będzie zgłosić się w terminie do dowodzenia i domagać się, by zeznania świad-

ków dla wiecznéj pamięci przesłuchanych za dokonane uznano i odpieczętowanie takowych nakazano. Strona może następnie w jednym, jak w drugim przypadku prosić o inrotulacyą aktów, lub wnieść pismo dowodowe. Jeżeli w procesie głównym zaofiarowano i dopuszczono dowód zwyczajny z innych jeszcze świadków, natenczas protokuł obejmujący zeznania świadków dla wiecznéj pamięci przesłuchanych może być w odpisie podniesionym.
Jeżeli sędzia nie dopuścił w procesie głównym zwyczajnego dowodu ze świadków dla wiecznéj pamięci słuchanych, wówczas przesłuchanie ich jest bezskutecznem w tym procesie. Gdyby przeciwnikowi nie było możebném przedłożyć pytań szczegółowych aż do wniesienia jego ostatniego pisma procesowego, ponieważ przesłuchanie świadków nastąpiło po wniesieniu tego pisma, albo wprawdzie przedtém, wszakże zawiadomiono go o przesłuchaniu świadków już po wniesieniu wspomnianego pisma, wówczas będzie miał

prawo czynienia pytań szczegółowych w ten sam sposób, jak przy zwyczajnym dowodzie ze świadków. [illegible]

W obu przypadkach pod A i B domagający się dowodu dla wiecznéj pamięci zwróci stronie drugiej koszta jéj współudziału w przedsięwziętym dowodzie /: Kosten der Beweisaufnahme, orzecz: najw: tryb: z 1 marca i 3 maja 1882 r: /, wszakże strona druga nie może się domagać zwrotu kosztów rozprawy /: Verhandlungskosten: /, skoro jéj sprzeciwienie się dopuszczeniu dowodu było bez skutku /: orzecz: najw: tryb: z 30 październik 1877 r: /.

Tytuł szósty.

O oględzinach sądowych i o dowodzie ze znawców /: R. XVI u: s: /

Oddział 1.

O oględzinach sądowych.

Przez obejrzenie, oględziny rozumiemy nacz-

ne spostrzeżenie stanu jakiejś rzeczy lub osoby. Jeżeli obejrzenie się uskutecznia przez sam sąd w celu przedsięwzięcia jakiejś czynności urzędowej, wówczas oględziny są sądowemi. Służą one w procesie za środek dowodowy albo:

1. same przez się, albo
2. w połączeniu ze sprawozdaniem znawców.

U: s: nie uznaje wprawdzie oględzin sądowych samych przez się jako środek dowodowy, stanowi bowiem w § 274, że żadne obejrzenie naoczne nie może być przedsiębranem bez przybrania biegłych i nazywa ten środek dowodowy dowodem ze znawców.

Pomimo przepisu § 274 u: s: istnieją w naszym procesie jako środek dowodowy oględziny sądowe przedsiębrane przez sędziego bez współudziału znawców. Zachodzi to we wszystkich przypadkach, gdzie fakt udowodnić się mający spostrzeżonym być może przez samego sędziego, nie potrzebując do tego fachowych wiadomości. Tylko w przy=

padkach, gdzie wiadomości fachowe wymaga-
ne są dla sprawdzenia i ocenienia faktów,
tam naoczne obejrzenie sądowe przechodzi w
dowód ze znawców. Oględziny sądowe mają
zatem miejsce przy sprawdzeniu wad widocz-
nych dokumentowi zarzuconych (: § 200 u: s:),
przy porównaniu pism w celu sprawdzenia
prawdziwości podpisu (: §§ 207 do 209 u: s:), przy
sprawdzeniu istnienia znaków granicznych
w sprawie granicznej (: §§ 852 i dalsze k: c:),
w naruszeniach posiadania i t. d. Oględzin
sądowych nie dopuszcza się orzeczeniem są-
dowem, lecz uskuteczniają się natychmiast.
Sędzia zarządza przedsięwzięcie oględzin
na wezwanie stron, w procesach zaś małżeń-
skich i o naruszenie posiadania z urzędu.
Jeżeli sędzia z ramienia sądu orzekające-
go wydelegowany, albo do tego wezwany, przed-
sięwziąść ma obejrzenie naoczne, tudzież w
przypadkach, gdzie przedmiot oględzin nie
może być obejrzanym przez sąd w chwili
zawyrokowania, wynik obejrzenia spisuje

się protokularnie n: p: w sporach o naruszenie posiadania, w innych przypadkach bez tego n: p: przy ocenieniu wad widocznych dokumentu. W przypadku pierwszym polega naoczne obejrzenie na pośrednim, w drugim na bezpośredniém spostrzeżeniu sędziego wyrokującego. Moc dowodu pośredniego naocznego obejrzenia sądowego polega na dokumencie publicznym t. j. protokule z powodu obejrzenia sporządzonym, stanowiącym zupełny dowód, który w myśl § 272 u: s: nie dopuszcza odwodu. /: Wszakże, gdyby przedsięwzięto obejrzenie dla wiecznej pamięci bez przywołania przeciwnika, tenże przy ponownem obejrzeniu uczynić może swe uwagi :/. Wynik bezpośredniego obejrzenia nie dopuszcza odwodu, gdyż spostrzeżenie sędziego jest bezpośredniém stanowiącém zupełny dowód. Jeżeli sędzia w przypadkach oględzin sądowych, zarządzonych w procesie małżeńskim, lub z powodu naruszenia posiadania, albo porównania pism przywołuje dla swojéj informacyi jednego,

lub dwóch znawców; obejrzenie naoczne nie staje się przez to dowodem ze znawców, a sędzia nie jest związanym ich zdaniem. Postęp: w spr: drob: odróżnia obejrzenie naoczne i dowód ze znawców.

Oddział 2gi.

O dowodzie ze znawców.

I

O dowodzie ze znawców w ogólności.

A.

Znawcy i dowód z takowych.

Przez znawców, biegłych (: Kunstverständige, artis periti :) rozumiemy tych, którzy na podstawie swej nauki, rzemiosła, lub sztuki posiadają dostateczne uzdolnienie do ocenienia stanu rzeczy i do zdania sprawy. Ich spostrzeżenia stanowią stan rzeczy (: wywód oględzin, der Befund, visum ac repertum :) wynik wyprowadzony z oględzin według zasad nauki, lub sztuki stanowi zdanie (: Gutachten :), które dostarcza dowodu.

Znawcą tylko ten być może, kto:

1. jest wiarogodnym i
2. fachowym t. j. kto ze względu na przedmiot oględzin i na strony jest świadkiem wiarogodnym i potrzebne posiada wiadomości umysłowe.

Przez dowód ze znawców rozumiemy jednozgodne zdanie dwóch biegłych o spornym stanie rzeczy, lub osoby.

B.

Ofiarowanie dowodu.

Dowód ten ofiaruje się w tém piśmie procesowém, gdzie strona przedstawiła stan przedmiotu sporu /: przymiot, jakość :/, który za pomocą oględzin znawców ma być stwierdzonym. Zusądowe świadectwa znawców nie mają mocy dowodu /: obacz jednak niżej :/. Ofiarowanie dowodu uskutecznia się w ten sposób, że strona dowodząca oświadcza, iż podejmuje się udowodnić przez znawców pewne stanowcze okoliczności tyczące się stanu rzeczy, lub osoby; w przypuszczeniu, że jéj się to uda, wyprowadza z tych okoliczności nie

prawa. Strona dowodząca nie mianuje znawców, to bowiem jest rzeczą sędziego. Artykuły dowodowe nie przedkładają się, gdyż sam sędzia oznacza te okoliczności, o których orzec mają znawcy. Dowód ze znawców jest dowodem pojedynczym, nie masz bowiem niezupełnego dowodu ze znawców, jednakowoż strona dowodząca może obok dowodu ze znawców ofiarować jeszcze inne środki dowodowe, a mianowicie przysięgę [illegible] ~~stanowczą~~ na ten wypadek, gdyby dowód ze znawców nie mógł być skutecznie osiągniętym t. j., gdyby za pomocą tego dowodu nie dała się udowodnić, ani twierdzona jakość, ani jej przeciwieństwo, wszakże za przypuszczeniem, że okoliczność sporna może być udowodnioną innymi środkami dowodowymi. Przeciwnik dowodzącego może sprzeciwić się dopuszczeniu dowodu ze znawców w ten sam sposób, jak przy zwyczajnym dowodzie ze świadków. Przeciw dowodowi ze znawców nie ma miejsca, ani bezpośredni, ani pośredni odwód.

C.

Dopuszczenie dowodu

ze znawców i przystąpienie do dowodzenia.

(: §§ 259 do 264 u:s:)

Jeżeli dowód należycie ofiarowany jest stanowczym, sędzia go dopuszcza wyrokiem przedstanowczym w ten sam sposób, jak dopuszcza zwyczajnego dowodu ze świadków. Wyrok oznacza poszczególne okoliczności, które znawcy sprawdzić mają; zresztą zawiera wyrok to wszystko, co wyrok przedstanowczy, dopuszczający zwyczajnego dowodu ze świadków. Do tego wyroku stosuje się wszystko, co podaliśmy o wyroku przedstanowczym, dopuszczającym zwyczajnego dowodu ze świadków, zwłaszcza że nie ma miejsca odrębna apelacya od tego wyroku i t. d.

Dowodziciel przystępuje do dowodzenia w ciągu dni 14 po wręczeniu sobie wyroku przedstanowczego, wskutek czego sędzia oznacza dzień do obejrzenia przedmiotu spornego, mianuje znawców i wzywa ich razem

ze stronami do przedsięwzięcia oględzin /: § 261 u. s. mylnie powołano §§ 227 i 263 u. s., gdyż według dekr. nadw. z 2 grudnia 1799 r. miały być powołane §§ 220 i 256 u. s. /. Dowód ze znawców może być dopuszczonym i przez rezolucyą, od której odrębny rekurs nie ma miejsca /: § 17 Nowelli: /. Sędzia dopuszcza tego dowodu w następnych trzech przypadkach, objętych § 260 t. j.: vide dowód dla wiecznej pamięci

a/. jeżeli zachodzi obawa, aby się nie zmienił stan rzeczy wprzód, zanim on przez sąd dostatecznie rozpoznanym będzie,

b/. jeżeli zwłoka grozi niebezpieczeństwem tego rodzaju, że strona przeciwna w tym przedmiocie wprzód wysłuchaną by być nie mogła, a nareszcie,

c/. jeśli po wysłuchaniu strony przeciwnej obie na dopuszczenie tego dowodu się zgadzają.

W przypadkach pod a/. i b/. nie wnosi się skargi, lecz zwykłe podanie, jak przy dowodzie ze świadków dla wiecznej pamięci. Z tej

tej przyczyny zaliczamy te dwa przypadki do dowodu dla wiecznej pamięci.

Oględziny znawców mogą w przypadkach pod a/. i b/. nastąpić albo w biegu procesu o sprawę główną, albo przed jego rozpoczęciem, w których to przypadkach strony w ten sam sposób korzystać mogą ze sprawozdania biegłych, jak ze zeznań świadków słuchanych dla wiecznej pamięci. Właściwość sędziego stosuje się w tych dwóch przypadkach do § 35 N: J: /: Obacz tytuł piąty, oddział 3. /. We wszystkich trzech przypadkach /: a/, b/. i c/ :/ winien sędzia dozwolenia dowodu oznaczyć dzień, miejsce i godzinę do przedsięwzięcia oględzin i do tego zawezwać znawców i strony /: § 262. u: s: /. W tych przypadkach odpada zatem potrzeba wniesienia odrębnego podania, w którémby strona zgłosiła się do dowodu.

D.

Mianowanie znawców.

Dla zwykłych przypadków wymagających sprawdzenia przez znawców sądy pierwszej in-

stancyi już naprzód mianują pewną ilość osób fachowych na znawców sądowych i odbierają od nich przysięgę. Przeciw własnej woli ci tylko mogą być powołani na znawców, którzy z powodu swego stanu, urzędu, lub rzemiosła zajmują się publicznie odnośną sztuką, nauką, lub przemysłem. Do rzędu tychże należą mianowicie:

a). osoby lekarskie, zostające w służbie publicznej (: dekr: nadw: z 3 maja 1792 r: i ust: z 30 Kwietnia 1860 r: L: 68 D: u: p:) i

b). publiczni urzędnicy techniczni (: dekr: nadw: z 27 lipca 1821 r: i 1 maja 1834 r:).

Z grona stale mianowanych biegłych wyznacza sąd dwóch, a na przypadek niezgodności ich zdań trzeciego (: §§ 261 i 268 u: s:). Jeżeli co do szczególnych wiadomości fachowych nie ma jeszcze stale mianowanych, wówczas w razie potrzeby sędzia wyznacza audyencyą w tym celu, aby się strony zgodziły na pewnych w sztuce biegłych -, jeżeli się to nie da uskutecznić, sąd sam mianuje znawców.

Każdej stronie służy prawo odrzucić znawców przez sąd do przedsięwzięcia obejrzenia naocznego wyznaczonych, a to wtedy, gdy takie zachodzą okoliczności, dla których znawca uznanymby być musiał za świadka odrzutnego, lub podejrzanego. Strona wszakże uczyni to przed upływem pierwszej połowy terminu do naocznego obejrzenia wyznaczonego, inaczéj już ze swym zarzutem słuchaną być nie może. /: § 263 u: s:/. Wystarcza, jeżeli przyczyna odrzutności, lub wadliwości została uprawdopodobnioną. /: § 264 u: s:/. W takim przypadku sąd w miejsce wykluczonego biegłego niezwłocznie wyznaczy ~~wy~~ innego i o tem uwiadomi obie strony. Także i ten znawca może być dla wyż podanych przyczyn wykluczonym.

E.

Przedsięwzięcie naocznego obejrzenia /: §§ 265 do 271 u: s:/

Sędzia powinien przedewszystkiem wyznaczyć stósowną kwotę pieniężną na opędzenie

kosztów naocznego obejrzenia, którą dowodzący przed przedsięwzięciem naocznego obejrzenia złożyć winien. To się także stósuje do prokuratoryi i skarbu /: dekr: nadw: z 31 Grudnia 1846 r:/. Sędzia /: delegowany urzędnik sądowy:/ uda się z protokulista na miejsce obejrzenia naocznego i sporządzi szczegółowy i dokładny protokuł:

1. odbierze od znawców przed rozpoczęciem oględzin przysięgę, której rota dla znawców brzmi na mocy ust: z 3 maja 1868 r. jak następuje: „Przysięgam szczerze Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, iż wywód oględzin i zdanie swe według najlepszej wiedzy i sumienia i według zasad umiejętności /: sztuki, rzemiosła:/ podam. Tak mi Panie Boże dopomóż." Sposób odbierania przysięgi od znawców jest ten sam, który podaliśmy w poprzednim tytule oddziale 1, mówiąc o zwyczajnym dowodzie ze świadków. Od znawców stale ustanowionych i wskutek zamianowania zaprzysiężonych sędzia nie

odbiera przysięgi, lecz przed rozpoczęciem czynności urzędowej zwróci ich uwagę na wykonaną przez nich przysięgę i uczyni o tem wzmiankę w protokule (: § 266 u: s:).

2. Następnie przeczyta sędzia znawcom wyrok przedstanowczy dopuszczający dowodu ze znawców, lub rezolucyą w tym względzie wydaną i oznaczy przedmiot sporny, który znawcy sprawdzić i o którym orzec mają swe zdanie.

3. Obie strony mogą przy przedsięwzięciu obejrzenia zwrócić uwagę znawców na szczególne okoliczności, nie wolno im wszakże zadawać pytań szczegółowych (: § 267 u: s:), sędzia wszakże może zadawać pytania, jakie uzna za potrzebne do wyjaśnienia lub uzupełnienia wywodu znawców (: § 18 Nowelli:).

4. Po dokonanem obejrzeniu podają znawcy albo ustnie do protokułu swe spostrzeżenie i zdanie razem z powodami, albo spisują sprawozdanie, które sędzia dołączy do protokułu. Zdanie znawców odnosić się winno wy-

łącznie do jakości przedmiotu spornego, a nie może się wdawać w ocenienie praw stron.

5. Zdanie ma być jasne i stanowcze, tudzież obejmować zasady odnośnej umiejętności, sztuki, lub rzemiosła. Sędzia powinien natychmiast odczytać stronom wywód oględzin i zdanie znawców i to przed ich rozejściem się. Gdyby sprawozdanie nie było jasnem, lub gdyby zachodziły pomyłki, sędzia ma takowe natychmiast sprostować i to wszystko w końcu sprawozdania znawców zamieścić ma. (:§ 271 u:s:).

6). Obejrzenie naoczne uskutecznia się nawet w nieobecności jednej, lub obu stron (: § 265 u:s:).

Do zupełnego dowodu ze znawców potrzeba zgodności zdań dwóch co do każdej okoliczności odnoszącej się do przedmiotu spornego. W razie niezgodności zdań winien sędzia przybrać trzeciego znawcę, od niego odebrać przysięgę w sposób podany, lub zwrócić jego uwagę na poprzednio wykonaną przysięgę (: § 268 u:s:). Zdanie, z którem trzeci się zgadza, uważa się za prawdziwe, jeśli zaś niezgodnem jest ze zdaniem

ani pierwszego, ani drugiego znawcy, całe o-
bejrzenie naoczne powtórzone być winno przez
innych znawców. [§ 270] Przybrany trzeci znawca ob-
jawiać może swe zdanie tylko o tych okoliczno-
ściach, względem których tamci dwaj biegli ró-
żnego byli zdania.

F.

Ogłoszenie sprawozdania znaw-
ców i sposób korzystania z takowego.
/: § 272 u: s: /.

Sędzia delegowany przedkłada sądowi pro-
tokuł, sporządzony wskutek przedsięwziętego o-
bejrzenia naocznego. Jeżeli się sąd przekona,
że przedsięwzięte obejrzenie nie jest dokła-
dnem, zarządzi stosowne uzupełnienie. O do-
konaném obejrzeniu sąd zawiadamia strony,
a jeżeli takowe nastąpiło wskutek wyroku
przedstanowczego, zawiadomienie nastąpi w
ten sposób, jak to nakazuje reskr: min: z 16
grudnia 1851 r:, tyczący się ogłoszenia zeznań
świadków /: obacz tytuł piąty, oddział 1 l: VIII :/.

Sposób korzystania z sprawozdania biegłych

jest według § 272 u: s: dwojaki z uwagi, czy dowód dopuszczonym został rezolucyą, lub wyrokiem przedstanowczym. W pierwszym przypadku mogą strony podnieść odpisy protokułu obejmującego zdanie znawców i korzystać z niego, w którym to przypadku wszystko to ma miejsce, co podaliśmy w tytule piątym, oddziale 3, mówiąc o użyciu protokułu z zeznań świadków przesłuchanych dla wiecznej pamięci, w drugim zaś przypadku mogą strony żądać spisania aktów, lub wnieść pisma dowodowe, jak przy zwyczajnym dowodzie ze świadków, a to na mocy dekr: nadw: z 2 sierpnia 1833 r. Postępowanie w tym przypadku stosuje się do przepisów objętych §§ 244 do 247 u: s:, w żadnym zaś przypadku nie może być skutek apelacyi, lub rewizyi zarządzone powtórne obejrzenie przez innych znawców. /: § 272 u: s:

G.
Koszta obejrzenia.

Znawcy przedkładają sędziemu wykaz

swych wydatków i należytości, sędzia przyznaje przez rezolucyą należne im wynagrodzenie, które zapłacić ma strona dowodząca w ciągu dni 14 z potrąceniem złożonego awansu. Od tej rezolucyi służy znawcom również jak i stronie interesowanej rekurs do wyższego sędziego.

II

O oszacowaniu /: § 273 u: s: /.

Oszacowanie jest to dowód ze znawców na wartość rzeczy. Dekr: nadw: z 25 listopada 1839 r: stanowi, że znawcy przy oszacowaniach, uwzględniając §§ 305 i 306 K: c: podać winni jedynie zwyczajną wartość rzeczy bez wszelkich ubocznych względów, zachodzą jednak przypadki, gdzie sprawdzić należy nad zwyczajną wartość rzeczy, tudzież wartość, którą rzecz miała przed pewnym oznaczonym czasem, jeżeli taka wartość rzeczy sprawdzoną być ma, wówczas okoliczność tę podać musi wyrok przedstanowczy, względnie rezolucya. Oszacowanie rzeczy nastąpić winno

we wszystkich tych przypadkach, gdzie dochodzenie, lub obrona prawa zależy od wartości rzeczy. W sprawach spornych oszacowanie sądowe dopuszcza się tak, jak dowód ze znawców, a więc albo wyrokiem przedstanowczym, albo rezolucyą. Postępowanie stosuje się do tego, co podaliśmy o dowodzie ze znawców. Sędzia mianuje detaksatorów i odbiera od nich przysięgę. Reskr: min: z 26 marca 1856 r: podaje przepisy, których przestrzegać należy przy wyborze detaksatorów dóbr ziemskich. Oszacowanie sądowe przez znawców uskuteczniona nigdy nie może być przedmiotem procesu. /: dekr: nadw: z 18 maja 1790 r: /. Strony mogą się domagać oszacowania sądowego także w sprawach niespornych. Takie oszacowanie wszakże nie wiąże osób nie zawiadomionych o zarządzeniu oszacowania /: dekr: nadw: z 16 stycznia 1814 r: i § 276 ust: z 9 sierpnia 1854 r: /

Dodatek.

Podane postanowienia o dowodzie ze

znawców ulegają zmianom.

1. w procesie sumarycznym /: §§ 41 do 43:/.

2. w sprawach małżeńskich /: §§ 10 i 14 dekr: nadw: z 23 sierpnia 1819 r:/

3. w postępowaniu w sprawach drobiazgowych /: §§ 49, 50 i 52:/

Według k: h: może ilość udziału w zysku lub stracie przy spółkach komandytowych i niejawnych oznaczoną być przez sędziego za przybraniem znawców /: art. 162 i 254 k: h: /, tudzież natura posługi i prawa pomocników handlowych do płacy i utrzymania /: art. 57 k: h: /.

W Dziale trzecim wspomnieliśmy, że władze administracyjne orzekają o obowiązku odstąpienia gruntów pod budowę kolei żelaznych i że na przypadek zachodzących nieporozumień co do wynagrodzenia między przedsiębiorstwem kolejowym a właścicielem gruntu, przedsiębiorstwo domagać się winno oznaczenia wynagrodzenia u sądu powiatowego, w którego okręgu

wywłaszczenie wykonaném ma być. Ust: z 17 lutego 1878 r: L: 30 D: u: p: obejmuje przepisy tyczące się wywłaszczenia w celu wybudowania i utrzymania w ruchu dróg żelaznych. Sędzia powinien w przypadkach oznaczenia wynagrodzenia postępować według zasad postępowania w sprawach niespornych (: pomówimy więc o tém później :).

U: s: nie rozwiązała niektórych pytań odnoszących się zarówno do dowodu ze świadków i ze znawców.

A.

Zachodzi pytanie, czy zeznania świadków uczynione w procesie cywilnym, mogą służyć za dowód w innym procesie cywilnym bez powtórnego przesłuchania świadków. Pytanie to rozwiązujemy w ten sposób, że w innym procesie dowód ze świadków powtórnie na podstawie artykułów dowodowych przedłożyć się mających zaofiarowanym, a zatem i świadkowie na mocy zapaść mającego wyroku przedstanowczego na nowo zaprzy-

sięźeni i słuchani być winni, ustawa bowiem nie zwalnia nikogo od powtórnego zaprzysiężania i przystąpienia do dowodu ze świadków. Także zachodzi tu i ta okoliczność, że świadek, który w jednym procesie jest wiarogodnym, może być w drugim podejrzanym i odrzutnym, z czego wynika, że wiarogodność świadków w każdym poszczególnym procesie odrębnie sprawdzona być musi. Zasada ta dwóch tylko dopuszcza wyjątków:

1. Jeżeli nowy proces toczy się między tymi samymi stronami, albowiem wtedy na zasadzie § 12 K: c: zeznania świadków w poprzednim procesie spisane służyć mogą za dowód.

2. Zeznania świadków przesłuchanych dla wiecznej pamięci mogą w jakimkolwiekbądź procesie służyć za dowód, jeżeli zezwolenie przesłuchania świadków nastąpiło bez poprzedniego słuchania przeciwnika /§ 254 u: s:/.

Zeznania świadków słuchanych w sprawach karnych nie mogą być użyte w spra-

wach cywilnych.

B.

Pytanie, jak postąpić należy w przypadku niezgodności zdań znawców rozwiązują §§ 268 i 269 u: s:, pytanie zaś, jak się sędzia zachować ma wobec niezgodności zeznań świadków, nie zostało rozwiązane w u: s: W tym względzie podajemy następujące zasady:

1. Kolizya, czyli niezgodność wtenczas zachodzi, kiedy zeznania świadków sprzeciwiają się sobie względem jednéj i téj samejokoliczności stanowczéj:

2. Jeżeli moc dowodna poszczególnych świadków, nie zgadzających się w ich zeznaniach jest jednaką, co zachodzić może tylko przy świadkach wiarogodnych, wówczas w równéj ilości znoszą się nawzajem zeznania niezgodne.

3. Jeżeli wiarogodność świadków nie jest jedna i ta sama, jak to zachodzi przy świadkach podejrzanych i odrzutnych, wówczas uznanie sędziego rozstrzyga, o ile niezgodne

zeznania nawzajem się znoszą, a to bez różnicy, czyli świadkowie wzmiankowani nie zgadzają się między sobą, lub ze świadkami wiarogodnymi (: §§ 217 i 219 u: s:)

4. Pytanie, czyli po odpadnięciu zeznań nawzajem się znoszących dostarczono, lub niedostarczono dowodu zupełnego, rozwiązuje się z uwzględnieniem pozostałych zeznań świadków, lub też innych przedstawionych środków dowodowych.

5. Zasady podane pod l: 2). i 3). idą w zastósowanie bez względu, czyli kolizya zachodzi między świadkami powołanymi przez jedną i tę samą stronę, lub czy ta niezgodność zachodzi między świadkami strony dowodzącej i jej przeciwnika, a to z powodu, że ze wyznania świadków powołanych przez jedną stronę stają się wspólnymi obu stron środkami dowodowymi, tudzież że zeznania wszystkich świadków stanowią jeden akt, jedną całość - dlategoteż sędzia dopiero po dokonanem przesłuchaniu wszyst.

kich świadków uznaje przesłuchanie za zamknięte i o tem zawiadamia obydwie strony. Podane zasady mogą być stósowane i do kolizyi między dokumentami.

C.

Zachodzi pytanie, jak postąpić należy, jeżeli rzecz, o której jakość się rozchodzi, albo wcale już nie istnieje, albo nie znajduje się w tym stanie, który znawcami ma być stwierdzonym. Rozwiązanie tego pytania zależy od różnicy zachodzącej między znawcą, a świadkiem. Świadek powołanym bywa przez strony, nie potrzebuje posiadać wiadomości fachowych i zeznaje o zaszłych okolicznościach, które poprzednio był spostrzegł. Przeciwnie znawca powołanym bywa przez sąd, winien posiadać wiadomości fachowe, odnoszące się do jakości przedmiotu spornego i ~~orzeka~~ wypowiada swe zdanie o stanie, w jakim rzecz znajdowała się w chwili naocznego sądowego obejrzenia. Z uwagi, że w danym przypadku okoliczności

faktyczne nie mogą być sprawdzone obejrzeniem naocznem, nie pozostaje jak ofiarować dowód z tych osób, którym dawniejszy stan faktyczny jest wiadomym. Według tego, cośmy powiedzieli, wystąpią te osoby jako świadkowie, więc i dowód ofiarowanym być mający będzie dowodem ze świadków.

1. Jeżeli te osoby zarazem są i znawcami co do spornej jakości przedmiotu, natenczas dowód ze świadków może być połączonym z dowodem ze znawców. Strona dowodząca, której znany jest zasądowy wywód oględzin i zdanie znawców, powoła tychże na świadków i ułoży artykuły dowodowe w ten sposób, że znawcy będą mogli podać do protokułu wywód oględzin i zdanie swe jako odpowiedź na artykuły dowodowe. /: orz: najw: tryb: z 13 listopada 1869 r. i 13 stycznia 1870 r./. Gdyby zaś stronie dowodzącej nie był znany wywód oględzin i zdanie znawców, wówczas ona poda sądowi biegłych prosząc o dopuszczenie dowodu przez

tychże, w ten sposób, aby oni okoliczności spostrzeżone podali do protokułu razem ze swém zdaniem. Powyższy dowód nazwać można dowodem ze świadków w sztuce biegłych, albowiem świadkowie występują zarazem jako biegli /: Der Beweis durch Kunstverständige Zeugen: /. Do rzędu przypadków, w których dowód ten mógłby być zastósowanym zaliczamy:

a/. Jeżeli kto twierdzi, że oświadczenie ostatniéj woli nastąpiło w chwili, gdzie spadkodawca znajdował się w stanie obłąkania i.t.d., lub jeżeli spadkodawca pozbawiony rozumu w chwili czynienia rozporządzenia ostatniéj woli był przy zupełnéj przytomności umysłu /: §§ 566 i 567 K: c: /, w takich przypadkach mógłby być dowód dostarczonym przez lekarzy, w których obecności spadkodawca oświadczył swą ostatnią wolę.

b/. Jeżeli ktoś korzystać chce z domniemania objętego §§ 924 i 925 k: c:, że bydlę już przed odebraniem onegoż chorém było i w tym celu

na mocy § 926 k: c: zarządził obejrzenie bydlęcia przez znawców bez pośrednictwa sądu.

c/. Jeżeli rozchodzi się o wartość rzeczy, którą ona miała w pewnym poprzednim czasokresie, jako to w §§ 974, 934, 951, 964. 979. 1228, 1229 k: c:

d/ Jeżeli przy handlowém kupnie zamiejscowém rozchodzi się o sprawdzenie stanu towarów przez znawców /: art. 348 k: h: /, albo jeżeli towar komisantowi nadesłany znajduje się w chwili odstawy w stanie widocznie uszkodzonym, lub wadliwym /: art: 365 k: h: /, albo sprawdzenie to nastąpić ma z powodu, że nie można wynaleść wskazanego odbiorcy towaru, albo jeżeli się wywiązuje spór o przyjęcie, lub o stan towaru przewozowego /: art: 407 k: h: i § 48 ust: wprow: k: h: /.

W przypadkach, w których sama ustawa /: obacz przypadki podane pod b/ i d/.: / stronę upoważnia do zarządzenia zasądowych oględzin przez znawców sądownie, lub urzędownie

ustanowionych, nie na potrzeby zaofiarowania i przeprowadzenia w procesie dowodu z tych znawców na okoliczności spostrzeżone. Dostatecznem jest przedłożyć sprawozdanie znawców zasądownie sporządzone /: ob § 926 k: c:, art: 348 k: h: i § 48 ust: wprow: K: h: / Przeciwnik może korzystać z praw przyznanych sobie w § 927 k: c: w art: 348 k: h:, a oprócz tego może zarzucić, że znawcy są odrzutnymi, lub podejrzanymi, że wywód niejasny, niedokładny, może nareszcie ofiarować odwód.

2. Jeżeli wzmiankowani świadkowie nie są zarazem biegłymi, a dowód może być tylko przez znawców dostarczonym, wówczas nic innego nie pozostaje, jak te okoliczności, które każdy człowiek zdrowymi zmysłami poznać może, stwierdzić przez świadków, a to przez te osoby, które okoliczności wspomniane spostrzegły, a następnie ich zeznania przedłożyć znawcom, którzy z uwzględnieniem takowych orzec winni o spornej

jakości przedmiotu. W takim przypadku muszą dowody ze świadków i ze znawców równocześnie być ofiarowane i dopuszczone. Strona dowodząca przystąpi też do dowodów w jednym i tymsamym terminie i tém samém podaniu, audyencya wszakże do wysłuchania znawców musi być tak długo odroczoną, dopóki sędzia nie ogłosi przesłuchania świadków za ukończone, a to z tego powodu, aby ich zeznania mogły być przedłożone biegłym do wyjaśnienia zdania.

Objawy choroby, które przez każdego spostrzeżone być mogą, są według orzecz. najw. tryb: z 31 stycznia 1869 r. i 29 maja 1872 r. takimi faktami, które się dadzą udowodnić przez świadków, nie mniej i przez przysięgę stron. Dowód na to, że ktoś był chorym przez pewien czas może być zatém dostrzeżonym i dostarczonym przez świadków w sztuce biegłych (: lekarzy :) i przez przysięgę uzupełniającą. Także dowód na to, że ktoś chorował na pomięszanie zmysłów, może być dostarczonym

przez świadków (: Orz: najw: tryb: z 25 Kwietnia 1857 r.:).

Tytuł siódmy
O przysiędze.

Literatura:

Protobevera: „Ueber das Beweismittel des Eides im öster. Civilprocesse" w czasop. Materialien Tom V.

Haimerl: „Ueber den Parteieneid" Magazin für öst. Staats u. Rechtswis. Tom XI

Füger: „Der Beweis durch Eide im Civilprocesse." Wien 1865 r.

Oddział 1.

O przysiędze w ogólności.

Przysięga (: der Eid iuramentum:) jest to uroczyste stwierdzenie uczynionego oświadczenia

powołaniem się na Imię Boga. Przysięga nie jest czémś samoistném, ona jest dodatkiem pewnego oświadczenia. Sama w sobie nie może ona stanowić samoistnéj zasady dowodu. Tą zasadą jest oświadczenie strony, świadka, znawcy, przysięgą stwierdzone, a tegoż moc dowodna nie polega na tém, że oświadczenie zostało przysięgą utwierdzone, lecz polega na prawnym obowiązku tych osób wyjawienia prawdy, zawarowanym karami doczesnymi. Przysięga jest tylko czynnikiem podwyższającym gwarancyą prawdziwości strony, świadka, a więc aktem uroczystym podwyższającym tę gwarancyą, pobudką zaś wyjawienia prawdy w tym względzie jest obawa kar wiecznych za krzywoprzysięstwo.

I

Rodzaje przysiąg.

A.

Przysięga stwierdzająca (: Versicherungs- Betheuerungs-eid, iuramentum assertorium:;

i przysięgą przyrzekającą (: Versprechungseid, iuramentum promissorium:).

Przysięga jest stwierdzającą, gdy oświadczenie przysięgą utwierdzone jest świadectwem. Stwierdzamy więc już spełnione fakta teraźniejsze, lub przeszłe. Do tych przysiąg zaliczamy przysięgi stron (: utwierdzające świadectwo stron we własnej sprawie:), przysięgę świadków, tudzież przysięgę znawców stale nie ustanowionych. Przysięga zaś jest przyrzekającą, gdy oświadczenie przysięgą utwierdzone jest przyrzeczeniem, mającem zatem za przedmiot przyszłe zachowanie się przysięgającego. W poczet przysiąg przyrzekających wchodzą przedewszystkiem przysięgi służbowe urzędników publicznych, notaryuszów, stręczycieli handlowych, znawców sądownie stale ustanowionych i t. d., którzy przysięgą swą utwierdzają przyrzeczenie, że w wykonaniu swego urzędu zawsze poświadczą prawdę. Powyższa różnica ma pod względem prawa zawsze swe znaczenie,

na niej bowiem polega różnica między krzywoprzysięstwem /: Meineid:/, a złamaniem przysięgi /: Eidesbruch:/. Pierwsze stanowi zbrodnię oszustwa /: fałszywego zeznania przed sądem:/, a drugie zbrodnię nadużycia władzy urzędowej.

B.

Przysięga uprzednia następna i łączna.

Przysięga stwierdzająca towarzyszy zawsze świadectwu, dla utwierdzenia którego ma być wykonana. Ona albo poprzedza złożenie świadectwa /: p: uprzednia der Voreid:/, albo następuje po złożeniu świadectwa /: p: następna, der Nacheid:/, albo nareszcie połączona jest z świadectwem tak, że z tymże stanowi jedną całość, gdyż świadectwo mieści się w rocie przysięgi /: p: łączna, der Beieid:/. Przysięga stwierdzająca znawców, tudzież przysięga świadków jest w zasadzie przysięga uprzednia /: przez co przysięga tychże nabywa tylko formy przysięgi przyrze-

kającej, wszakże w istocie jest przysięgą stwierdzającą :/. Przysięga świadków przy sumarycznym dowodzie ze świadków, tudzież przysięga stron jest łączną. Przysięga świadków i stron jako świadków może być w postęp: drob: także przysięga następną.

C.

Przysięga stron znawców i świadków.

/:Der Parteien u/. Zeugeneid:/.

Przysięga stron stwierdza oświadczenie we własnej sprawie przysięgającego, która w procesie cywilnym wykonaną bywa przez strony główne, lub uboczne, niekiedy przez ich zastępców prawnych. Do tych przysiąg należą także przysięgi wykonane w post: w spr: drob: przez strony we własnej sprawie. Przysięga świadków i znawców utwierdza świadectwo uczynione w sprawie osoby trzeciej.

D.

Przysięga stron może być:

1. dobrowolna /: iuramentum voluntarium,

der freiwillige Eid:/, albo nakazana /: der nothwendige Eid, iuramentum necessarium:/. Przysięgę dobrowolną sąd naznacza jedynie na wniosek strony; przysięga jest konieczną, jeżeli sąd nakazać może z urzędu przysięgę bez wniosku stron. Prawidłowo jest przysięga dobrowolną, a wyjątkowo nakazana. Taką przysięgą jest przysięga szacunkowa w przypadku § 290 u: s:, w procesie zaś sumarycznym /: § 35:/ przysięga szacunkowa i uzupełniająca. Sąd może w przypadkach objętych art: 77 k: h: nakazać stręczycielowi zaprzysiężenie treści jego dziennika, lub karty umownej.

E.

Przysięga na prawdę i przysięga mniemania.

Przysięgą na prawdę /: der Wahrheitseid, iuramentum veritatis:/ stwierdza przysięgający swą na własnem doświadczeniu opartą wiadomość, lub niewiadomość o przedmiotowej prawdziwości, lub nieprawdziwości

twierdzonego faktu spornego. Z uwagi na to dzieli się ta przysięga na przysięgę wiadomości i niewiadomości /: iuramentum assertorium veritatis scientiae, vel ignorantiae :/. Przysięga mniemania /: iuramentum credulitatis, der Glaubeneid :/ jest to przysięga, mocą której przysięgający to tylko stwierdza, co z powodów li tylko podmiotowych za prawdopodobne uznaje, lub nie uznaje i polega jedynie na podmiotowem przekonaniu przysięgającego. Jeżeli więc strona przysięga, że pewien fakt z pewnością się wydarzył, lub nie wydarzył, przysięga jest przysięgą wiadomości, gdy strona przysięga, iż nic nie wie, czy fakt się zdarzył, lub nie zdarzył, natenczas przysięga jest przysięgą niewiadomości, jakto ma miejsce przy przysiędze wyjawienia /: § 294 u. s. :/, wreszcie jeżeli strona przysięga, iż mniema, że fakt się zdarzył, lub nie zdarzył, przysięga jest przysięgą mniemania, n: p: jeżeli strona zaprzeczająca prawdziwości podpisu na

dokumencie nie jest mniemanym wystawcą tegoż, a przysięga stwierdza, że dokument według swej wiedzy i pamięci uznaje za nieprawdziwy /: § 279 u:s: /. Przysięga z zastrzeżeniem „według swej wiedzy i pamięci" jest przysięgą mniemania /: o czem bliżej przy przysiędze stanowczej: /. Prawidłowo dopuszczoną jest tylko przysięga na prawdę.

F.

Przysięga stron jest albo wskazaną, albo ofiarowaną.

1. Przysięgą wskazaną /: angetragener, zugeschobener Eid, iuramentum deferibile: / nazywa się ta, którą strona dowodząca wskazuje swemu przeciwnikowi na przeciwieństwo twierdzenia przez siebie udowodnić się mającego z tem wezwaniem, aby ją wykonał, jeśli się chce uwolnić od żądania, wypływającego z owego twierdzenia strony dowodzącej. Strona, która wskazuje swemu przeciwnikowi przysięgę, nazywa się deferentem, ta zaś, której się przysięga wskazuje delatem.

Do rzędu przysiąg wskazanych zaliczamy przysięgę stanowczą, tudzież przysięgę zaprzeczającą prawdziwości podpisu w przypadku §37 post. sumar:, jeżeli w téj przysiędze upatrujémy przysięgę różniącą się od przysięgi stanowczéj. Przysięga wyjawienia wskazuje się wprawdzie także przeciwnikowi, wszakże nie na przeciwieństwo jakiegoś twierdzenia powoda i w powyższym podanym zamiarze. Przysięga ta różni się co do swéj istoty od wszystkich innych przysiąg. Do téj przysięgi należy téż przysięga dopuszczona z powodu wydania dokumentu /: der Editionseid :/. Przysięga wskazana jest albo odkazalna /: zurückschiebbar - iuramentum referibile:/, albo nieodkazalna /: unzurückschiebbar, iuramentum irreferibile :/ według tego, czy delatowi służy, czy nie służy prawo wyboru co do wykonania wskazanéj mu przysięgi, lub téż odkazania jéj deferentowi. W przypadku odkazania deferens stwierdza swą przysięgą przeciwieństwo tego, co delat swą

przysięgą stwierdzić miał, t. j: stwierdza własne swe twierdzenie. Przysięga stanowcza jest w zasadzie odkazalną przysięgą /: § 278 u: s:/, nie zaś przysięga wyjawienia i przysięga zaprzeczająca prawdziwości podpisu w przypadku § 37 post: sumar:, jeżeli delat jest mniemanym wystawcą dokumentu.

2. Przysięga ofiarowana /: angebotener Eid, iuramentum offeribile:/ jest to ta przysięga, do której wykonania strona dowodząca sama się ofiaruje i na mocy ustawy uprawniona jest do wykonania przysięgi przez siebie zaofiarowanej. Do rzędu tych przysiąg należą przysięga uzupełniająca, szacunkowa i przysięga dopuszczona w § 204 u: s: na osnowę dokumentu z winy przeciwnika zaginionego.

G.

Przysięga sądowa i zasądowa,

z uwagi na to, czy wykonaną bywa przed sądem i z jego polecenia, lub po za sądem. Przysięga stwierdzająca jest zawsze

przysięga sądowa. Przysięga przyrzekająca jest niekiedy zasadową n: p: przysięga stręczyciela handlowego, która wykonaną bywa przed władzą administracyjną krajową. W znaczeniu właściwém rozumiemy przez przysięgę sądową przysięgę stwierdzającą.

H.

Nauka dzieli przysięgi stron także na główne i podrzędne /: Haupt u/: Nebeneid:/, według tego, czy wpływają na rozstrzygnienie sporu, lub też tyczą się jedynie formy, lub toku postępowania. Do tych ostatnich należy n: p: przysięga na ubóstwo /: iuramentum paupertatis § 539:/.

J.

Przysięgi stron dzielą się dalej na imienne i bezimienne /: benannte u/. unbenannte:/. U: s: nadaje pewną nazwę tylko przysięgom wymienionym w §§ 275 do 312 inne zaś przysięgi uznaje wogóle za dopuszczalne, nie nazywając ich imiennie. Do imiennych przysiąg należą:

a/. przysięga stanowcza,
b/. przysięga uzupełniająca
c/. przysięga szacunkowa i
d/. przysięga wyjawienia.

W poczet przysiąg bezimiennych wchodzą przysięgi dopuszczone §§ 204, 207, 208, 474, 485 i 539 u: s: Niektóre z przysiąg bezimiennych dają się podciągnąć pod pojęcie przysiąg imiennych, a jeżeliby to nastąpić nie mogło, to przecież co do formy stosują się analogicznie do nich zasady o przysięgach imiennych, chyba że właściwość przysięgi bezimiennej stanowi coś zupełnie odrębnego i tak przysięga z §§ 207 i 208 u: s: jest stanowczą, przysięgi z §§ 474 i 485 u. s: /: obecnie uchylonych :/ przysięgami wyjawienia, przysięga z § 204 u: s: jest przysięgą bezimienną ofiarowaną, przysięga z § 539 u: s: jest t. zw: przysięgą na ubóstwo.

II
Zdolność stron do wykonywania przysiąg.

Ustawa sądowa żadnych nie zawiera po-

stanowień tyczących się pytania, kto jest zdolnym do wykonywania przysięgi dopiero d: a: z 31 sierpnia 1798 r: niedojrzałych uznał za niezdolnych do wykonywania przysięgi; do tych osób można na mocy § 21 i 861 k: c: analogicznie policzyć także pozbawionych rozumu i niedołężnych. Niezdolnymi do wykonywania przysięgi stron są:

1. Niedojrzali /: Unmündige: / t: j: ci, którzy w chwili wykonać się mającej przysięgi nie ukończyli lat 14 życia swego. Tę zasadę wygłosił też najw: tryb: w orzecz: swém z 13 lutego 1874 r: powołując się na § 280 u: s: /: Fakt zdarzył się przed urodzeniem strony: /. Zazwyczaj zaś, choć mylnie, tłómaczonym bywa św dekr: nadw: w ten sposób, że przez niedojrzałych rozumieć należy tych, którzy w czasie, kiedy się wydarzył fakt, przedmiot przysięgi stanowiący nie ukończyli lat czternastu, choćby w chwili, w której mieli wykonać przysięgę już byli dojrzałymi.

2. Osoby, które w chwili wykonać się ma-

jącéj przysięgi pozbawione są rozumu, lub są niedołężne,

3. Osoby prawnicze jako takie.

4. W post: w spr: drob: nie mogą być strony przesłuchiwane jako świadkowie, skoro skazane były za fałszywe świadectwo, albo fałszywą przysięgę /: § 54:/.

Zdolnymi zatém do wykonania przysięgi stron są wszyscy inni, mianowicie:

a/. głuchoniemi, skoro mają potrzebne wykształcenie, by pojąć istotę przysięgi, jeżeli za pomocą znaków mogą się stać zrozumiałymi, inaczéj staliby na równi z niedołężnymi,

b/. przekonani o krzywoprzysięstwo, nie ma bowiem ustawy /: wyłączając przypadek podany wyżéj pod l: 4:/, któraby ich uznała za niezdolnych do wykonania przysiąg stron,

c/. członkowie sekt religijnych, nie wykonywających przysięgi n:p: Menonici, Anabaptyści /: dekr: nadw: z 10 stycznia 1816 r:/, tudzież osoby bezwyznaniowe.

III

Przedmiot przysięgi stwierdzającej stron.

Każda strona może przysięgi ofiarować, wskazywać i przysięgę sobie wskazaną odkazać. Wszakże z tego nie wynika, że strona, która przysięgę zaofiarowała, albo której przysięgę wskazano, lub odkazano, musiałaby przysięgę wykonać, albo że na wypadek niezdolności strony do przysięgi, ta ostatnia już nie mogłaby mieć miejsca, t: j:, że służyćby nie mogła za środek dowodowy. Co do pytania, kto może być podmiotem przysięgi stron t: j: kogo sąd do wykonania przysięgi dopuścić może, obowiązują następujące zasady:

Podmiotem przysięgi stron może być tylko:

1. osoba fizyczna
2. prawidłowo, tylko osoba spór wiodąca (: §§ 275, 286, 293 u: s:).

Ad 1. Jeżeli strona:

a) nie jest osobą fizyczną, lecz prawniczą, któ-

wa jako taka nigdy przysięgi wykonać nie może, a jeżeli się rozchodzi o stwierdzenie faktu, w którym udział mieli przełożeni, lub pełnomocnicy osoby prawniczej, wówczas ci wykonać mają przysięgę na fakta w imieniu osoby prawniczej (: gminy, korporacyi.) dokonane (: § 280 u. s. :). O innych przypadkach nic nie stanowi u: s: Praktyka trzyma się tej zasady, że osoba prawnicza ofiarująca (: wprowadzająca :) za środek dowodowy przysięgę przez siebie wykonać się mającą, a więc przysięgę szacunkową, uzupełniającą, przysięgę z § 204 u: s:, tudzież przysięgę stanowczą w razie odkazania wykonana być mającą przez osobę prawniczą, obowiązaną jest przedstawić członka, lub kilku członków obznajomionych z faktem zaprzysiąc się mającym, który to członek, lub członkowie wykonaćby mieli przysięgę w imieniu osoby prawniczej. Przeciwnikowi służy jednak prawo czynienia zarzutów przeciw przedstawionemu członkowi (: członkom :). Jeżeli się zaś wskazuje przysięgę sta-

nowczą osobie prawniczej, a w szczególności gminie, wówczas sąd tylko wtedy naznaczy przysięgę osobie prawniczej, jeżeli deferent już w toku procesu wymienił osobę fizyczną, zdolną do wykonania przysięgi, której wiadome są fakta zaprzysiąc się mające, a która imieniem osoby prawniczej wykonać może przysięgę /: orz: najw: tryb: z dnia 10 grudnia 1873 r: L: 65 repert: orz: /. Prokuratorya skarbu, jako taka, jest niezdolną do wykonywania przysiąg, jednakowoż może ona imieniem skarbu państwa przysięgi, wskazywać i ofiarować. W takim przypadku skarb państwa wskaże tę osobę fizyczną, która w jego imieniu wykonać ma przysięgę przez skarb państwa ofiarowaną, albo przez niego wskazaną, wszakże odkazalną. Jeżeli zaś skarbowi wskazaną ma być przysięga, sąd tylko wtenczas naznaczy ją skarbowi państwa, kiedy deferent w toku procesu wymienił osobę w skład władzy rządowej wchodzącą, która imieniem skarbu państwa

wykonać ma przysięgę, u zatém któréj wiadomym jest fakt sporny i która imieniem skarbu państwa wykonać może przysięgę /: Orz: najw: tryb: z 24 lipca 1872 r: L: 7 Rep: orz: /. Tak samo się rzecz ma z instytutami /: klasztorami, kościołami i t: d: / zastępowanymi przez prokuratoryą skarbu.

b/. Imieniem spółki handlowéj jawnéj i komandytowéj zwyczajnéj, lub na akcye, wykonać mają przysięgę spólnicy, którzy w chwili wykonać się mającéj przysięgi uprawnieni są do zastępstwa spółki /: art: 111 i inne k: h: /, wszakże do wykonania przysięgi może być także dopuszczony i spólnik występujący i wykluczony, jeżeli zdziałał fakt, który stanowi przedmiot przysięgi. Imieniem spółki handlowéj akcyjnéj i stowarzyszenia zarobkowego i gospodarczego wykona przysięgę przełożeństwo t: j: osoby w skład przełożeństwa wchodzące /: art: 232 : k: h: i § 20 ust: o stow: zarob: i gosp: /. Imieniem firmy likwidacyjnéj wykonywują przysięgi wszyscy li-

kwidatorowie z wyłączeniem spólników nie będących likwidatorami /: art. 133, 134 i 140 k: h: /. Z tego wszakże nie wynika, że we wszystkich wymienionych przypadkach wszyscy spólnicy, do zastępstwa uprawnieni, lub wszystkie osoby w skład przełożeństwa wchodzące musiałyby przysięgę wykonać.

c/. Ustawodawstwo procesowe nic nie stanowi o przysiędze w przypadkach uczestnictwa sporu, pozostaje więc niewzruszoną zasada, że każdy uczestnik tak ma być uważany, jak gdyby sam dla siebie popierał proces. Stąd wynika, że każdy dla siebie przysięgę wykonać ma. O ile możebnem jest zboczenie od tej zasady przy przysiędze stanowczej okaże się z następnego oddziału. Jeżeli uczestnicy sporu ułożyli się z przeciwnikiem, że tylko jeden, lub ich kilku wykona przysięgę, trzymać się tego należy.

Ad 2:

a/. Najw. tryb: wygłosił w orz: swém z 16 kwietnia 1856 r: jako zasadę powszechną, iż

każda trzecia osoba może być dopuszczona do wykonania przysięgi wykonać się mającej przez stronę spór wiodącą, jeżeli między ową stroną trzecią, a stroną spór wiodącą zachodzi jedność osób pod względem prawnym, zatém jeżeli strona spór wiodąca wstąpiła w prawa trzeciéj osoby, albo jeżeli się stała zobowiązaną wskutek prawnéj czynności osoby trzeciéj, a przedmiotem sporu względnie przysięgi są właśnie owe fakta, na których polegają owe prawa, lub zobowiązania. Taki stosunek zachodzi między cedentem i cesyonaryuszem, mocodawcą i pełnomocnikiem, ręczycielem i dłużnikiem głównym. Z téj to przyczyny mogą być prokurami pełnomocnicy handlowi, przypuszczeni do zaprzysiężenia własnych swych czynności zdziałanych w sprawach pryncypała. Dopuszczenie osoby trzeciéj do wykonania przysięgi nastąpi bez względu, czy trzeciego zawiadomiono o sporze, czy go wezwano do zastępstwa sądowego, czy on przystąpił do procesu i czy go natenczas sam, lub spólnie ze

stronę popiera. W skutek wykonania przysięgi przez trzeciego ten ostatni zwalnia stronę od takowéj, a wykonanie pociąga za sobą te same skutki, jakie wywiera wykonanie przysięgi przez stronę spór wiodącą.

6). Kto proces prowadzi nie we własném imieniu, lecz na rzecz trzeciego, jak to: ojciec, opiekun, kurator, adwokat, pełnomocnik może wykonać przysięgę na własne czynności, będące przedmiotem procesu względnie przysięgi /: § 280 u: s: / i tak n: p: opiekun wykonać może przysięgę na to, iż w imieniu pupila zapłacił dług tegoż. Co my tu pod l: 2 podali nie stosuje się to do przysięgi wyjawienia.

IV.

Przedmiot przysięgi.

Przedmiot przysięgi stanowić mogą jedynie okoliczności stanowcze i sporne, z których istnienia, lub nieistnienia wyprowadza się prawo, względnie zobowiązanie, o które

się w sporze rozchodzi. Przedmiotem przysięgi nie może być nigdy samo istnienie prawa, lub zobowiązania stron (: dekr: nadw: z 26 lutego 1846 r:).

V

Dopuszczalność przysiąg stron.

Wogóle obowiązuje ta zasada, że sędzia wtedy dopiero dopuścić może przysięgi, jeżeli dowód na fakt sporny nie może być dostarczony innymi przez strony zaofiarowanymi środkami dowodowymi. Przysięga stron jest więc względem sędziego subsidiarnym środkiem dowodowym. Przysięga stron nie ma miejsca:

1. w sporach o naruszenie posiadania. § 14 post: ces: z 29 października 1849 r.

2. w sporach o unieważnienie, lub rozwiązanie małżeństw, o ile się rozchodzi o fakt pociągający za sobą nieważność, lub rozwiązanie małżeństwa. Wyjątek czynią małżeństwa

starozakonnych, jeżeli mąż żąda rozwiązania małżeństwa z powodu cudzołóstwa żony, albowiem sprawa ta powinna być przeprowadzoną, jak inny spór /: § 13 dekr: nadw: z 23 sierpnia 1819 r: i § 135 k: c: /.

3. przysięga matki na fakta, które uzasadniają nieprawość dziecięcia urodzonego na czasie /: § 158 k: c: /

4. W sporach o wynagrodzenie szkody zrządzonej przez urzędnika sądowego, jeżeli urzędnik działający jako pozwany, lub jako evictor wykonać ma przysięgę na fakt, względem którego na mocy obowiązku służbowego zachować ma milkliwość /: § 16 ust: z 12 lipca 1872 r: /.

5. W postęp: w spr: drob: /§ 65 ust: z 27 kwietnia 1873 r: /.

VI

Sposób dopuszczenia

przysiąg stron.

Wszystkie przysięgi stron mogą być prawi-

słowo tylko wyrokiem dopuszczone, który poda dokładnie okoliczności faktyczne, mające być przysięgą stwierdzone. Sformułowanie tychże stanowi osnowę t: zw: roty przysięgi. Przepis dekr: nadw: z 4 lutego 1800 dozwala jednak stronom zgodzić się sądownie na to, aby jedna z nich wykonała przysięgę; oznaczając przytém termin, kiedy ma być wykonaną i skutki, które pociągnąć ma wykonanie przysięgi, lub zaniechanie jéj wykonania. W tym przypadku przysięga nie zostaje dopuszczona wyrokiem, sędzia bowiem zawiadamia strony przez rezolucyą jedynie o treści sądownie zawartéj ugody. Jeżeli strony nie oznaczyły terminu do wykonania przysięgi, sędzia z urzędu nie wyznaczy takowego, wszakże strona obowiązana do wykonania przysięgi może być do tego przez przeciwnika znaglona w myśl § 410 u: s: /: Ten ostatni przepis nie zgadza się z przepisami u: s: o przysięgach stron i udaremnia cel ugody: /. Po-

wyższy dekr: nadw: ma swe zastósowanie i w spr: drob: /: § 65 ust: 2gi :/. Przez rezolucyą bywa naznaczoną przysięga wyjaśnienia w przypadku § 293 u: s: §§ 66, 96 i 97 ust: o upadł:, a nareszcie § 3 ust: z 16 marca 1884 r: L: 35 Dz: u: p:, nareszcie i przysięga na ubóstwo /: § 539 u: s: /.

VII

Termin do zgłoszenia się

do dowodu z przysięgi stron.

Przepis § 298 u: s: obejmuje następującą zasadę: Ten, kto ma dostarczyć dowodu, lub odwodu z przysięgi, winien do niej przystąpić w ciągu dni trzech po przejściu wyroku w rzecz osądzoną t: j: przed upływem dnia ośmnastego, lub jeżeli wyrok zapadł w ostatniej instancyi w ciągu dni czternastu, licząc od dnia wręczenia wyroku, w przeciwnym razie w dowodzie upada. Termin, w ciągu którego strona do dowodu z przysięgi przystąpić ma, winien wyrok wy-

rok wymienić i obejmuje według osnowy po-
danego § albo:

1. trzy dni, albo
2. czternaście dni.

Ad. 1. Termin trzechdniowy zachodzi, gdy od wyroku dopuszczającego przysięgi mogła być założona apelacya, lub rewizya, strony jednak zaniechały z nich korzystać. Termin zaczyna się z dniem po nastąpionéj prawomocności wyroku niezaskarżonego. Jeżeli wyrok stronom wręczono w różnych dniach, termin trzech dni rozpoczyna się względem obu stron zawsze z tym samym dniem, t: j: z tym dniem, który następuje po owym dniu powszednim z upływem którego wyrok się stał prawomocnym względem obu stron. (: Orz: najw: tryb: z 12 lipca 1851 r. L: 6 a Ks: orz:). Ponieważ termin do wniesienia apelacyi, lub rewizyi obejmuje dni czternaście, przeto wyż wymieniony termin trzechdniowy obejmuje 15ty, 16ty i 17ty dzień po wręczeniu wyroku. Termin 14todniowy do założenia

apelacyi i rewizyi, nie mniej termin 3dniowy do przystąpienia do dowodu jest tempus continuum t: j: terminy te rozpoczynają i liczą się bez względu na niedziele i święta powszechne. Jeżeli jednak dzień ostatni jednego, lub drugiego terminu przypada na niedzielę, lub święto powszechne, kończy się z następnym dniem powszednim /: § 5 Nowelli :/. Ostatnim dniem do przystąpienia do dowodu z przysięgi, nie wliczając dnia wręczenia wyroku, jest więc 17ty dzień po dniu wręczenia wyroku /: chyba że ostatni dzień 14to, lub 3dniowego terminu przypada na niedzielę, lub święto powszechne :/. § 298 u: s: oznacza jednak ten termin w sposób następujący „t: j: przed upływem dnia 18stego", co jednak według dekr: nadw: z 31 lipca 1788 r: znaczy, że przy obliczeniu tych 18stu dni wlicza się i dzień wręczenia wyroku, choć według § 524 dzień ten nie wlicza się przy obliczaniu terminów. Według tego, co podaliśmy, ma wyż wspomniany

trzechdniowy termin wtedy miejsce:

a). gdy sędzia I instancyi dopuścił przysię=gi wyrokiem, od którego żadna ze stron nie założyła apelacyi, lub.

b). gdy sędzia pierwszéj instancyi z pominię-ciem ofiarowanego dowodu z przysięgi wy-dał wyrok stanowczy w sprawie głównéj, sędzia zaś drugiéj instancyi zmieniając wsku-tek apelacyi wyrok pierwszéj instancyi do-puścił dowodu z przysięgi, przeciw któremu żadna ze stron nie założyła rewizyi.

Ad 2. Termin czternastodniowy ma miej-sce, gdy wyrok dopuszczający dowodu z przy-sięgi wskutek założonéj apelacyi, lub rewizyi w ostatniéj zapadł instancyi t: j:

a). w sądzie apelacyjnym, gdy tenże sąd zgo-dnie ze sądem I instancyi dopuścił dowodu z przysięgi, albo

b). jeżeli przez najw: tryb: wydanym został wyrok zmieniający wyroki stanowcze I i II instancyi zapadłe z pominięciem przysięgi, al-bo, gdy najw: tryb: zatwierdził wyrok zapadły

w II, lub I instancyi dopuszczający dowodu z przysięgi.

Termin czternastodniowy winien być wyrażony w wyroku II, lub III instancyi i rozpoczyna się z dniem po doręczeniu stronom tego wyroku. Termin ten oblicza się w ten sam sposób, jak powyższe terminy /: § 5 Nowelli :/. Gdyby tego terminu nie wyrażono w wspomnianych wyrokach, sąd I instancyi to uczyni przy intimacyi wyroku. /: dektr: nadw: z 17 sierpnia i 6 października 1747 r:/. Jeżeli najw: tryb: odrzuca nadzwyczajną rewizyą wniesioną przeciw równobrzmiącym wyrokom I i II instancyi, dopuszczającym dowodu z przysięgi, wówczas najw: tryb: na mocy najw: postan: z 16 stycznia 1845 r: nie może wyznaczyć nowego terminu w celu przystąpienia do poprzednio dozwolonego dowodu z przysięgi, strona więc bez względu na nadzwyczajną rewizyą przez siebie, lub przeciwnika wniesioną, przystąpi do dowodu z przysięgi w ciągu dni 14stu po dniu wręczenia

wyroku II instancyi, inaczej wskutek odrzucenia rewizyi ulecby musiała skutkom połączonym z zuchaniem terminu wyznaczonego do podjęcia dowodu z przysięgi. Sędzia na podanie strony, w którém się ta zgłasza do dowodu z przysięgi nie wyznaczy audyencyi do odebrania przysięgi, albowiem oczekiwać ma orz: najw: tryb: /: obacz tu niżej pod l: IX :/.

Obydwa terminy, wspomniane pod l. 1 i 2, nie dopuszczają odroczenia, wszakże audyencya wyznaczona przez sąd do odebrania przysięgi może być odroczona. Powyższe terminy objęte § 298 u: s: stosować należy do przysięgi uzupełniającej, szacunkowéj i do przysięgi z § 204 u: s:, nie zaś do przysięgi wyjawienia /: § 294 u: s: /. Do przysięgi stanowczej stosować należy przepisy objęte §§ 282, 284 i 285 u: s: nieco odmiennie, co się też rozumie o przysiędze na nieprawdziwość podpisu /§§ 207 i 208 u: s:/ Obacz tu oddział 2.

VIII

Zgłoszenie się do wykonania

przysięgi.

Strona zgłasza się do wykonania przysięgi w zwykłém do sędziego orzekającego I instancyi wnieść się mającém podaniu przy załączeniu odpisu prawomocnego wyroku i roty przysięgi, której osnowę wyrok podać winien, prosząc, aby sąd wyznaczył dzień do wykonania przysięgi według załączonej roty. Różnica zachodząca co do przysięgi wyjaśnienia podaną będzie w oddziale 5. Jeżeli przysięga nie ma być wykonaną przez samą stronę, lecz przez osobę trzecią, mającą być w wyroku wymienioną, a która do procesu nie przystąpiła, strona sama zgłosi się do dowodu z przysięgi prosząc, aby sąd wezwał osobę trzecią do złożenia przysięgi. Jeżeli strona nie przystępuje w terminie właściwym do dowodu z przysięgi /: a się nie rozchodzi o przysięgę stanowczą odkazalną, do której się delat nie zgłosił :/ przeciwnik może żądać w zwykłém podaniu, aby dowód z przysięgi uznano za zgasły. Sąd roz-

strzyga żądanie przez rezolucyą bez poprzedniego słuchania strony wykonać mającej przysięgę. Jeżeli strona zgłosiła się do dowodu z przysięgi po upływie właściwego terminu, a przeciwnik nie wniósł jeszcze wzmiankowanego podania o uznanie dowodu za zgasły, lub nie domagał się egzekucyi z wyroku, wówczas strona wykonać mająca przysięgę do wykonania przysięgi przypuszczona być nie może, skoro strona druga się temu sprzeciwia. /: najw: postan: z 22 maja 1847 r:. Mówiliśmy o tem bliżej przy dowodzie ze świadków. Tytuł piąty. Oddział 1. pod l: VI :/. Jak się ta rzecz ma przy przysiędze wyjawienia podany niżej.

IX

Odbieranie przysięgi.

§§ 295 do 297, 299, 300, 303, 304 u: s: tudzież R. XIV Instr: sąd: dla Gal: Zach: z r: 1801 i §§ 188, 193 Instr: sąd: z r: 1853.

Przysięga winna być wykonaną w są

dzie orzekającym I instancyi na audyencyi wyznaczyć się mającej przez tenże sąd na skutek zgłoszenia się strony do wykonania przysięgi. Na tę audyencyą wezwaną być winna strona przeciwna, jeżeli jest w miejscu obecna /: § 304 u:s:/. Zaniechanie tego wezwania nie pociąga za sobą nieważności odebranej przysięgi. /: Rezolucya z 11 września 1784 r:/. Jeżeli strona, która przysięgę wykonać ma, nie jest obecna w okręgu sędziego orzekającego, lub jeżeli inne zachodzą trudności, strona może żądać w podaniu, w którém się zgłasza do wykonania przysięgi, aby ją mogła wykonać przed sądem miejsca pobytu swego. W tym przypadku udaje się sąd orzekający do sądu miejsca zamieszkania strony, aby ten odebrał przysięgę, załączając do odezwy rotę przysięgi. Sąd miejsca pobytu strony wyznacza dzień, godzinę i miejsce odebrania przysięgi i zawiadamia o tém obydwie strony. Protokuł wskutek

złożenia przysięgi sporządzony posyła się sędziemu orzekającemu, który uwiadamia strony o wykonaniu przysięgi, lub też o niewykonaniu, jeżeli przysięgi nie wykonano. Przysięga sądowa nigdy przez pełnomocnika ważnie wykonaną być nie może. Przysięgać należy zawsze osobiście. Chrześcianin składa przysięgę przed Ukrzyżowanym z dwiema palącymi się świecami. Świece te nie są potrzebne przy wykonaniu przysięgi przez chrześcianina wyznania helweckiego (p. delkr: nadw: z 17 listopada 1826 r. 21 grudnia 1831 i ust: z 3 maja 1868 r:). Dekr: nadw: z 21 stycznia 1820 r: nakazuje sędziemu, aby stronie objawił rotę zaprzysiąc się mającą, a następnie zapytał ją, czy chce złożyć przysięgę, po czem dopiero sędzia przypomnieć winien stronie w sposób odpowiedni jej wykształceniu i pojmowaniu świętość przysięgi ze stanowiska religijnego, ważność jej dla porządku prawnego, kary za krzywoprzysięstwo doczesne i wieczne i ma nadmienić, że przysięgę skła-

dać należy w rozumieniu sądu, a więc bez wszelkiego zastrzeżenia i dwuznaczności. Po tém napomnieniu następuje wykonanie przysięgi, przyczém chrześcijanin winien podnieść palec wielki i dwa pierwsze palce ręki prawéj, starozakonny zaś winien głowę nakryć i położyć prawą rękę na Torze /: 2ga Księga Mojżesza R: XX wiersz 7: /. Sędzia do odebrania przysięgi wyznaczony czyta rotę przysięgi, a strona powtarza za nim takową dosłownie. Na mocy ust: z 3 maja 1868 r: o: pierwa rota bez względu na wyznanie religijne przysięgającego, jak następuje: „Ja N. N. przysięgam szczérze Panu Bogu Wszechmogącemu i Wszechwiedzącemu, że /: tu następuje rota przysięgi :/. Tak mi Panie Boże dopomóż." Według téj roty i bezwyznaniowy wykona przysięgę /: Orz: najw: tryb: z 1 maja 1872 r: L: 73 Ks: orz: w § 295 u: s: powołane §§ 242 i 243 zamiast §§ 235 i 236 u: s: /. Rota przysięgi wpisuje się w protokuł i po przeczytaniu téjże podpisaną bywa przez

stronę składającą przysięgę (§ 193 I: s: z r: 1853:). Jeśli jedna ze stron, podając przyczyny, żąda, aby sąd się wstrzymał z odebraniem przysięgi, sąd na tę prośbę wstrzyma się tymczasem z odebraniem przysięgi, wyda jednak rezolucyą przychylającą, lub nieprzychylającą się do prośby, a gdyby od jednobrzmiących rezolucyj I i II instancyi odrzucających tę prośbę założono rekurs nadzwyczajny, sędzia mimo to wstrzyma się z odebraniem przysięgi i oczekiwać będzie rozstrzygnięcia tego rekursu. (: dekr: nadw: z 26 września 1842 r:). Według orz: najw: tryb: z 4 czerwca 1874 r: L. 51 Rep: orz: stósuje się przepis tego dekr: nadw: także do przypadku, gdzie założono nadzwyczajną rewizyą przeciw dwom równobrzmiącym wyrokom I i II instancyi, dopuszczającym przysięgi stron, wszakże strona zgłosi się do dowodu w terminie oznaczonym w § 298 u: s:

Jeżeli przed wykonaniem przysięgi jedna

ze stron żąda zmiany roty, sędzia na to jednostronnie zezwolić nie może, chyba że się rozchodzi o sprostowanie omyłki w rachunku, lub widocznego przeoczenia, lub gdy rota zawiera okoliczności niestanowcze, zostające w sprzeczności z aktami. /: Orz: najw: tryb: z 28 kwietnia 1863 r: L: 54 Ks: orz: /, albo, gdyby zmiana była połączoną z korzyścią dla przeciwnika. Sąd wydaje rezolucyą na żądanie strony o zmianę roty i po prawomocności tejże wyznacza nową audyencyą do złożenia przysięgi. We wszystkich innych przypadkach wymaga zmiana roty zezwolenia przeciwnika. Zmiana roty może być także osiągnięta wskutek restytucyi ob noviter reperta.

Szczególne postanowienia tyczące się wykonania przysięgi.

1. Członkowie rodziny cesarskiej nie wykonywują przysięgi. Ich zapewnienie pisemne zastępuje przysięgę z wszelkimi jéj skutka-

mi prawnymi (: Reskr: min: z 15 maja 1854 r:)

2. U osób, które według zasad swej religii uważają składanie przysięgi jako niedozwolone, uroczyste zaś zapewnienie mają za tak święte, jak inni wyznawcy przysięgę (: Menonici i Lipomani :), poprzestać można na zapewnieniu, uczynioném przed sądem za poprzedniém upomnieniem, do zeznania prawdy, a stwierdzoném przez podanie ręki (: dekr: nadw: z 10 stycznia 1816 r: i ustawa z 3 maja 1868 r:). Lipomani zamiast przysięgi dodatniej mówią: „Jey, Jey, Jey, Istenno jest”, a zamiast ujemnej przysięgi mówią: „Ni, Ni, Ni prawda,” stwierdzając to podaniem ręki (: reskr: min: z 12 marca 1859 r:).

3. Niemi winni własnoręcznie napisać rotę przysięgi, a na przypadek, gdyby im to za trudno było, rota napisaną będzie przez trzeciego, poczém sędzia odczyta niememu rotę w obecności dwóch świadków, którym znane są jego znaki, żądając od

niego znaku potwierdzenia po każdym ustępie roty, następnie rota przez niego podpisaną być winna z tém dołożeniem, że ją za prawdziwą zaprzysiągł z dodaniem słów: „Tak mi Panie Boże dopomóż.” (: dekr: nadw: z 28 września 1842 r:).

4. Wyznawcy wiary Mahometa winni wykonać przysięgę według dekr: nadw: z 26 sierpnia 1826 r:

X

Przypadki, gdzie przysięga nie wykonana, wywiera skutki przysięgi wykonanej (:§§ 301, 302, 305 do 308 u: s:)

Strona, która przedmiotem sporu dowolnie rozrządzić może, może także przeciwnika uwolnić od wykonania przysięgi, w takim razie wchodzą skutki przysięgi rzeczywiście wykonanej (: § 296 u: s:). To samo zachodzi, gdy strona na audyencyi oświadcza, że poprzestaje na gotowości przeciwnika do złożenia przysięgi. Zastępca strony wtedy tylko może stronę

przeciwną zwolnić od wykonania przysięgi, jeżeli mu na to szczególne pełnomocnictwo, lub upoważnionym jest do darowania rzeczy spornéj (§ 1008 k: c:). Prócz powyższyc przypadków mają miejsce trzy przypadki w których przysięga nie wykonana skutkuj jak przysięga wykonana, a to:

A.

Z powodu przeszkody, któréj strona przysięgę wykonać mająca doznaje w wykonaniu przysięgi (§§ 301 i 302 k: c:). Jeżeli zachodzą takie przypadki, że przysięga nie może być odebraną, ani przez sędziego orzekającego, ani przez sędziego miejsca pobytu strony do wykonania przysięgi obowiązanéj n: p: strona podróżuje po obcych krajach, wówczas wystarczy, jeżeli osoba ta wykaże ową przeszkodę i własnoręcznie podpisze rotę przysięgi z przyrzeczeniem, że po usunięciu przeszkody wykonać chce przysięgę według téj roty, a jeżeli rotę tę przedłoży sędziemu razem z podaniem, w którém się zgłasza do wykonania

przysięgi, prosząc, aby sąd uznał przysięgę za złożoną aż do usunięcia przeszkody. Aby ustawie nie zarzucić tautologii należy rozumieć przez wyraz „potwierdził" w § 301 u:p: oświadczenie strony, iż jest gotową po uchyleniu przeszkody złożyć przysięgę według przedłożonej roty. Na skutek tego podania strony sąd wyznaczy audyencyą, i po wysłuchaniu przeciwnika orzeka przez rezolucyą, czy przysięga uznaną być ma za wykonaną. W razie niemożności przedłożenia owego oświadczenia w terminie na zgłoszenie się do dowodu zakreślonym, zastępca strony zgłosi się w imieniu téjże do dowodu, a wykazując na audyencyi do wykonania przysięgi wyznaczonéj właściwą przeszkodę domagać się winien odroczenia terminu aż do nadejścia wspomnianéj roty przysięgi zaopatrzonéj w powyższe potwierdzenie. Jeżeli sędzia przychylił się do prośby, aby przysięgę uznano za wykonaną, wówczas skutkiem tego jest to, że strona odnośna wstępuje w prawa, jakie wy-

rok jéj przyznaje na przypadek wykonania przez nią przysięgi. (§ 302 u: s:). Skutek ten rozpoczyna się z dniem wręczenia przeciwnikowi rezolucyi, przez którą sąd uznaje przysięgę za wykonaną. Ponieważ wspomniana strona nie jest zwolnioną od obowiązku wykonania przysięgi po uchyleniu przeszkody, przeto ustawa przyznaje przeciwnikowi prawo żądać zabezpieczenia na ten przypadek, gdyby po uchyleniu przeszkody przysięga pomimo to nie była wykonaną. Jeżeli strona umiera przed uchyleniem przeszkody, natenczas zachodzi przypadek pod C. (§ 307 u: s:). W ciągu dni czternastu po dniu uchylenia przeszkody winna strona podać prośbę do sądu o wyznaczenie audyencyi w celu wykonania przysięgi. Jeżeli strona tego zaniecha, wówczas na skutek domagania się przeciwnika nie może być już więcej przypuszczoną do przysięgi, a przeciwieństwo tego, co miało być zaprzysiężone, za prawdziwe uważanem będzie. Podane przepisy objęte §§ 301 i 302 u: s: odnoszą się do

wszystkich przysiąg stron wyrokiem dopuszczonych, wyjmując przysięgę wyjawienia.

B.

z powodu zapobieżenia wykonaniu przysięgi uczynionego przez przeciwnika strony mającej wykonać przysięgę (: §§ 305 i 306 u: s:). Dobrodziejstwo z § 305 u: s: t: zw: „zapobieżenie możliwemu krzywoprzysięstwu" (: probatio pro vitando periurio:) nie służy stronie, która na mocy wyroku prawomocnego do wykonania przysięgi się zgłasza, lecz jéj przeciwnikowi i zmierza do tego, by nie dopuścić strony do wykonania przysięgi, lecz przeciwnika do udowodnienia przeciwieństwa tego, co strona stwierdzić ma swą przysięgą. Przeciwnik ten może z tego dobrodziejstwa korzystać od chwili zgłoszenia się do wykonania przysięgi przez stronę i trwa ono aż do chwili wykonania przysięgi przez stronę (:dekr: nadw: z 30 paździer. nika 1788 r:). Dobrodziejstwo to różni się od ulżenia sumieniu, o którém mówi § 276 u: s:,

albowiem to ostatnie służy tylko tej stronie, której przeciwnik wskazał przysięgę stanowczą, a więc delatowi i to tylko w toku procesu, a więc przed wydaniem wyroku. Stylizacya § 305 u: s: uzasadnia twierdzenie, że owo dobrodziejstwo, wyjmując przysięgę wyjawienia, odnosi się do wszystkich innych przysiąg stron wyrokiem dopuszczonych, a zatém nie wyłącznie do przysięgi stanowczej:

Kto korzystać chce z dobrodziejstwa § 305 u: s: powinien z uwzględnieniem tego § i dekr: nadw: z 14 września 1827 r: przy analogicznem zastósowaniu dekr: nadw: z 30 października 1788 r:

1. przed, lub na samej audyencyi wyznaczonéj do wykonania przez przeciwnika przysięgi przedstawić sądowi na piśmie, lub ustnie nowe środki dowodowe /: nie fakta :/ mające stwierdzić przeciwieństwo tego, czego przeciwnik przysięgą swą dowieść ma. Na przypadek, gdyby strona powołała się na świadków, powinna przedłożyć artykuły dowodowe.

Ark: 21. O dowodzie.

2. wykazać powody usprawiedliwiające, że strona tych nowych środków dowodowych nie zataiła dla przedłużenia, lub zawikłania sprawy. Do tych środków dowodowych należą i takie, które stronie w toku procesu znane były, nie muszą zatém być nowo odkrytymi.

3. domagać się, aby sąd nie przypuścił przeciwnika do wykonania przysięgi, lecz proszącemu pozwolił udowodnić przeciwieństwo tego, co przeciwnik przysięgą stwierdzić miał.

Wskutek tego podania, lub prośby do protokułu wniesionéj sędzia wstrzymuje wykonanie przysięgi i zarządza audyencyą, na któréj strona zgłaszająca się do wykonania przysięgi nietylko podać ma, co przeciw żądaniu przeciwnika zarzucić zamyśla ze względu na warunki pod l: 1, 2 i 3 podane, lecz także słuchaną być winna z zarzutami swymi przeciw nowym środkom dowodowym, mianowicie pod względem ich dowo=

dności i stanowczości. Na podstawie wzajemnych wywodów stron osądzi sędzia, czy stronie, która nowe środki dowodowe przedłoży, służy prawo z § 305 u: s: wprowadzenia takowych do rozprawy, a w razie twierdzącym, czy tymi środkami dowodowymi da się udowodnić prawo, którego w procesie dochodziła, lub broniła, a które było przedmiotem przysięgi, mającej być wykonaną przez stronę drugą. Jeżeli się warunki § 305 u: s: nie ziściły, albo jeżeli przedstawione nowe środki dowodowe nie są stanowcze n: p: złożone dokumenty nie są dowodowe i t. d. sąd wyda orzeczenie /: wyrok: /, że strony poprzestać winny na poprzednim wyroku, że więc strona, która się poprzednio zgłosiła do wykonania przysięgi, obowiązaną jest w przeciągu dni trzech po nastąpionej prawomocności tego orzeczenia, a jeżeli takowe zapadło w ostatniej instancyi w ciągu dni 14 po dniu jego wręczenia prosić o wyznaczenie nowej audyencyi w celu wykonania przysię-

gi poprzednio wyrokiem dopuszczonej. Gdyby zaś przedstawione środki dowodowe były stanowczymi nie wymagającymi odrębnego postępowania dowodowego n: p: strona przedkłada dokumenty, wówczas nowy wyrok wydanym być ma w ten sposób, jak gdyby te środki dowodowe już pierwiastkowo przedstawione były; przyczem wszakże i sędzia uwzględnić ma środki dowodowe w poprzednim procesie przedstawione. Jeżeli zaś strona powołuje świadków, jako nowe środki dowodowe, dowód z tychże dopuszczonym być winien wyrokiem przedstanowczym, (: od którego jednak założona być może odrębna apelacya mimo § 17 Nowelli; o: u: t: z 24 maja 1877 r. L: 92 R: o:), a po przeprowadzonym dowodzie wydanym być ma wyrok stanowczy. Jeżeliby w tym przypadku przy uwzględnieniu poprzednio przedstawionych środków dowodowych nie dostarczono dowodu zupełnego na przeciwieństwo tego, co druga strona swą przysięgą stwierdzić miała,

albo jeżeli dowód ze świadków zgasł, albowiem nie przystąpiono do niego, wówczas od drugiej strony nie może już być wymagana przysięga jéj przedtém naznaczona, lecz przysięga ta ma być uważaną za wykonaną i z uwzględnieniem tego wyrok stanowczy wydany.

Przepis §§ 305 i 306 u: s: wchodzi w zastósowanie jedynie w przypadkach, gdzie już zapadł wyrok prawomocny naznaczający stronie wykonanie przysięgi, gdyby zatém przeciwnik strony, która przysięgę /: n: p: uzupełniającą :/ ofiarowała, albo która przysięgę stanowczą sobie wskazaną przyjęła /: delat:/, albo któréj /: t: j: deferentowi :/ przysięga przez nią wskazana odkazaną została, później w toku procesu korzystać chciał z nowych środków dowodowych, którymi udowodnić może przeciwieństwo tego, co strona druga przysięgą stwierdzić chce, natenczas wchodzą w zastósowanie przepisy o nowościach.

W procesie sumarycznym nie ma zastósowa-

nia dobrodziejstwo z § 305 u: s: /§ 38 po. stęp: sumar: /.

C.

z powodu śmierci strony, która przysięgę wykonać miała /§ 307 u: s: /. Przypadek ten wtedy zachodzi, kiedy strona sądownie zaofiarowała przysięgę, wykonanie téjże wszakże stało się niemożebném wskutek śmierci strony. W tym przypadku wymaga się, co następuje:

1. Przysięga musiała być sądownie zaofiarowana, co się dzieje, gdy strona osobiście, lub przez umyślnie do tego umocowanego pełnomocnika protokularnie zaofiarowała wykonanie téj przysięgi, lub jeżeli pismo procesowe, w którém przysięgę ofiaruje, własnoręcznie podpisała, lub jeżeli adwokat do ofiarowania wykonania téj przysięgi wyraźnie był upoważnionym, bądź w akcie pełnomocnictwa przy wykazaniu faktów zaprzysiąc się mających, bądź w t: zw: informacyi /: species facti :/ własnorecz-

nie przez stronę podpisanej, bądź nareszcie w liście do adwokata wystósowanym /: O: n: t: z 31 sierpnia 1881 r: /. Ogólnikowe umocowanie adwokata do ofiarowania, wskazywania, przyjmowania i odkazywania przysiąg /: § 1008 K: c: / nie jest dostatecznem. /: dekr: nadw: z 5 marca 1795 r: i §§ 544 do 546 u: s: /. We wszystkich powyższych przypadkach powinien fakt zaprzysiężonym być mający wyraźnie być podany jako fakt, który strona przysięgą swą stwierdzić chce.

2. Przysięga musiała być wyrokiem dopuszczona bez względu, czy wyrok zapadł przed, lub po śmierci strony.

3. Nie powinna się ani strona, ani adwokat dopuścić zwłoki w wykonaniu przysięgi, jako to przez założenie apelacyi, rewizyi, skoro środki te zmierzały do odparcia przysięgi. Samobójstwo strony właściwej prawidłowo nie stoi na zawadzie zastósowaniu § 307 u: s: orz: najw: tryb: z 17 kwietnia 1879 r: /: t: j: jeżeli ono nie stoi w związku z wykonaniem

przysięgi :/. Przepis § 307 u: s: odnosi się do wszystkich wyrokiem dopuszczonych przysiąg stron, wyjmując przysięgę wyjawienia, albowiem wyraz „angeboten" wziętym być winien w znaczeniu zwyczajnem - § ten tyczy się zatem i delata, który wskazaną sobie przysięgę przyjął i sądownie oświadczył, iż chce ją wykonać /: dekr: nadw: z 26 Kwietnia 1792 r:/. Powyższy przepis odnosi się także do przypadku, gdzie przysięga wykonaną być miała nie przez stronę, lecz przez trzeciego, a ten przed wykonaniem przysięgi zmarł. /: Orz: najw: tryb: z 19 czerwca 1866 r: /. Przepis § 307 u: s: nie może być zastósowanym do przysięgi, która wskutek sądowej ugody wykonaną być ma.

Jeżeli strona umiera przed wydaniem wyroku, a okoliczność ta była w pismach procesowych przedstawioną, sędzia pomimo to dopuści wyrokiem przysięgi; prawonabywcy zmarłej strony jednak mogą po nastąpionej prawomocności wyroku domagać

się wydania orzeczenia sądowego uznającego przysięgę za wykonaną. Gdyby wszakże dziedzice w toku procesu wstąpili w rolę zmarłej strony, wykazując swe prawo następstwa, wówczas oni uważają się za stronę i stają się podmiotem przysięgi przez nich wykonać się mającej. Przepis § 307 u: s: nie może być stósowanym do przypadków, gdzie strona nie z powodu śmierci, lecz z innych przyczyn doznaje przeszkody w wykonaniu przysięgi, n: p: z powodu nastąpionego niedołęstwa umysłowego / Orz: najw: tryb: z 25 lutego 1873 L: 79 Ks: orz: /.

Postępowanie w przypadku § 307 u: s: jest następujące: Zastępca strony zmarłej przystępuje na czasie do dowodu z przysięgi przedstawia powyższe okoliczności pod l: 1 i 2 podane i żąda, aby sąd uznał przysięgę za wykonaną. Sąd wyznacza audyencyą a na podstawie rozprawy stron wydaje rezolucyą orzekającą, czy przysięgę uważa za wykonaną, lub też nie. /: dekr: nadw: z 26

kwietnia 1822 r.).

Przepis § 307 u. s. może być zastósowanym i do dowodu ze świadków, jednakowoż według § 308 u. s. tylko wtedy, kiedy:

1. świadek oświadczył do protokułu, lub na piśmie, albo przez umyślnie do tego umocowaną osobę, że gotów jest przysięgą stwierdzić świadectwo swe na piśmie wystawione, lub sądownie do protokułu zeznane. Świadectwo wystawione przez świadka z zastrzeżeniem, że takowe zeznaje tak, jak byłoby przysięgą stwierdzone, nie jest dostatecznem.

2. Jeżeli przeciwnik strony ofiarującej dowód ze świadków dozwolił na zaprzysiężenie świadectwa przez świadka, a tém samem zrzekł się prawa czynienia pytań szczegółowych

3. Jeżeli wyrok przedstanowczy dopuścił zaprzysiężenia świadectwa przez świadka

4. Jeżeli świadek z powodu swéj śmierci nie mógł zaprzysiąc świadectwa swego, a strona,

która świadka powołała, nie dopuściła się żadnej zwłoki w odebraniu przysięgi przez założenie apelacyi, rewizyi i t. p.

Z warunku pod. l: 2 przytoczonego wynika, że przepis § 308 u: s: stosowanym być może jedynie do sumarycznego dowodu ze świadków /: § 255 u: s:/.

We wszystkich przypadkach podanych pod A, B, i C, gdzie idzie o to, czyli przysięga wyrokiem nakazana uważana być winna za wykonaną, wyznacza sędzia na żądanie strony właściwej audyencyą, na której strony względem tego rozprawiać się mają, czy warunki zachodzą, od których zależy możność, by przysięga niewykonana skutkowała jak przysięga wykonana. Po zamknięciu rozprawy wydaje sąd rezolucyą /: dekr nadw: z 22 Kwietnia 1822 r:/.

II

Krzywoprzysięstwo.

A.

Krzywoprzysięstwo stron.

/§§ 309 i 310 u: s:/.

Strona twierdząca, że jéj przeciwnik dopuścił się krzywoprzysięstwa, uda się do sądu karnego, jeżeli uznanym został za winnego, sąd karny orzecze także o wynagrodzeniu szkody i dalszych skutkach prawa cywilnego, mianowicie §§ 366, 369, 371 do 374 proc: kar: Poszkodowany niezadowolony z orzeczenia sądu karnego, o ile takowe oznacza skutki prawno-cywilne krzywoprzysięstwa, nwie dochodzić praw swych na drodze procesu cywilnego /: § 372 proc: kar: /. Jeżeli postępowanie karne nie miało miejsca n: p: z powodu śmierci obwinionego, poszkodowanemu służy prawo domagać się przywrócenia do stanu pierwotnego z powodu noviter reperta fakta /: § 489 u: s: /, wskutek którego będzie mógł dochodzić krzywoprzysięstwa strony przeciwnéj, a prawdziwości swego twierdzenia.

B.

Krzywoprzysięstwo świadka.

Jeżeli zapadł wyrok sądu karnego uznający świadków winnymi oszustwa dla krzywoprzysięstwa, wówczas co do wynikających stąd skutków cywilnych rozróżnić należy:

1. czy strona, która na zasadzie fałszywych zeznań świadków wygrała sprawę, namawiała świadków do krzywoprzysięstwa, lub

2. czyli tego nie uczyniła.

Ad 1. W tym razie strona winna zadośćuczynić przeciwnikowi i oprócz tego zachodzą skutki prawa karnego.

Ad 2. W tym razie odróżnić mamy:

a). czyli świadkowie sami się przyznali do krzywoprzysięstwa (: § 311 u:s:), w takim razie strona wygrywająca sprawę nic nie traci z praw sobie przysądzonych i nie będzie do niczego zobowiązaną, chociażby nawet świadkowie nie mogli wynagrodzić szkody; jeżeli zaś świadek nietylko przyznał się, ale nadto był przekonany o dopuszczeniu się krzywoprzysięstwa, wówczas stosuje się przepis

pod b/.

b/. czyli świadek o krzywoprzysięstwo przekonanym został /: § 312 u:s:/. Wtym razie znowu rozróżnić należy, czyli stronie wygrywającej sprawę po wyłączeniu fałszywych zeznań świadków pozostały jeszcze takie środki dowodowe, którymi dostarczyć można albo

α/. zupełnego dowodu, albo

β/. pierwszej połowy dowodu, albo

γ/ ani téj połowy.

W przypadku pod α/ strona wygrywająca sprawę nic nie traci, w przypadku pod β/. przypuszcza się ją do wykonania przysięgi uzupełniającéj, jeżeli tę w procesie zaofiarowała, wskutek czego, jeśli przysięgę wykona, zostaną niewzruszone prawa przedtém jéj przyznane. W przypadku pod γ/. strona wygrywająca sprawę winna zwrócić przeciwnikowi, co wskutek wyroku otrzymała.

Przepis pod a/. polega na tém, że samo przyznanie się świadka do krzywoprzysięstwa

sprawia tylko podmiotowe przekonanie, które jedynie przyznającemu się zaszkodzić może. Przypadek zaś pod b). sprawia przekonanie przedmiotowe skutkujące przeciw wszystkim interesowanym osobom. Strona przegrywająca sprawę dla fałszywych zeznań świadków, a chcąca korzystać z postanowień § 312 u: s: winna się domagać powrócenia do pierwotnego stanu ob noviter reperta. W procesie restytucyjnym może strona, która poprzód wygrała sprawę, wprowadzić nowe środki dowodowe, lub fakta, a zatém i przysięgę uzupełniającą ofiarować. Ustawa wychodzi w powyższych przypadkach z przypuszczenia, że zeznanie świadka jest tylko podmiotowo fałszywém, gdyby zatém sędzia karny przekonał się o nieprawdziwości faktu w procesie cywilnym za prawdziwy uznanego, wówczas uzna wyrok cywilny za nieważny, albo odeszle strony do sądu cywilnego.

C.

Fałszywe obejrzenie i zda-

nie w sztuce biegłych.

Jeżeli znawcy zaprzysiężeni rozmyślnie orzekli zdanie sprzeciwiające się prawdziwemu stanowi rzeczy, wówczas strona właściwa może się na podstawie wyroku karnego domagać restytucyi ob noviter reperta /§ 575 u: s:/

Oddział 2.

O przysiędze stanowczej.

Literatura:

Rizy: „Der Beweis durch den Haupteid." Wien 1837.

Przysięga stanowcza /: zugeschobener Eid:/ jest to owa przysięga stron, którą strona dowodząca /: deferent:/ w toku procesu wskazuje przeciwnikowi swemu /: delatowi:/ na przeciwieństwo okoliczności faktycznych przez siebie dowieść się mających i to w ten sposób, by sąd orzekł wyrokiem, iż delat winien przyjąć i wykonać przysięgę na nieprawdę tych okoliczności faktycznych, lub ją defe-

rentowi odkazać, w którym to razie defe-
rent wykona przysięgę na prawdziwość fak-
tycznych okoliczności, które on stwierdzić
ma. Przysięga stanowcza udowadnia fakt
sporny, będący jéj przedmiotem, bez pomocy in-
nych środków dowodowych. Żadne ustawo-
dawstwo nie może dozwolić stronie przedsta-
wiającéj fakt stanowiący podstawę jéj roszcze-
nia, aby uprawnioną była stwierdzić go wła-
sną przysięgą. Przysięga taka bowiem nie
miałaby dla sędziego mocy przekonywującéj.
Przysięga musi więc być wskazaną przeciwni-
kowi; wskazanie przysięgi przeciwnikowi
jest pierwszym warunkiem jéj dopuszczal-
ności. Nie dałoby się wszakże usprawiedliwić,
gdyby deferent mógł przeciwnika swego zmu-
sić do wykonania wskazanej mu przysięgi,
t:j: gdyby mógł przeciwnikowi wskazać przy-
sięgę w ten sposób, iżby takową, nie chcąc
upaść w sprawie, bezwarunkowo wykonać mu-
siał, albo musiałby przeprowadzić odwód, al-
bowiem w takim razie ciężar dowodzenia

przypadający właściwie deferentowi spadł-
by na przeciwnika. Wskazanie przysięgi prze-
ciwnikowi wtenczas tylko traci cechę przymusu,
kiedy delatowi wolno będzie przysięgę mu wska-
zaną przyjąć i wykonać, albo ją deferentowi
odkazać. Z tego wypływa ta zasada, że przy-
sięga stanowcza, jeżeli służyć ma za środek do-
wodowy, wskazaną być winna przeciwnikowi
i że od niego winno zależeć, czy ją chce przy-
jąć, lub odkazać. Wskazywanie więc przysięgi
i odkazalność takowej są istotą przysięgi sta-
nowczej. Wskazanie przysięgi jest aktem dowol-
nym, rozrządzającym roszczenie deferenta, gdyż
deferent takowe czyni zależnem od sumien-
ności delata. Dla delata jest ono o tyle aktem
przymusu, że go pozbawia możności żądać
od deferenta, by tenże udowodnił swe twier-
dzenie przez delata zaprzeczone, zmusza więc
delata, albo twierdzenie deferenta uznać za
prawdziwe, albo przyjąć przysięgę, albo na-
reszcie ją odkazać, albo w inny sposób udo-
wodnić nieprawdziwość twierdzenia deferen-

ta. Wskazanie przysięgi nie jest właściwie środkiem dowodowym, choć jest środkiem ustalającym faktyczną podstawę zaprzeczonego roszczenia. Przysięga stanowcza nabiera w chwili wskazania cechę ofiarowanej ugody, pomimo tego nie jest ona ugodą, albowiem ta polega jako umowa na przyjęciu propozycji, czego jednak przysięga stanowcza nie wymaga, gdyż sędzia dopuszcza jéj i wbrew woli delata.

I

O podmiocie przysięgi stanowczéj.

Prawidłowo każda osoba wykonać może przysięgę stanowczą, która jest zdolna do wykonywania przysiąg stron. Odróżniamy podmiot czynny od podmiotu biernego.

A.

Podmiot bierny.

Podmiotem biernym jest osoba, któréj się wskazuje przysięgę t. j. t. zw. delat. Delatem może być na mocy § 275 u: s: tylko

przeciwnik deferenta, a zatem jedna ze stron spór wiodących. Z tego wszakże jeszcze nie wynika, że przeciwnik ten, jeśli przyjmie przysięgę, takową także wykonaćby musiał, albowiem, jeśli się rozchodzi o zaprzysiężenie takich okoliczności, które mu z własnego spostrzeżenia nie są znane, wszelako dokonane zostały przez osobę trzecią, w której prawa on wszedł lub stał się zobowiązanym wskutek działań tej trzeciej osoby, wówczas uwzględniając to, co wyżej w oddziale 1 pod l: III powiedzieliśmy, osoba trzecia może być dopuszczoną do wykonania przysięgi z uwolnieniem delata od jej wykonania. Do rzędu tych osób należą przedewszystkiem:

a) cesjonarjusz, cedent, pełnomocnik i t. d. delata bez względu, czy osoby te przystąpiły do sporu, lub też nie, skoro tylko ich własne czynności stanowią przedmiot przysięgi §§ 58 i 280 u: s: i

b) w sprawach osób pod opieką zostają-

cych, ich zastępcy prawni, a w sprawach masy spadkowéj, zarządca téjże pod tym samym warunkiem, że przysięgę wskazano na fakta przez te osoby zdziałane. § 280 u: s: W procesie sumarycznym może Kurator, lub zastępca prawny, popierający proces w imieniu trzeciego, wykonać przysięgę na to, że dokument, którego prawdziwości zaprzecza, według swéj najlepszéj wiedzy uważa za nieprawdziwy /: § 537 ust: o post: sum: /.

Delat winien być zdolnym do wykonania przysiąg stron, albowiem musi mu być do woli zostawionem, albo przysięgę przyjąć i wykonać albo takową odkazać, §§ 277 i 282 u: s:. Osoba nie zdolna do wykonania przysięgi nie mogłaby korzystać z tego wyboru, musiałaby więc odkazać przysięgę, przez coby ta ostatnia w tym przypadku stała się własną przysięgą deferenta, co się sprzeciwia istocie przysięgi stanowczéj. W takim przypadku dowód z przysięgi stanowczéj nie mógłby być orzeczo.

nym. Zgodnie z tém wygłosił najw: tryb: następującą zasadę: Wskazywanie przysiąg stanowczych osobom w § 214 u: s: wymienionym nie jest dopuszczalném /: orz: najw: tryb: z 30 marca 1881 r: L: 109 Ks: orz: ; a więc osobom, które dla usposobienia swego fizycznego, lub umysłowego o niewątpliwéj prawdzie faktu żadnéj nie mogły powziąść wiadomości, lub takowéj niewątpliwie przedstawić nie mogą, a tém samém i nie liczący jeszcze lat 14: /.

Pozwanemu nieobecnemu, którego miejsce pobytu nie jest wiadomém, a dla którego ustanowiono kuratora, może być wskazana przysięga stanowcza /orz: najw: tryb: z 4 listopada 1858 r: L: 33 Ks: orz: /.

B.

Podmioty czynne.

Podmiotami czynnymi są osoby, które przysięgę stanowczą wskazują, a zatém deferenci. Są oni:

1. czynnymi podmiotami w znaczeniu formalném są to osoby uprawnione do wska-

zywania przysięgi, a

2. w znaczeniu materyalném te, które w razie odkazania przysięgi przez delata ofiarowować się mogą do wykonania téjże.

Różnica ta z téj przyczyny jest ważna, że osoba wskazująca przysięgę takowéj w razie odkazania nie zawsze wykonać może i tak n: p: opiekun wskazuje przysięgę stanowczą, odkazaną zaś przysięgę małoletni wykona:

Ad 1: Tu należą:

a/. strony i

b/. ich zastępcy, wszakże pod warunkiem, że te osoby /: a/. i b/. :/ są uprawnione do załatwienia sporu przez ugodę /: § 275 u. s: /. Do osób pod b/. należą pełnomocnicy, ojcowie, opiekunowie, kuratorowie, mąż imieniem żony i prokuratorya skarbu. Osoby te /: z pewnem ograniczeniem, niżéj podaném :/ winny być zaopatrzone w szczególne umocowanie do zawierania ugód, lub do wskazywania, przyjmowania i odkazywania przy-

siąg. /: § 1008 k: c:, obacz art: 42, 47 ust: 2gi i 3ci, tudzież art: 55 K: h:/. Przyjęcie przysięgi wskazanej w toku procesu t.j. przed wydaniem wyroku nie wymaga w procesie zwyczajnym szczególnego umocowania, ponieważ ono nie obowiązuje delata do wykonania takowej, przysięga może być pomimo jej przyjęcia przeciwnikowi odkazaną /: §§ 277 i 284 u: s:/- inaczej się rzecz ma w procesie sumarycznym /: § 36:/, wszakże przyjęcie przysięgi po zapadłym już wyroku wymaga szczególnego umocowania, chyba że sama strona podpisze podanie obejmujące zgłoszenie do wykonania przysięgi. Kuratorów, opiekunów i ojców sąd upoważnia, męża jego małżonka, prokuratorya skarbu właściwa władza administracyjna. Najw: tryb: orzekł dnia 31 marca 1853 r: L: 19 Ks: orz:, że opiekun /: kurator, ojciec :/ popierający proces nie potrzebuje zezwolenia sądu opiekuńczego do przyjęcia, lub odkazania przysięgi w imieniu nieletniego /: gdyż na przypadek prawnie

wskazanej i dopuszczalnej przysięgi nie pozostaje opiekunowi nic innego, jak przysięgę w imieniu nieletniego delata przyjąć, lub odkazać, a sąd opiekuńczy nie może mu żadnej rady udzielić w sprawie zawisłej jedynie od faktów znanych wyłącznie opiekunowi:/. Zarządca masy upadkowej potrzebuje w sprawach dłużnika upadłego upoważnienia szczególnego do wskazania, przyjęcia, lub odkazania przysięgi; upoważnienie to udziela mu wydział wierzycieli /: orz: najw: tryb: z 20 maja 1880 r: /. Jeżeli wszakże upadły dłużnik nie wykona przysięgi przez zarządcę masy przyjętej, wówczas wchodzą skutki prawne połączone z niewykonaniem przysięgi /: dekr: nadw: z 19 kwietnia 1849 r: /. Jeżeli powyższe osoby nie mogą wykazać wspomnionego umocowania, wskazanie i odkazanie przysięgi jest tylko wtedy skutecznem, kiedy strona jest własnowolna i własnoręcznie podpisała pismo procesowe, obejmujące wskazanie, odkazanie, lub przy-

jęcie przysięgi /: dekr: nadw: z 28 maja 1789 r:/.

Ad 2: Do czynnych podmiotów w znaczeniu materyalnem należą:

a/. strony i

b/. osoby prowadzące proces w imieniu stron, lecz tylko o tyle, o ile własne mogą zaprzysiąc czynności. Pod tém zastrzeżeniem i z uwzględnieniem oddziału 1 pod L: IV należą do tych wszyscy, którzy stanowią jedność osób w znaczeniu prawném. Jeżeli podmiot czynny w znaczeniu materyalném nie jest zdolnym do wykonywania przysiąg stron, lub wykonania przysięgi w danym przypadku, wówczas wskazanie przysięgi jest bez skutku prawnego, albowiem w tym przypadku delat nie mógłby jemu przysięgi odkazać, chyba że wskutek domagania się deferenta sąd uznał przysięgę za nieodkazalną /:§ 278 u: s:/

II
Przedmiot przysięgi

stanowczej.

Przedmiotem przysięgi stanowczej mogą być tylko fakta, a więc ziszczenie się, lub nieziszczenie się faktu, z którego wypływa prawo, względnie zobowiązanie sporne, nigdy zaś istnienie, lub nie istnienie samego prawa, lub zobowiązania /: dekr: nadw: z 26 lutego 1846 r: /. Przedmiotem przysięgi stanowczej nie będzie więc nigdy twierdzenie, że strona jest właścicielką rzeczy jakiejś, że jest wierzycielem, lub dłużnikiem, przedmiotem nie może być dobra, lub zła wiara posiadania, tudzież wyniki z faktów pochodzące /: orz: najw: tryb: z 17 marca 1858 r: /. Przepis § 48 ust: z 16 marca 1884 r. l: 36 Dz: u: p: o nastawaniu na skuteczność czynności prawnych tyczących się majątku niewypłatnych dłużników stanowi, że w przypadku zależności wzruszenia czynności prawnej od dowodu wiadomości, lub niewiadomości jakiejś okoliczności, przysięga stanowcza do ustanowienia tego dowodu o tyle tylko dopuszczoną będzie, o ile jest

jest wskazaną na takie okoliczności faktyczne, z których o wiadomości, lub niewiadomości wnioskować można. § 1 ust: z 16 marca 1884 r: L: 35 Dz: u: p:, która zmieniła i uzupełniła niektóre przepisy ust. o upadł: i u: s:, stanowi, co następuje: Jeżeli ktoś przed ogłoszeniem upadłości był dłużnikiem krydataryusza potrącenie z wzajemną pretensyą krydataryusza oprócz przypadków oznaczonych w § 21 ust: o upadł: równie i w tym razie miejsca nie ma, gdy wzajemna pretensya do krydataryusza wprawdzie jeszcze przed ogłoszeniem upadłości powstała, albo od osoby trzeciej nabytą była, jednakże posiadacz wzajemnej pretensyi w chwili jej powstania, a względnie nabycia miał wiadomość o tem, że żądanie o ogłoszenie upadłości co do majątku krydataryusza wniesionem zostało, albo że tenże będąc zaprotokułowanym w rejestrze handlowym wstrzymał wypłaty. Przepis ten nie ma zastosowania, jeżeli pretensya wzajemna do kryda-

taryusza wcześniej nad sześć miesięcy przed ogłoszeniem upadłości powstała, a względnie w drodze odstąpienia nabytą była, albo jeżeli posiadacz wzajemnej pretensyi takowe przyjąć, lub wierzyciela krydataryusza zaspokoić był obowiązany, a w chwili zawarcia zobowiązania ani o żądaniu ogłoszenia upadłości co do majątku krydataryusza, ani o zawieszeniu przez niego wypłat wiadomości nie miał. Przez przysięgę stanowczą dowodzić nie można twierdzenia, że się wiedziało, lub nie wiedziało o powyżej wymienionych okolicznościach, wolno jednak dowodzić przez przysięgę stanowczą takich okoliczności faktycznych, z których o wiadomości, lub niewiadomości wnioskować można. Co do przedmiotu przysięgi stanowczej nie zachodzi żadna różnica, czy fakt sporny został przedstawiony przez deferenta, lub delata ustawa tego wprawdzie wyraźnie nie orzeka, owszem § 275 u:s: stanowi, że przysięgę stanowczą wskazuje się na fakt twier-

dzony przez deferenta, a zaprzeczony przez przeciwnika. Przepis § 279 u: s: stanowi jednak, że ten, kto przysięgę przyjął /: a więc delat :/ obowiązanym jest okoliczności przez stronę przeciwną twierdzone zaprzeczyć pod przysięgą z dodatkiem: „według swej wiedzy i pamięci," gdyby zaś przysięgać chciał na okoliczności przez siebie samego przedstawiane, wówczas winien wykonać przysięgę bez wszelkiego zastrzeżenia. Z tego drugiego zdania okazuje się, że delat wykonać może przysięgę na fakta przez siebie samego przedstawione, co wtenczas zachodzi, kiedy przeciwnik /: deferent :/ jemu wskazuje przysięgę na takie fakta, które nie deferent przedstawił, lecz delat, nie będący obowiązanym udowodnić takowych. Przypadki takie zachodzą, jeżeli przeciwnik uzupełnia, lub prostuje fakt przez stronę drugą przedstawiony, a strona ta wskazuje przeciwnikowi przysięgę stanowczą na okoliczności uzupełniające, lub prostujące twierdzenie tej

strony, albo jeżeli się strona zasłania domniemaniem prawnem, przeciwnik zaś zaprzecza faktu domniemanego i w dowód tego wskazuje przysięgę stronie zasłaniającej się domniemaniem /: §§ 1416, 1427 do 1430 k:c:/. w tych bowiem przypadkach deferent wskazuje delatowi przysięgę na okoliczność faktyczną pierwotnie przez tegoż /: delata:/ twierdzoną i przedstawioną. Przedmiotem przysięgi stanowczej mogą być tylko takie fakta które:

1. są sporne /: § 275 u:s:/ i
2. stanowcze /: § 281 u:s:/.
3. Stronie, która fakt zupełnie udowodniła, nie może być skutecznie wskazaną przysięga stanowcza, t. j: okoliczności faktyczne udowodnione przez stronę świadkami, dokumentami, znawcami i t. d. nie mogą już być przedmiotem przysięgi, stronie tej wskazaną być mającej, czyli innymi słowy przysięga stanowcza nie jest dopuszczalną wcelu dostarczenia bezpośredniego odwodu,

a więc wtenczas, kiedy dowód i odwód wprost mają te same fakta za przedmiot. Co do dokumentów nie ulega wątpliwości, że przysięga stanowcza, jako odwód bezpośredni przeciw dokumentom publicznym nie jest dopuszczalna. Co do dokumentów prywatnych na zupełną wiarę zasługujących zwłaszcza uznanych przez produkta za prawdziwe panuje różność zdań, wszakże i w tym przypadku nie będzie mogła być przysięga stanowcza dopuszczoną jako środek dostarczający bezpośredniego odwodu, a to dlatego, iż wszystkie środki dowodowe dostarczające zupełnego dowodu jednaką mają moc dowodu, a więc i dokumenty prywatne z dokumentami publicznymi. Tylko zarzut niewypłaconej zaliczki czyni wyjątek (: § 183 u:s:), albowiem w celu udowodnienia tego zarzutu może i przeciw osnowie dokumentu publicznego, lub prywatnego, przez dłużnika za prawdziwy uznanego wskazaną być przysięga stanowcza wierzycielowi, jeżeli dopuszczeniu

przysięgi nie stoją na zawadzie szczególne skrupuły na aktach procesowych oparte. /: Orz: najw: tryb: z 18 października 1854 r: L: 10 Ks: orz: /. Reskr: min: z 4 kwietnia 1856 r: stanowi ogólnikowo, że dowód na fakt, iż pożyczka nie była wyliczoną może być dostarczonym przez przysięgę przeciwnikowi na ten fakt wskazaną. Zasadność naszego twierdzenia wynika też z § 276 u: s: stanowiącego o wyłączeniu przysięgi stanowczéj przez dowód ze świadków, lub z innych środków dowodowych. Nareszcie zwracamy i na to uwagę, iż przysięga jest ostatecznym środkiem dowodowym dla sądu, który tylko w braku innych środków dowodowych użytym być może. Przysięga stanowcza jest bezwzględnie wyłączoną jako odwód przeciw dowodowi dostarczonemu przez przeciwnika za pomocą przysięgi stron. Przysięga stanowcza może być wogóle dopuszczoną jako środek dla dostarczenia odwodu pośredniego. Praktyka dopuszcza przysięgi stanowczéj przeciw dokumentom pry-

watnym uznanym przez produkta za prawdziwe.

4. Stronie, która proces popiera we własném imieniu, może być przysięga wskazaną nietylko na jéj własne, ale i na cudze fakta /: § 280 u:s:/ t. j: bez różnicy, czy strona sama fakt ten zdziałała, lub też nie. Jeżeli fakt jest cudzy, powinien być takim, iżby delat był w położeniu powziąść o nim wiadomość przez własne spostrzeżenie, lub przynajmniéj był w stanie osiągnąć taką wiadomość, iżby mógł zaprzeczyć owego faktu według swéj wiedzy i pamięci /: § 276 u:s:/ inaczéj bowiem nie mógłby delat przyjąć przysięgi, musiałby więc ją odkazać, co się sprzeciwia istocie przysięgi stanowczéj. Jednakowoż najw: tryb: orzekł kilkakrotnie, że przysięga stanowcza może być wskazaną delatowi na fakta, które temuż w samej istocie nie są znane, a to z tego powodu, że § 280 u:s: żadnéj nie czyni różnicy między faktami, które delatowi są znane, lub nie-

znane, tudzież że deferent bułwo pozbawionymby być mógł swego środka dowodowego przez proste twierdzenie delata, iż fakt odnośny nie jest mu wiadomym. Najw: tryb: żąda jednak w takich przypadkach, aby delat swą niewiadomość uprawdopodobnił. inaczéjby poprzestać musiano na wskazaniu przysięgi. Jeżeli fakt nie jest wiadomym deferentowi, wszakże delatowi, deferent żądać może, aby przysięga stanowcza uznaną była za nieodkazalną, jeżeli zaś fakt obydwom stronom jest niewiadomym, ani też osobom wyżéj w oddziale 1 pod l. III. 2 wzmiankowanym, wówczas i mowy nie ma o dopuszczeniu przysięgi.

5. Fakt przysięgą stwierdzonym być mający winien być tego rodzaju, iżby stronom wolno było godzić się o prawo z faktu tego wypływające (:§ 275 u: s:), inaczéj przysięga byłaby niedopuszczalną. Z tego powodu przysięga stanowcza jest niedopuszczalną w sporach małżeńskich w celu udowodnienia przeszkody

do małżeństwa, lub przyczyny rozwiązania małżeństwa i t. d. /: §§ 99, 115 k: c: /. Pytanie, czy przysięga stanowcza może być wskazaną na czyn karygodny delata, nie jest rozstrzygniętém - praktyka jest chwiejna. Słuszność przemawia za dopuszczeniem przysięgi w przypadkach, gdzie stwierdzenie tego czynu przez sąd karny nie ma miejsca. Także uwolnienie oskarżonego od oskarżenia nie wyklucza dowodu z przysięgi stanowczej na to, że czyn przez sąd karny za nieprawdziwy przyjęty, jest prawdziwym /§ 366 proc: kar:/.

III

Ofiarowanie przysięgi stanowczej.

Na fakta przedstawione w skardze, lub obronie wskazuje się przysięgę stanowczą w tych pismach procesowych, dekr. nadw: z 31 października 1785 r: dozwala jednak wskazywać przysięgę stanowczą na fakta w skardze, lub obronie przedstawione dopiero w replice, lub duplice, nie zaś w tryplice, lub

kwadryplice /: § 48:/. Według najw: postan: z 1. lutego 1846 r: może być przysięga wskazana nietylko w formie ujemnej, lecz także w formie dodatniej - w ostatnim więc przypadku w ten sposób, żeby delat zaprzysiągł, iż pewien fakt się ziścił, czyli innymi słowy, przedmiotem przysięgi stanowczej może być twierdzone przez deferenta zaistnienie, lub niezaistnienie pewnego faktu.

Ofiarowanie przysięgi stanowczej odbywa się w ten sposób, że deferent wzywa swego przeciwnika, by przysięgą swą stwierdził przeciwieństwo tych faktycznych okoliczności, które deferent jako prawdziwe przedstawił, a które tenże na przypadek, gdyby mu przeciwnik przysięgę odkazał, gotów jest przysięgą swą stwierdzić. To oświadczenie gotowości deferenta wykonania przysięgi w razie jej odkazania upada, jeżeli przysięgę wskazano jako nieodkazalną /: § 278 u: s:/. Jeżeli deferent wskazuje przeciwnikowi przysięgę stanowczą, która w razie odkazania się

on sam, lecz trzecia osoba wykonać ma, wówczas winien on to natychmiast przedstawić przy ofiarowaniu przysięgi i zarazem wymienić osobę, która wykona przysięgę odkazaną, usprawiedliwiając zarazem swój wniosek. Fakta stanowiące przedmiot przysięgi powinien deferent oznaczyć wyraźnie i jasno, u zarazem wypowiedzieć, że takowe mają być przysięgą stwierdzone. Jeżeli jest więcej deferentów, wszyscy winni się oświadczyć z gotowością wykonania przysięgi w razie odkazania, gdy wszakże żądali, iżby tylko jeden z nich, albo ich kilku wykonało przysięgę odkazaną i to z zupełną skutecznością dla wszystkich, natenczas żądanie takie przy wymienieniu tych, którzy przysięgę wykonać mają, usprawiedliwionem być winno przez zachodzące okoliczności i odnośne przepisy prawa cywilnego (: §§ 550 i 893 K:c:). Jeżeli jest więcej przeciwników, deferent przedstawić winien, czy z uwzględnieniem zachodzących okoliczności przysięgę wskazu-

je wszystkim, albo tylko niektórym.

IV

Zachowanie się delata wobec wskazanej mu przysięgi stanowczej.

Delat może wobec wskazanej sobie przysięgi stanowczej zachować się w sposób trojaki:

1. może zaprzeczyć dopuszczalności przysięgi w danym przypadku w ogóle, albo sprzeciwić się dopuszczeniu téjże w ten sposób, w jaki wskazaną została.

2. może okoliczności, które zaprzysiąc ma z uchyleniem przysięgi sobie wskazanej, udowodnić za pomocą innych środków dowodowych. Dowodzenie to nazywa się ulżeniem sumienia. Albo

3. może przysięgę wyraźnie przyjąć, albo odkazać, albo wcale żadnego nie dać w téj mierze oświadczenia.

Ad 1. W tym przypadku może delat wykazać, że jest niezdolnym do wykonania

przysiąg stron, że przysięga nie może być wykonana przez osobę trzecią przez deferenta w tym względzie wymienioną i t. d.

Ad 2. O ulżeniu sumieniu /:die Gewissensvertretung, probatio pro exoneranda conscientia:/ t. j. o zwolnieniu delata od złożenia przysięgi stanowczej wskutek przedstawienia innego środka dowodowego, czyli o zastąpieniu przysięgi innym rodzajem środków dowodowych stanowi § 276 u: s:, co następuje: Jeżeli delat korzystać chce z tego środka prawnego wówczas zaofiaruje go w toku procesu t. j: przed wydaniem wyroku w tém piśmie procesowém, które następuje po piśmie, gdzie mu przysięgę wskazano, w tym celu przedstawi te środki dowodowe, którymi podejmuje udowodnić te okoliczności, na które mu wskazano przysięgę. Tym środkiem nie może być przysięga stanowcza, którąby delat deferentowi wskazał, również nie może być nim ani przysięga szacunkowa, ani przysięga wyjawienia, a to z powo-

dla istoty tych przysiąg. Zresztą służyć mogą za dowód świadkowie, znawcy, przysięga uzupełniająca, dokumenty prywatne i publiczne, a nawet przyznanie zasądowe i domniemania. Jeżeli delat zaofiarował dowód wyłącznie ze świadków, lub w połączeniu z innymi środkami dowodowymi n: p: z przysięgą uzupełniającą, wówczas dowód ze świadków wyrokiem przedstanowczym dopuszczonym i przez delata podjętym być musi, jeśli ma być mowa o ulżeniu sumieniu t. j: o dowodzie mającym zastąpić przysięgę stanowczą w myśl § 276 u: 1: Jeżeli dowód ze świadków wypadł pomyślnie dla delata, t. j: jeżeli zeznaniami świadków, lub w połączeniu z przysięgą uzupełniającą, lub innymi środkami dowodowymi dostarczono zupełnego dowodu na przeciwieństwo faktu przez deferenta twierdzonego, wówczas przeciwieństwo to uważanem będzie za prawdziwe, a przysięga stanowcza już miejsca mieć nie może. Jeżeliby zaś dowód ze świadków wypadł na korzyść deferenta t. j: gdy.

by zeznaniami świadków wprost udowodnionym został fakt przez deferenta twierdzony, wówczas delat nie mógłby już ani przyjąć, ani odkazać przysięgi, lecz fakt przez deferenta przedstawiony musiałby być za prawdziwy uważany. Jeżeliby sędzia jednak nie dopuścił dowodu ze świadków, albo świadkowie potrzebni odpadli, albo delat nie zgłosił się do dopuszczonego dowodu ze świadków, albo nareszcie zeznania świadków nie dostarczyły dowodu ani na prawdziwość, ani na nieprawdziwość faktu spornego, wówczas w takim przypadku zawsze jeszcze służyć będzie delatowi prawo przyjęcia, lub odkazania przysięgi stanowczej. Zaofiarowane środki dowodowe mają bowiem zastąpić przysięgę stanowczą, powinny zatem tak jak ta dostarczyć zupełnego dowodu na istnienie, lub nieistnienie faktu spornego, to wszakże tylko wtedy zachodzi, kiedy zaofiarowany dowód dopuszczony przeprowadzonym został i tenże stwierdził w zupełności

prawdziwość, lub nieprawdziwość faktu spornego. W tym tylko przypadku dowód ten zastępuje przysięgę stanowczą, nie zaś wtenczas, kiedy zaofiarowany środek dowodowy nie dostarczył żadnego dowodu na istnienie, lub nieistnienie faktu spornego. W tém rozumieniu tłómaczyć należy ostatnie zdanie § 276 u: s:. Zresztą za tém twierdzeniem przemawia także:

a/. ta okoliczność, że delat, ofiarując dowód dla ulżenia sumienia, tém samém nie zrzekł się prawa przyjęcia, lub odkazania przysięgi, nie mniej

b/. dekr: nadw: z 23 maja 1835 r: /: obacz wyżéj Tytuł piąty, oddział 1. l: IX :/, według którego wynik dowodu ze świadków nie wiąże sędziego, bądź że jest zbytecznym, bądź że jest niedostatecznym, lub niestanowczym. Jeżeli deferent powołuje świadków, ofiarując przysięgę uzupełniającą, a zarazem wskazując przysięgę stanowczą, zeznania świadków zaś stanowią pół dowodu przeciw twier-

dzeniu deferenta, przysięga stanowcza nie może już być dopuszczoną. Tak samo się rzecz ma, jeżeli zeznania świadków dela-ta stanowią pół dowodu przeciw niemu.

Między ulżeniem sumieniu /: § 276 u: s: / a dowodem w celu zapobieżenia możliwemu krzywoprzysięstwu /: § 305 u: s: / zachodzi ta różnica, że pierwsze wyłącznie służy delato-wi, któremu wskazano przysięgę stanowczą, a to tylko w toku procesu, a zatem przed wydaniem wyroku - i jest odwodem, bo udo-wodnić ma przeciwieństwo twierdzenia de-ferenta, dowód zaś w celu zapobieżenia krzywoprzysięstwu służy jako dowód, lub od-wód /: obacz Tytuł pierwszy o dowodzie pod l: VI :/ Każdej stronie, której przeciwnikowi zapadłym wyrokiem prawomocnym nazna-czono przysięgę stanowczą, uzupełniającą, lub przysięgę z § 204 u: s:, do której wykonania przeciwnik tenże się zgłosił i ma na celu nie dopuścić przeciwnika do wykonania przy-sięgi. Ten dowód nie służy więc stronie w to-

ku procesu, lecz po zapadłym prawomocnym wyroku. Wyż podane zasady idą w zastósowanie i w tym przypadku, gdzie delat dokumentami zastąpić chce przysięgę stanowczą.

Ad 3. Jeżeli delat:

a/. oświadcza, iż przyjmuje przysięgę, co tylko wyraźnie nastąpić może, wówczas pomimo to nie jest on obowiązany jej wykonać na przypadek dopuszczenia przysięgi wyrokiem, albowiem może ją i po wyroku wyraźnie, lub milcząco odkazać §§ 282 do 284 u:s:, z tej przyczyny winien sędzia nakazać mu wyrokiem wykonanie przysięgi z tem wszelkie dołożeniem, że w razie niezgłoszenia się do wykonania przysięgi, przysięga za odkazaną uważaną będzie. Jeżeli delat przyjmuje wskazaną sobie przysięgę, wszelako sam nie mogąc jej wykonać, chciałby ją mieć przez trzecią osobę wykonaną, winien to wyraźnie przy przyjęciu przysięgi oświadczyć i wymienić tę trzecią osobę, a zarazem uza-

sadnić swe żądanie. W takim przypadku wolno deferentowi w następném piśmie procesowém wystąpić z zarzutami przeciw dopuszczeniu trzeciej osoby do wykonania przysięgi.

b/. Jeżeli delat w toku procesu odkazał wskazaną sobie przysięgę, już jéj późniéj przyjąć nie może, a wyrok wykonanie przysięgi deferentowi nakazać winien.

c/. Jeżeli nareszcie delat w ciągu procesu co do przyjęcia, lub odkazania przysięgi wcale się nie oświadczył, winien mu sędzia nakazać wyrokiem, aby przysięgę przyjął, lub odkazał /: § 277 u: s:/, w sumarycznym atoli procesie musi delat już w ciągu rozprawy sądowéj wyraźnie oświadczyć, czy przysięgę przyjmuje, lub odkazuje -, jeśliby się w tym względzie wyraźnie nie oświadczył, będzie musiał wykonać przysięgę; odkazanie przysięgi już więcéj miejsca mieć nie może § 36 post: sum:

V

Dopuszczenie przysięgi stanowczej.

Sędzia może przysięgę stanowczą tylko wtedy dopuścić, kiedy nie ma żadnych innych dowodów przez jedną, lub drugą stronę ofiarowanych, któreby dostarczyły zupełnego dowodu na istnienie, lub nieistnienie faktu spornego przysięgą stanowczą stwierdzonym być mającego. Jeżeli strona obok wskazanej przysięgi inne jeszcze środki dowodowe ofiaruje i to łącznie z przysięgą, lub też subsydyarnie t. j. na ten przypadek: gdyby tymi środkami dowodowymi nie zdołała ustalić zupełnego dowodu, w takim przypadku winien sędzia przedewszystkiem tych innych środków dowodowych, a mianowicie dowodu ze świadków i znawców wyrokiem przedstanowczym dopuścić, a przy ostatecznem zawyrokowaniu osądzić, czy ze względu na przeprowadzony już dowód dopuszczoną być może przysięga stanowcza, lub też nie, sędzia więc przysięgi

stanowczej tylko w tym razie dopuścić może, jeżeli środki dowodowe obok przysięgi zaofiarowane nie ustanowiły zupełnego dowodu na fakt przysięgą dowieść się mający /: najw. post: z 19 czerwca 1847 r. /. Przysięga stanowcza jest więc co do sędziego tylko subsydiarnym środkiem dowodowym, nie zaś co do stron, od ich woli bowiem zależy, czy chcą poprzestać na dowodzie z przysięgi, lub też obok téjże ofiarować i inne środki dowodowe. Mogą jednak zachodzić okoliczności, mocą których sędzia nie dopuści przysięgi stanowczéj z powodu, że temu na zawadzie stoi dostarczona połowa dowodu na przeciwieństwo tego, co przysięgą stanowczą miało być udowodnioném /: obacz pod l: IV :/.

Sędzia dopuszcza przysięgi stanowczej wyrokiem stanowczym warunkowym rozstrzygającym prawa i obowiązki stron warunkowo, czyli ewentualnie, t.j: z uwzględnieniem możliwych wypadków wykonania, lub niewykonania przysięgi przez jedną,

lub drugą stronę. Na treść wyroku dopuszczającego przysięgę wpływają następujące cztery okoliczności:

1. Czy delat w ciągu procesu, a zatém w piśmie procesowém:

a/. przysięgę przyjął, lub

b/: ją odkazał, lub

c/. wcale żadnego nie uczynił oświadczenia.

W pierwszym przypadku /: a:/ do wykonania przysięgi zobowiązanym być ma z tém dołożeniem, że w razie niezgłoszenia się do jéj wykonania, przysięga za odkazaną uważaną będzie, w drugim /: b:/ orzecze sąd, że strona przeciwna /: deferent:/ winna wykonać odkazaną sobie przysięgę, która bez żadnego wyjątku wykonaną być ma, w trzecim przypadku /: c:/ sąd orzecze, iż delat wskazaną sobie przysięgę, albo przyjąć, albo odkazać winien /: § 277 u: s:/.

2. Czy przysięga stanowcza jest odkazalną, lub téż nie. Jeżeli deferent żąda, by przysięga stanowcza była uznaną za nieodkazalną, wyraźnie się tego domagać winien, sędzia bowiem

tego z urzędu uczynić nie może. Na mocy § 278 u:s: sędzia z uwzględnieniem zachodzących okoliczności orzeczе o tém, czy przysięga stanowcza ma być uznana za nieodkazalna. Ponieważ deferent okoliczności przez siebie przedstawione zaprzysiąc ma bez zastrzeżenia „według swéj wiedzy i pamięci /: § 279 u: s: /", a zatém wykonać ma przysięgę na prawdę, przeto przedstawi sędziemu powody, wykazujące, iż własném spostrzeżeniem nie mógł nabyć wiadomości o przedmiotowéj prawdziwości faktów przez siebie twierdzonych, że zatém na przypadek odkazania przysięgi nie mógłby wykonać przysięgi na prawdę. Powody te muszą być przynajmniej uprawdopodobnione. Gdyby wszakże i delat wykazał, że o fakcie zaprzysiąc się mającym nie ma żadnéj wiadomości, tak że nie mógłby wykonać przysięgi ani z dodatkiem „według swéj wiedzy i pamięci", sędzia nie dopuści przysięgi. Zazwyczaj uznaje się przysięgę za nieodkazalna, jeżeli fakt zaprzysiężonym być mający

wiadomym jest wyłącznie delatowi, nie zaś deferentowi. Przepis § 278 u: s: stosuje się także do przypadku, gdzie przysięga wskazuje się produktowi celem sprawdzenia prawdziwości jego podpisu, lub podpisu osoby zmarłej, /: dekr: nadw: z 16 maja 1842 i §§ 207 i 208 u: s/. W proc: sumar: jest przysięga już na mocy ustawy nieodkazalną, jeżeli deferent delatowi wskazuje przysięgę stanowczą na nieprawdziwość podpisu dokumenta mającego być wystawionym od delata /: § 37 post: sumar: /.

3. Czy przysięga stanowcza ma, lub nie ma być wykonaną z dodatkiem „według mej wiedzy i pamięci." Kto zaprzysiąc ma okoliczności przez siebie przedstawione, ten na mocy § 279 u: s: wykonać ma przysięgę bez owego zastrzeżenia, wykona więc przysięgę na prawdę, jeżeli zaś zaprzysiąc ma okoliczności przez przeciwnika przedstawione, wówczas zaprzeczyć ich winien przysięgą swą z dodatkiem „według swej wiedzy i pamięci." Stąd wynika /: jak to już pod l. I wykazaliśmy: /,

że nie jest uzasadnionem. Zdanie, według którego przysięga stanowcza wykonaną być winna przez deferenta zawsze bez wspomnianego zastrzeżenia, przez delata zaś z tem zastrzeżeniem.

Zastrzeżenie „według swej wiedzy i pamięci” ma to znaczenie, że strona, która pod przysięgą zaprzeczyć ma faktycznych okoliczności przez przeciwnika przytoczonych, wprawdzie takowych nie zna z własnego spostrzeżenia, wszakże że znane jéj są takie inne okoliczności, z których słusznie wyprowadza dla siebie to przekonanie podmiotowe, że się rzecz przeciwnie ma, niż ją druga strona przedstawiła, że więc słusznie pod przysięgą zaprzeczyć może prawdziwości twierdzonych przez przeciwnika faktów, przysięga ta jest więc przysięgą mniemania, a nie przysięgą niewiadomości /: iuramentum ignorantiae :/. Gdyby zatem strona ta wskutek własnego spostrzeżenia przekonaną była o prawdziwości twierdzonych przez przeciwnika fa-

któw, albo gdyby nic nie wiedziała o takowych, albo gdyby jéj nie były znane te fakta, wszakże były jéj znane inne okoliczności wskazujące prawdziwość tych faktów, albo gdyby te okoliczności nie usprawiedliwiały mniemania ani o prawdziwości, ani o nieprawdziwości tych faktów, natenczas strona nie może przyjąć przysięgi i jéj wykonać, albowiem we wszystkich tych przypadkach dopuściłaby się krzywoprzysięstwa /: Orz: sądu Kasac: z 22 lutego 1872 r. L: 171 :/. Jeżeli strona z własnego spostrzeżenia wie, że faktyczne okoliczności, przez przeciwnika przytoczone są nieprawdziwe, to przecież nie złoży przysięgi na prawdę, lecz złoży przysięgę mniemania, t. j: z powyższém zastrzeżeniem.

4. czy przysięga stanowcza przez samą stronę, lub też przez trzecią osobę ma być wykonaną. W ostatnim przypadku ta trzecia osoba we wyroku wymienioną i zarazem orzeczoném być winno, że ona wykona przysięgę stanowczą.

Z uwzględnieniem tych 4 okoliczności należy ułożyć wyrok stanowczy warunkowy, sformułować rotę przysięgi, wymieniającą dokładnie okoliczności stanowcze mające być zaprzysiężonymi, /: § 281 u: s:/ oznaczyć termin do podjęcia dowodu /: § 282 u: s:/ i wyrazić skutki niezgłoszenia się do dowodu, a względnie niewykonania przysięgi.

VI

Zgłoszenie się do dowodu z przysięgi stanowczej.

/: §§ 282 do 285 u: s:/.

Strona zgłasza się do wykonania przysięgi w zwykłem podaniu przy załączeniu odpisu prawomocnego wyroku i roty przysięgi, prosząc, aby sędzia wyznaczył dzień do odebrania przysięgi według załączonej roty. Termin w ciągu którego strona do dowodu z przysięgi przystąpić ma, winien być w wyroku wymienionym. Ten termin obejmuje względem delata /: obowiązanego na mocy wyroku przyjąć, lub odkazać przysięgę, lub przyjęta przez

niego przysięgę wykonać, albo odkazać:/, albo:

1. trzy dni, albo
2. czternaście dni;

o tych terminach mówiliśmy w poprzednim oddziale pod l: VII; delat zawsze tych terminów przestrzegać musi, deferent zaś tylko wtenczas, kiedy przysięga przez delata w toku procesu odkazana jemu wyrokiem stanowczym do wykonania nakazaną została.

1. Jeżeli delatowi z uwagi na § 277 u: s: /: tu pod l: V. 1:/ wyrokiem nakazane było, aby przysięgę przyjął, albo ją odkazał, wówczas od niego zależy, czy chce:

a/. przyjąć przysięgę, lub
b/. ją odkazać.

Ad a/. W tym przypadku winien w ciągu wyż wspomnianych terminów domagać się od sądu dopuszczenia do wykonania przysięgi, wskutek czego sąd wyznacza dzień i godzinę. Na przypadek wykonania przysięgi okoliczność zaprzysiężona uważaną będzie za prawdziwą a wyrok warunkowy sta-

je się odtąd bezwarunkowym. Gdyby delat nie stawił się na audyencyi, albo na takowej nie wykonał przysięgi, wówczas już nie może przysięgi ani wykonać, ani odkazać, lecz przeciwieństwo tego, co zaprzysiąc miał, za prawdę uważanem będzie bez wymagania od deferenta wykonania przysięgi na przeciwieństwo /: § 283 u: s:/.

Ad b/. Delat nie chcący przyjąć przysięgi może w przeciągu wyż podanych terminów, albo:

α/. o tém uwiadomić sąd w osobném podaniu, które deferentowi się do wiadomości udziela, albo:

β/. może w tym względzie nie czynić żadnego oświadczenia.

W obu tych przypadkach winien deferent w następnych dniach trzech po doręczeniu sobie oświadczenia delata, albo jeżeli takowe nie było uczynioném, w ciągu trzech dni po upływie terminu delatowi do zgłoszenia się z przysięgą służącego, podać prośbę o wyznaczenie terminu do

wykonania przysięgi sobie wyraźnie, lub milcząco odkazanej. Jeżeli deferent to uczynił i przysięgę wykonał, wówczas służą mu te prawa, które mu wyrok przyznaje pod warunkiem wykonania przez niego przysięgi. Gdyby zaś deferent zaniechał zgłosić się do przysięgi w ciągu owych trzech dni, albo gdyby się był zgłosił, wszakże w dniu wyznaczonym nie wykonał przysięgi, natenczas już więcej do wykonania przysięgi dopuszczonym być nie może, a przeciwieństwo tego, co miał zaprzysiąc, za prawdę uważanem będzie /: § 284 u: 1:/.

Termin trzechdniowy oblicza się, jak wyżej podane terminy /: oddział poprzedni l: VII i § 5 Nowelli:/ i nie ulega przedłużeniu /: § 6 Nowelli:/, a więc liczy się bez względu na niedziele, święta i dnie feryalne, jeśli jednak ostatni t. j: trzeci dzień tego terminu przypada na niedzielę, lub święto powszechne, termin ten kończy się z następnym dniem powszednim.

2. Jeżeli delat w ciągu procesu odkazał

przysięgę deferentowi, a tenże wyrokiem obowiązanym został wykonać odkazaną sobie przysięgę, wówczas zgłosi się do dowodu z przysięgi w ciągu wyż wspomnianych terminów 3, lub 14 dni i wykona takową, inaczej bowiem przeciwieństwo tego, co zaprzysiąc miał, za prawdę uważanem będzie /: § 285 u: s:/. To samo tyczy się

3. delata, jeżeli sąd uznał przysięgę za nieodkazalną.

Z tego, co powiedzieliśmy, wynika, że przyjęcie przysięgi stanowczej nastąpić może jedynie wyraźnie, odkazanie zaś wyraźnie i milcząco. wyraźnie w toku procesu i po zapadłym wyroku, milcząco tylko po wydaniu wyroku t. j: jeżeli delat ani się nie zgłosił do dowodu z przysięgi, ani też takowej wyraźnie nie odkazał /: §§ 277, 284 i 285 u: s:/.

Wskutek zgłoszenia się strony do wykonania przysięgi sędzia wyznacza dzień i godzinę do odebrania przysięgi, uwiadamiając o tém obydwie strony, a przeciwnika z tém

dołożeniem, iż może być obecnym przy odebraniu przysięgi. Audyencya do odebrania przysięgi wyznaczona może być z powodów ważnych odroczona na jednostronne żądanie strony, która przysięgę wykonać ma. Sąd z urzędu wstrzyma się z odebraniem przysięgi, jeżeli przeciw równobrzmiącym wyrokom I i II instancyi dopuszczającym dowodu z przysięgi założono nadzwyczajny środek rewizyi /: dekr: nadw: z 26 września 1842 r. i orz: najw: tryb: z 4 czerwca 1873 r. L: 51 Rep: orz: /.

W celu odebrania przysięgi sporządza się protokuł, spisuje się rota przysięgi, a takową podpisuje strona po wykonaniu przysięgi. Protokuł przechowuje się w sądzie. O wykonaniu przysięgi zawiadamia sąd obie strony przez rezolucyą nie wydając dalszego wyroku. /: dekr: nadw: z 15 grudnia 1794 r: /. Sędzia nie może się z urzędu wdać w rozwiązanie pytania, czy się strona do wykonania przysięgi w należytym zgłosiła terminie. On w tym względzie oczekiwać ma sprzeciwienia się przeciwnika

wyznaczy zatém audyencyą do wykonania przysięgi i postąpi według przepisów najw: ~~tryb~~ postan: z 22 maja 1847 r: podanych w tytule piątym oddziale 1 /: o świadkach: / l: VI. O wyznaczeniu audyencyi do wykonania przysięgi mowy być nie może, skoro przeciwnik z powodu ubiegłego terminu zażądał, aby i jego dopuszczono do wykonania przysięgi milcząco odkazanej, albo gdyby się domagał egzekucyi z wyroku.

VII

O spólnikach sporu występujących w przymiocie delata, lub deferenta.

Jeżeli spólnicy sporu wchodzą do procesu, odróżnić należy, czy wynik sporu może być różnym dla każdego poszczególnego spólnika sporu, albo czy on musi być jednym i tym samym dla wszystkich spólników. W pierwszym przypadku rozstrzyga się pytanie, tyczące się wskazywania, przyjmowania i odkazywania przysięgi z osobna względem każdego poszcze-

gólnego spólnika, a zachowanie się spólnika w obec tego ma tylko dla niego znaczenie prawne. W przypadku drugim odróżniamy:

1. Jeżeli spólnikom wskazano przysięgę stanowczą, a oni wykonaćby mieli przysięgę z dodatkiem „według swej wiedzy i pamięci" wówczas przysięga polegałaby na podmiotowem przekonaniu przysięgającego i może z tego powodu jedynie dla tegoż posłużyć za dowód, nie zaś dla reszty spólników. Ponieważ jednak wynik procesu dla wszystkich spólników może być tylko jeden i ten sam, przeto spólnicy musieliby wykonać swą przysięgę z wspomnianym dodatkiem, aby co do nich wszystkich przeciwieństwo twierdzenia deferenta uznać za prawdziwe. Stąd wynika, że gdyby choć jeden ze spólników nie chciał wykonać przysięgi /: prawdopodobnie z tego powodu, że jemu znane są okoliczności, nie dozwalające mu zaprzeczyć pod przysięgą twierdzenia deferenta :/ przysięga i przez resztę spólników nie może być wykonaną i że zatém uważaną być musi za

odkazaną. Jeżeli więc jeden tylko z uczestników sporu zgłosił się do wykonania przysięgi, drudzy zaś przysięgę odkazali, bądź to wyraźnie, bądź milcząco, wówczas zgłoszenie się do przysięgi ze strony jednego, lub więcej uczestników nie może być przyjętem, albowiem przysięga uważaną być musi za odkazaną (: orz: najw: tryb: z 12 stycznia 1852 r:). Z uwzględnieniem tego musi też być wyrok sformułowanym. Powyższa zasada idzie w zastósowanie i wtenczas, gdyby w wyjątkowym przypadku deferenci mieli wykonać przysięgę z owym dodatkiem.

2. Jeżeli spólnicy sporu są deferentami, a przysięga ma być przez nich wykonaną bez wspomnianego dodatku, wówczas przysięga będzie przysięgą na prawdę, a wykonanie téjże choć przez jednego uczestnika sporu rozstrzyga wynik sporu na korzyść ich wszystkich, co też wyrok wyrazić ma (: orz: najw: tryb: z 26 listopada 1866 r: i § 893 K: c:). Zasada tu pod l: 2 podana stosuje się także

do przypadków, w których delaci wyjątkowo wykonać mają przysięgę na prawdę, a więc bez wspomnianego dodatku. 2/X

Oddział 3.

O przysiędze uzupełniającej.

(: Rozdział XIX u. s.:)

Przysięga uzupełniająca (: iuramentum suppletiorum, der Erfüllungs, albo Ergänzungs-eid:) jest to przysięga zaofiarowana przez stronę dowodzącą, mocą której ona stwierdza fakt, którego nie zdołała dowieść w zupełności, wszakże co do niego dostarczyła półdowodu, lub więcej nad połowę dowodu. Przysięga ta jest własną przysięgą strony dowodzącej. Przysięga uzupełniająca może być dopuszczoną:

1. jeżeli ją należycie zaofiarowano, a więc w tém piśmie procesowém, gdzie okoliczność udowodnić się mającą przytoczono,

2. jeśli okoliczność ta jest stanowczą, a

przez stronę drugą zaprzeczoną,

3. jeżeli co do faktu spornego strona dowodząca dostarczyła pierwszéj połowy dowodu, lub więcej nad połowę dowodu. Z téj też przyczyny nie może być przysięga uzupełniająca dopuszczoną na podstawie prostych domniemań lub powodów opierających się na prawdopodobieństwie /: najw: post: z 14 października 1844 r:/. Pierwsza połowa dowodu może być dostarczoną świadkami, dokumentami, księgami kupieckimi, rzemieślników i t. d.

Przysięgą uzupełniającą może być uzupełniona połowa dowodu dostarczona według uznania sędziego takimi dokumentami, które wprawdzie zasługują na wiarę, wszakże same przez się nie nadają się do ustanowienia zupełnego dowodu /: orz: najw: tryb: z 20 czerwca 1877 r: L: 94 Rep: orz:/

4. jeżeli reszta okoliczności w procesie przedstawionych zgadza się z twierdzeniem strony ofiarującej przysięgę i takowe wiarogodne czyni. Wszelkie przeszkody stojące na zawadzie

wykonaniu przysięgi stron w ogólności, lub przysięgi stanowczéj w szczególności, tyczące się, bądź to osoby strony przysięgę wykonać mającéj, bądź przedmiotu sporu, wykluczają dopuszczenie przysięgi uzupełniającéj.

Przysięga uzupełniająca dopuszczoną bywa, jak. przysięga stanowcza wyrokiem stanowczym warunkowym. Przysięga uzupełniająca jest przysięgą na prawdę, a zatém nie dopuszcza się z dodatkiem: „według wiedzy i pamięci." W przypadkach, gdzie pierwszéj połowy dowodu dostarczono świadkami, wyrok stanowczy poprzedzonym bywa wyrokiem przedstanowczym dopuszczającym dowodu ze świadków, w którym jednak nie wolno czynić wzmianki o ofiarowaniu przysięgi uzupełniającéj, ani o tém, że stronie zachowuje się prawo wykonania téj przysięgi /: dekr: nadw: z 11 Kwietnia 1818 r:/. W innych przypadkach, w których dowód ze świadków nie miał miejsca n.p: przy dowodzie z ksiąg handlowych, zapada wprost wyrok stanowczy. Wyrok

dopuszczający przysięgi uzupełniającej oznacza zarazem termin do zgłoszenia się do dowodu z téj przysięgi, nie mniej i skutków wykonaniu, lub niewykonaniu przysięgi.

Do dowodu z przysięgi uzupełniającej przystąpić należy według § 298 u:s: w ciągu dni 3, lub 14 /: obacz oddział 1. VII :/. Co do skutków połączonych z wykonaniem, lub niewykonaniem przysięgi obowiązuje to, co podaliśmy przy przysiędze stanowczej, o ile wykonaną być ma przez deferenta. Przysięgę uzupełniającą może wykonać nietylko jedna ze stron, ale téż i trzecia osoba, jeżeli strona, która fakt stwierdzić ma przysięgą uzupełniającą weszła w prawa trzeciej téj osoby, lub zobowiązaną została przez działania téjże, jednakowoż z tém zastrzeżeniem, że osoby trzecie tylko swe własne czynności zaprzysiąc mogą.

Przy dowodzie z ksiąg handlowych pryncypał może albo sam wykonać przysięgę uzupełniającą, albo przedstawić swego pomocnika handlowego, który zdziałał odnośny fakt.

Przysięga uzupełniająca nie może być ani przeciwnikowi wskazaną, ani przez tego odkazaną.

W procesie sumarycznym może sędzia z urzędu naznaczyć przysięgę uzupełniającą, chociażby jej strona nie zaofiarowała. Przepis § 287 u: s: nie dopuszcza przysięgi oczyszczającej (: iuramentum purgatorium, der Reinigungseid:) stanowiącej przeciwieństwo przysięgi uzupełniającej. Na podstawie prawa kanonicznego i niemieckiego mógł sędzia według swego uznania w przypadku dostarczenia dowodu niezupełnego zażądać od dowodziciela wykonania przysięgi uzupełniającej w celu uzupełnienia dowodu niezupełnego, albo od jego przeciwnika wykonania przysięgi oczyszczającej na nieprawdziwość faktu przez dowodzącego niezupełnie udowodnionego, a to według tego, czy większe prawdopodobieństwo przemawiało za prawdziwością twierdzenia dowodzącego, lub za jego przeciwieństwem. U: s: słusznie nie dopuściła przysięgi oczyszczającej trzymając

się zasady, że strona nie udowadniająca swego twierdzenia oddaloną będzie z roszczeniem na tém twierdzeniu opartém.

Oddział 4.

O przysiędze szacunkowéj.

(: Rozdział XX u:s:)

Przysięga szacunkowa (: iuramentum aestimatorium, der Schätzungseid:) jest to przysięga ofiarowana, mocą któréj poszkodowany powód oznacza ilość, czyli wartość pieniężną szkody, jaką mu przeciwnik wyrządził, albo oznacza ilość należytości swéj (: roszczenia, pretensyi:). Przysięga szacunkową udowadnia się wprawdzie także fakt sporny, wszakże tym faktem jest zawsze ilość, czyli wartość pieniężna szkody, lub ilość jakiegoś roszczenia, gdyż reszta przysiąg inne fakta ma za przedmiot. Przysięgę szacunkową może także opiekun, lub kurator wykonać na rzecz pupila, lub kuranda (: orzecz: najw: tryb: z 16 lutego 1833 r. L: 34 Ks: orzecz:).

Jeżeli przysięgę szacunkową należycie ofiarowano, a jéj przedmiot jest stanowczym i spornym, natenczas może być dopuszczoną w następnych dwóch przypadkach.

I

Pierwszy przypadek objęty §§ 288 do 290 u: s:. Przysięga szacunkowa nazywa się w tym przypadku iuramentum in litem, Würderungseid. Kto doznał szkody z winy przeciwnika może pieniężną wartość téjże udowodnić przez przysięgę szacunkową. Przepis § 288 u: s: wylicza trzy przypadki bezprawnie zrządzonéj szkody, w których przysięga wzmiankowana ma być dopuszczoną:

a/. jeżeli kto wyrządza drugiemu gwałt w sposób nieprawny.

b/. jeżeli kto rzecz jaką pozbywa, niszczy, lub jéj jaką szkodę czyni, wiedząc dobrze, że ta rzecz należy do trzeciego, lub od tego poszukiwaną będzie.

c/. jeżeli czego w czasie oznaczonym nie oddaje, nie dostarcza, lub nie uskutecznia, wie-

dzuc o tém, że do oddania, dostarczenia, lub uskutecznienia tego jest obowiązanym.

Praktyka nie dopuszcza przysięgi szacunkowej w innych przypadkach, choć pytanie, czy stronie służy prawo żądać wynagrodzenia szkody, rozwiązuje prawo cywilne, dlatego też nie powinniśmy przy dopuszczeniu przysięgi szacunkowej poprzestać na podanych trzech przypadkach i tak nie obejmujących wszelkich przypadków szkody, owszem powinna ona być dopuszczona we wszystkich przypadkach, gdzie poszkodowany żądać może odszkodowania na mocy pr: cyw: powsz: lub szczególnego. Z powodu tego uzupełnić należy §§ 288 i 289 u:s: przepisami powsz: pr: cyw: stanowiącymi o wynagrodzeniu strat i szkód wyrządzonych.

II

§§ 291 i 292 u:s:

Kto udowodnił roszczenie, które nie jest wynagrodzeniem szkody, lub zadośćuczynieniem, wszakże co do ilości roszczenia nie dostarczył dostatecznych dowodów, może ilość roszczenia

udowodnić przysięgą szacunkową. Przysięga szacunkowa w pierwszym przypadku /:I:/ nazywa się przysięgą szacunkową właściwą /: iuramentum in litem, der Schätzungseid im eigentlichen Sinne:/, w drugim zaś przypadku szacunkową niewłaściwą, przysięga na ilość /: iuramentum quantitatis, der uneigentliche Schätzungseid:/

Ad I

Przy przysiędze szacunkowej właściwej rozchodzi się jedynie o wysokość zrządzonej szkody, lub straconego pożytku. Aby przysięgi tej dopuścić, wymaga się, by poszkodowany udowodnił fakt, z którego wyprowadza prawo wynagrodzenia szkody t.j. jakość pretensyi musi być udowodniona, czyli innymi słowy musi być udowodnionem, że szkoda nastąpiła i to z winy pozwanego. Dowód ten może być dostarczonym świadkami, znawcami, przysięgą stanowczą i t.p. Dopiero wskutek udowodnienia faktu, którym zrządzono szkodę, dopuszczonym będzie powód do dowodu z przysięgi

szacunkowéj, a sędzia nie może mu z urzędu naznaczyć innego rodzaju dowodu. Ztąd wynika, że przysięga szacunkowa sama przez się nie może udowodnić roszczenia powoda. Przysięgą tą oznacza się nietylko wartość szkody, ale téż wszystko, co do dokładnego oznaczenia wartości szkody należy n: p: ilość zboża, która ogniem spłonęła, wskutek podpalenia stodoły przez pozwanego. Przepis § 966 K: c: zwalnia poszkodowanego od obowiązku udowodnienia szkody, skoro rzeczy zamknięte, lub opieczętowane złożone były, później zaś zamek, lub pieczęć naruszono. W przypadku takim składający rzeczy, twierdzący, że z rzeczy złożonych czego brakuje, albo téż, że wszystkie zaginęły, przypuszczonym będzie do wykonania przysięgi szacunkowéj, by pieniężną ilość szkody udowodnić, wyrządzonéj mu ubytkiem rzeczy złożonych. Za istnieniem szkody walczy zatém domniemanie prawne, które usuniętem być może odwodem, zwłaszcza na okoliczność, że naru-

szenie zamku, lub pieczęci bez winy zachowawcy nastąpiło.

Przeciwnik mocen jest znawcami, lub w inny sposób dostarczyć dowodu na prawdziwą wysokość szkody i straconego zysku.

Sąd dopuszcza dowodu z przysięgi szacunkowej wyrokiem stanowczym warunkowym. Sędzia obowiązanym jest ilość szkody przez powoda podaną umiarkować, jeśliby za wysoko była oznaczona. Umiarkowanie nastąpić ma według słuszności, uwzględniając więcej poszkodowanego, a sędzia winien temu wedle okoliczności nakazać wykonanie przysięgi z urzędu, choćby się z gotowością jej wykonania wyraźnie nie oświadczył. W powyższym przypadku objętym § 966 k: c: ma sędzia podaną ilość szkody umiarkować według stanu, zatrudnienia, majątku poszkodowanego i innych okoliczności.

Jeżeli dopuszczoną zostanie przysięga stanowcza, albo uzupełniająca jako środek dowodowy na fakt tworzący prawo żądać odszko-

dowania, wówczas i tym samym wyrokiem dopuszcza się przysięgi szacunkowéj. Jeżeli wskutek tego powód wykonać ma przysięgę stanowczą, lub uzupełniającą i przysięgę szacunkową wówczas tenże zaprzysiąc ma jedną tylko rotę, obejmującą wspomniany fakt i ilość szkody, nie zaś dwie przysięgi według dwóch odrębnych rot.

Jeżeli pozwany nie wnosi obrony i z tego powodu zapada wyrok zaoczny, wówczas uznanym będzie za prawdziwy fakt rodzący prawo do odszkodowania, nie mniej uważa się za prawdziwą ilość szkody przez powoda podaną. Także i w tym przypadku będzie mógł sędzia uwiarkować ilość szkody, a przyznanie téjże zależném czynić od wykonania przysięgi szacunkowéj. Orz: najw: tryb: z 15 Kwietnia 1869 r: Ilość szkody z powodu pobicia, jako rzeczy nieocennej § 303 K: c: nie udowadnia się przysięgą szacunkową, lecz oznaczoną bywa uznaniem sędziego. Obacz téż przepis art: 27 k: k: o nieprawnem uży-

wania jimy.

Ad II

Przysięgu na ilość.

Przysięga szacunkowa niewłaściwa różni się tém od właściwej:

1. że tu rozchodzi się o ilość roszczenia mogącego być oszacowaném, a polegającego na umowie, lub na innym tytule prawnym z wyłączeniem tytułu z powodu zrządzonej szkody. Podaliśmy wyżej, że praktyka dopuszcza przysięgę szacunkową właściwą jedynie w trzech przypadkach § 288 u: s: objętych, trzymając téj zasady, że dopuścić należy przysięgi szacunkowéj niewłaściwej także we wszystkich innych przypadkach wyrządzonej szkody t. j: przypadkach nie objętych powyższym §, zwłaszcza w przypadkach, gdzie dochodzimy wartości nadzwyczajnej /: § 1331 k: c: /. Zaistnienie roszczenia musi być w ten sposób udowodnione, jak przy przysiędze szacunkowéj właściwej byt szkody. Wysokość roszczenia udowadnia się

przysięgą szacunkową niewłaściwą, jeśli nie może być w inny sposób udowodnioną. Przysięgą tą udowadnia się n. p: ilość pieniężnych wydatków podróży przedsięwziętej z polecenia pozwanego, wynagrodzenie lekarza za leczenie chorego i t. p.

2. Przysięga szacunkowa niewłaściwa różni się dalej tem od właściwej, że umiarkowanie żądanej ilości zależy od tego, czy powód był, lub nie był w możności zaopatrzenia się w dostateczne dowody. Jeżeli nie był w tem położeniu n. p: że istota interesu tego nie dopuszcza, może być dopuszczonym do zaprzysiężenia ilości swego roszczenia o tyle, o ile sąd nie znajduje żadnych ważnych powodów do umiarkowania jego roszczenia /: § 291 :/, jeżeliby zaś powód był w tem położeniu, wszakże nie zaopatrzył się w dostateczne dowody, wówczas może on też być dopuszczony do przysięgi, sąd jednak winien w wyroku po dokładnem rozważeniu wszelkich okoliczności umiarkować roszczenie we-

według słuszności uwzględniając zawsze więcej stronę przeciwną /: pozwanego:/

Ad I i II.

Przysięga szacunkowa dopuszczoną była w obu przypadkach wyrokiem stanowczym warunkowym, który poprzedzonym być może wyrokiem przedstanowczym, dopuszczającym dowodu ze świadków, lub znawców w celu udowodnienia wyrządzonego gwałtu, zawarcia umowy i t. d. Co do czasu i sposobu, w jakich strona zgłosić się ma do dowodu, nie mniej co do skutków w razie wykonania, lub niewykonania przysięgi stósować należy to, co podaliśmy w poprzednim oddziale, mówiąc o przysiędze uzupełniającej; obacz też oddział 1 l: VII.
W procesie sumarycznym może w obu przypadkach /: I i II:/ przysięga być z urzędu naznaczoną.

Oddział 5.

O przysiędze wyjawienia.
/: R: XXI u: s: /.

Przysięga wyjawienia /: iuramentum manifestationis, die eidliche Angabe, Offenbarungs- Manifestationseid :/ jest to przysięga wskazana, mocą której strona, której się wskazuje przysięgę, stwierdzić ma wiadomość swą o pewnym majątku.

I.

Strona stwierdza albo rzetelność podanego przez siebie wykazu własnego mienia i długów, albo

II.

co jéj wiadomem jest o zatajeniu majątku osoby trzeciej.

Ad I.

O pierwszym przypadku stanowi § 293. Według tego § może być wspomniana przysięga tylko téj osobie wskazaną, która na mocy

ustawy obowiązaną jest do wyjawienia pod przysięgą swego majątku. Obowiązek ten ciąży obecnie:

1. na osobie upadłej co do majątku /: na kurydatoryuszu:/ i to w dwóch przypadkach:

a/. Jeżeli dla szczupłości wykazanego przez dłużnika majątku otwarciu upadłości miejsca nie dano, należy znaglić dłużnika, ażeby na żądanie wierzyciela i bez dopuszczenia przez sąd procesu, złożył przysięgę, że niczego z majątku swego nie przemilczał § 66 ust: o up:

b/. Po ustanowieniu stanu czynnego w inwentarzu komisarz upadłości zawezwie upadłego do złożenia przysięgi, jeżeli tego żąda zawiadowca masy, lub choćby tylko jeden wierzyciel i wyznaczy audyencyą, na której upadły za poprzedniem, jeżeli potrzeba, sprostowaniem, lub uzupełnieniem wykazów długów i mienia, wykona przysięgę, że w podanym stanie czynnym niczego nie przemilczał, a w ujemnym niczego nie

zmyślił §§ 96 i 97 ust: o up:. Przy spółkach handlowych jawnych i komandytowych przysięgę tę wykonać mają wszyscy spólnicy osobiście odpowiedzialni, przy spółkach akcyjnych zaś tylko ci, którzy doniesienie o wstrzymaniu wypłat, albo bilans podpisali. §§ 195 i 197 ust: o up:

2. § 3 ust: z 16 marca 1884 r: L: 35 D: u: p: podaje, co następuje: Jeżeli przeprowadzona przeciwko dłużnikowi egzekucya o zapłatę należytości pieniężnej nie odniosła skutku z przyczyny, że albo przedmiotów do wykonania egzekucyi nie było, albo też znaleziono jedynie przedmioty, z których się jasno okazuje, że te ze względu na ich małą wartość, na prawa zastawu na tych przedmiotach już innym wierzycielom służące, lub też ze względu na pretensye przez trzecią osobę do tych przedmiotów roszczone są niedostateczne, wówczas sąd powołany do wydania zezwolenia na pierwszy stopień egzekucyi obowiązanym jest na żądanie wierzy-

ciela za poprzedniem wysłuchaniem dłu-
żnika polecić temuż, aby na terminie w tym
celu wyznaczonym swój majątek i miejsce,
gdzie się po szczególe przedmioty tegoż znaj-
dują podał i przysięgę wykonał na to, że po-
dania jego są rzetelne i że niczego ze swego
majątku nie zamilczał. Gdyby dłużnik na
tym terminie nie stanął, albo przysięgi zło-
żyć nie chciał, może sąd na wniosek wierzy-
ciela zarządzić przyaresztowanie dłużnika.
Co do wykonania aresztu stosować należy prze-
pisy u. s: o zarządzaniu aresztu, jako środ-
ka przymusowego. Łączny czas zarządzonego
aresztu sześciu miesięcy przechodzić nie może.
Powyższy przepis stosuje się i do przypadków
egzekucyi przed ogłoszeniem powołanej usta-
wy dozwolonych.

Ad II.

O drugim przypadku stanowi § 294 u. s:
Aby na mocy tego § osoba jakaś zniagloną
być mogła do wyjawienia pod przysięgą
wszystkiego, cokolwiek jej jest wiadomem o

prawdopodobnie zatajonym majątku osoby trzeciej wymaga się co następuje:

1. Zbieg okoliczności powinien uprawdopodobnić, iż zachodzi obawa zatajenia majątku, lub że zatajenie już nastąpiło na szkodę powoda.

2. Ze zbiegu tych okoliczności wykazać się winno, iż osoba, której wskazuje się przysięga /: pozwany:/ ma prawdopodobnie wiadomość o zatajeniu majątku bez względu, czy na pozwanego samego spada podejrzenie zatajenia majątku, lub na inną osobę. /: dekr. nadw. z 4 lipca 1844 r.:/.

Powyższe okoliczności mają być udowodnione przez powoda. Ustawa wszakże wymaga tylko, aby z tych okoliczności okazało się, że zatajenie majątku prawdopodobnie nastąpi. To, iż zaś aby na zatajenie dostarczono zupełnego dowodu, albowiem gdyby zatajenie zupełnie udowodnionem być mogło, wykonanie przysięgi okazałoby się zbytecznem.

3. Powód winien udowodnić, iż mu do

wspomnianego majątku pewne służą prawa, albo że zatajenie wpływa na dalsze jego prawo.

Z wielu przypadków zatajenia majątku ustawodawstwo dwa szczególne wymienia, dozwalając przysięgi wyjawienia, a mianowicie:

a/. jeżeli jest prawdopodobném, że ktoś zataja dokument pisemny, do którego drugiemu /: powodowi:/ służy prawo /: dekr: nadw: z 31 październik 1785 r:/, przeciwnik zaprzysięgnie, że dokumentu nie posiada, ani takowego umyślnie nie zniszczył, ani z rąk swych nie wydał i nie wie, gdzie się takowy znajduje. /: obacz Tytuł czwarty l: X:/.

b/. jeżeli po śmierci jednego z małżonków pozostały dzieci małoletnie, a słuszna zachodzi obawa, że pozostały małżonek zataił majątek przypadły w spadku małoletnim, wówczas opiekun, lub kurator małoletnich wskazać może małżonkowi przysięgę wyjawienia /: dekr: nadw: z 16 grudnia 1791 r:/

Do tych przypadków zaliczyć można i przypadki, gdzie wzmiankowany spadkobierca przyjął spadek bez dobrodziejstwa inwentarza i objął go w posiadanie, później wszakże został na wydanie spadku skazany, nie mniej przypadki zarządu mienia wspólnego, względnie obcego.

Ustawa nie orzekła:

A. w jaki sposób wykonanie przysięgi wyjawienia żądaném i przez sąd nakazaném być ma, ani

B. kiedy i w jaki sposób strona, której nakazano wykonanie przysięgi wyjawienia zgłosić się ma do wykonania przysięgi.

Ad A.

W przypadku pod l: II /: § 294 u: s. / powinna być wystósowana formalna skarga i przysięga po przeprowadzonym procesie winna być stronie wyrokiem nakazana, albowiem tylko na drodze procesu rozpoznanem być może, czyli i o ile zachodzą okoliczności wskazujące prawdopodobieństwo zatajenia majątku i ponieważ

§ 294 u: s: wyraźnie mówi o stronie powodowéj, przypuszcza więc wytoczenie formalnéj skargi. W tym to przypadku może być przysięgu wyjawienia wykonaną z zastrzeżeniem: „o ile wiem i pamiętam." Wyrok nie może podać roty przysięgi, ani skutków połączonych z wykonaniem, lub niewykonaniem przysięgi. On tylko orzeka; iż pozwany obowiązanym jest w 14 dniach po prawomocności wyroku domagać się wyznaczenia audyencyi i podać na téjże, co mu wiadomém jest o zatajonym majątku osoby x. y.

W przypadku zaś pod l: I /: § 293 u: s:/ nie potrzebném jest roztrząsanie poprzednie okoliczności, czy strona przeciwna obowiązaną jest do wyjawienia swego majątku, lub nie, sama bowiem ustawa z góry oznacza przypadki, kiedy osoby do wyjawienia pod przysięgą majątków swych są zobowiązane. W tych przypadkach nie potrzebne zatem jest wytoczenie formalnéj skargi; lecz wnosi się zwykle podanie, by sędzia stronie obowiązanéj naka-

zaś złożenie przysięgi, co sędzia uczyni albo wprost wydając rezolucyą na podaną prośbę, albo dopiero za poprzedniém wysłuchaniem dłużnika.

Ad B.

Przepis dekr. nadw. z 25 października 1831 r. stanowi, że sędzia w samym już wyroku, lub rezolucyi nakazujących stronie wykonanie przysięgi wyjawienia wyznaczyć powinien termin, w którym ona wykonać ma przysięgę. Gdyby się strona nie zgłosiła w oznaczonym terminie, wówczas służy stronie przeciwnej przez cały czas przedawnienia prawo zmusić stronę do wykonania przysięgi w ten sposób, jak się zniewala dłużnika do przedsięwzięcia jakiejś czynności t. j. karami pieniężnymi i aresztem, kredytaryusza zaś i egzekuta przytrzymaniem go w areszcie. Z tego wynika, że § 298 u. s. stanowiący o skutkach niewykonania przysięgi stron /: oddział 1 l. VII./ nie może być stosowanym do przysięgi wyjawienia.

Powyższem postępowaniem nie zmusza się strony, aby złożyła fałszywą przysięgę. Jeżeli ktoś pomimo, że został przekonany, lub że się przyznał do zatajenia majątku, takowego jednak wydać nie chce, wówczas wydanie takowego na drodze procesu cywilnego wymuszonem być powinno, chyba że przypadek zachodzi w zakres działania sądu karnego.

Rozdział III

O wyrokach.

/: R: XXIV u: s:/

O znaczeniu wyroków sądowych w dziedzinie prawa materyalnego obacz Ungera System §§ 131 do 133.

Orzeczenie sądowe wydane według właściwej prawem oznaczonej formy, którem na podstawie spisanych, lub inrotulowanych aktów rozstrzygniętym bywa sporny stosunek stron, nazywa się wyrokiem stanowczym /: das Endurtheil :/ w przeciwieństwie do wyroku przedstanowczego, dopuszczającego jedynie dowodu ze świadków, lub znawców.

I

Forma i treść wyroku.

Wyrok obejmuje:

A. wstęp

B. właściwe orzeczenie i

C. zakończenie.

Ad A.

Wszystkie wyroki bez wyjątku, czy są stanowcze, czy przedstanowcze, czy rozstrzygają spór główny, czy uboczny, mają za nagłówek „Wyrok." Wstęp zawiera przedewszystkiem wyrazy: „W Imieniu Jego Ces. Mości," poczém następuje:

1. oznaczenie sądu orzekającego z dołożeniem, czy sprawę rozstrzyga jako sąd osobisty, rzeczowy lub kauzalny, upadkowy lub delegowany. Jeżeli sąd był delegowanym do osądzenia sprawy, podaje się natenczas odnośne rozporządzenie sądu wyższego z wymienieniem sądu zastąpionego /: dekr: nadw: z 15 stycznia 1825 r:/

2. imiona i nazwiska stron z wyszczególnieniem, która z nich jest powodem, a która pozwanym, tudzież wymienienie zastępców prawnych, nie mniej adwokatów stron /: § 325 u: s: i dekr: nadw: z 27 września 1792 r:/. Jeśli wchodzą spólnicy sporu, wszyscy z nich wymienieni być muszą tak, jak ich skarga

podaje /: dekr: nadw: z 10 września 1847 r:/,

3. przedmiot sporu t. j. żadanie powoda,

4. sposób postępowania /: pisemne, ustne zwyczajne, sumaryczne i t. d.:/, dzień zamkniętego postępowania ustnego, względnie dzień inrotulacyi aktów,

5. wyrok zaoczny poda, czy strona powodowa, czy pozwana dopuściła się zaoczności i w wniesieniu jakiego wywodu. Wyrok polegający na wyraźném, bezwarunkowém, sądowém zeznaniu pozwanego poda tę okoliczność /: § 329 c:/

6. wstęp kończy się wyrażeniem „orzeka."

Ad B.

Wyrok podać ma przedmiot roszczenia i żadanie skargą objęte tak jasno, aby z niego dokładnie powziąść można, jakie prawo wyrokiem przyznano, lub nie przyznano. Przepis ten odnosi się także do odsetek. Każdy wyrok obejmować musi orzeczenie o kosztach prawnych. Jeżeli pozwanego uznano za obowiązanego wykonać pewną pracę, wyznaczo-

nym być winien termin, w ciągu którego czynność ta ma być wykonaną. Jeżeli sąd zezwala na niedobrowolne rozłączenie małżonków do stołu i łoża, wyrok oznaczy, czyli i który z małżonków stał się winnym rozłączenia. To samo rozumi się o rozwodzie /: dekr: nadw: z 23 sierpnia 1819 r:/. Jeżeli wyrok naznacza stronie przysięgę, winien obejmować dokładnie ułożoną rotę przysięgi i oznaczyć czas jéj wykonania, jak nie inniej skutki wykonania, lub niewykonania téjże. /: § 326 u: s: /. Wyrok naznaczający przysięgę wyjawienia nie może podać ani roty przysięgi, ani skutków połączonych z wykonaniem, lub niewykonaniem.

Ad C.

Zakończenie wyroku obejmuje:

1. urzędowy podpis sądu i
2. miejsce i dzień zapadłego wyroku.
3. opieczętowanie wyroku i adres strony /§§ 211 i 212 Instr: sąd:/.

Wytykanie wad zaszłych w toku postę-

powania nie jest przedmiotem wyroku i następuje w odrębnej rezolucyi /: dekr. nadw. z 12 listopada 1798 r.:/.

II

Rodzaje wyroków.

Wyroki dzielą się: A.

z uwagi na przedmiot, na przedstanowcze i stanowcze; treść wyroków przedstanowczych podaliśmy mówiąc o dowodzie ze świadków /: R: II. tytuł piąty:/. Treść wyroku stanowczego zawiera skazanie, albo zwolnienie pozwanego, zaczém idzie podział wyroków na skazujące i zwalniające, tudzież na mięszane, jeżeli wyrok przychyla się po części do żądania powoda, a po części zapada na korzyść pozwanego. Wyrok skazujący zawiera albo

1. wyłącznie uznanie zaistnienia, lub nieuznanie istnienia jakiegoś stosunku prawnego n: p: ojcowstwa, umowy spółki i t. d. /: Feststellungsurtheil:/, albo

2. oprócz tego i skazanie pozwanego na

świadczenie odpowiednie owemu stosunkowi prawnemu t. j: nakaz, aby coś uczynił, zno-sił, albo zaniechał /: wyroki skazujące w znaczeniu ściślejszém:/.

Wyroki pod l: 1 zapadają przy uzna-niu pewnego stanu, lub stosunku prawnego, wyroki zaś pod l: 2 zapadają wskutek skarg o prawa osobiste, rzeczowe, albo o obronę prawa spadkowego. Szczególny rodzaj wyroków sta-nowią wyroki zapadające w sprawach o podział, iudicia duplicia, albowiem obok przyznania żądania skargi, może także na-stąpić przyznanie poszczególnych części rze-czy spólnej, albo jéj wartości, względnie usta-nowienie praw n. p: służebności na rzeczy spól-néj, nie mniej skazanie obu stron.

Wyrok zapadający na skargę o rozwiąza-nie małżeństwa, albo o rozdzielenie mał-żonków od stołu i łoża ustanawia nowy stosu-nek prawny, jeżeli się przychyla do skargi. Wyrok rozsądzający sprawę, w której mieści się skarga wzajemna właściwa, skazuć mo

że obie strony.

Zwracamy tu uwagę na układanie wyroków zapadających w sprawach o prawo bezwzględne, zwłaszcza rzeczowych, a zapadających w sprawach, gdzie się rozchodzi o prawa względne, a o czém mowa była przy zarzucie sprawy osądzonej. Uwolnienie pozwanego obejmuje orzeczenie, że nie uznano żądania powoda za uzasadnione, że zatém pozwany nie jest obowiązany uznać prawa przez powoda dochodzonego, względnie wypełnić żądanego świadczenia, że zatém sąd pozwanego stanowczo zwalnia od skargi /: absolutio ab actione :/. Według orz. najw. tryb. z 13 czerwca 1860 r. opiewać ma wyrok :„ pozwany nie jest obowiązany i t. d.," jeżeli powodowi na zasadzie faktycznej okoliczności skargi żadne nie służy prawo, jeżeli jednak stosunek prawny służący skardze za podstawę dopuszcza dochodzenia innych roszczeń, idzie w zastósowanie formuła :„ oddala się powoda z jego żądaniem i t. d. " Od stanowczego zwolnienia

pozwanego różni się tymczasowe zwolnienie /: t. zw: absolutio ab instantia:/, zachodzi ono z powodu zarzutów odwłocznych prawa materyalnego, albo zarzutów wiszącej sprawy, albo z powodu braku legitymacyi do sprawy.

B.

Wyroki warunkowe i bezwarunkowe:

z uwagi, czy wyrok skazanie, albo zwolnienie pozwanego zależnem czyni od ziszczenia się, lub nieziszczenia warunku. Odróżniamy dwa rodzaje wyroków warunkowych:

1. wyroki warunkowe w znaczeniu właściwem, są to wyroki, które skazanie, lub zwolnienie pozwanego zależnem czynią od tego, czy dowód z przysięgi dla jednej, lub drugiej strony wypadł pomyślnie, lub czy się nie udał. W poczet tych wyroków nie wchodzi wyrok naznaczający przysięgę wyjawienia.

2. wyroki, które skazanie pozwanego na pewne świadczenia czynią zależnem od wywiązania się z wzajemnego świadczenia. Za-

chodzi to we wszystkich skargach o świadczenie na podstawie umowy odpłatnéj, skoro powód nie uiścił się poprzednio ze swego zobowiązania.

C.

Wyroki obejmujące zastrzeżenia.

W tym względzie odróżnić możemy dwa rodzaje:

1. Jeżeli z faktycznych okoliczności przedstawionych przez strony okazało się, że stronie zwłaszcza powodowi inne służy prawo, którego przyznania zażądała, wówczas sąd może zastrzec jéj dochodzenie tego innego prawa § 326, a to z powodu tego, aby jéj później przy dochodzeniu tegoż prawa nie uczyniono zarzutu sprawy osądzonéj. Wyjątek od powyższéj zasady stanowi najw. postan: z 12 lutego 1846 r:, według którego nie wolno w wyroku uznającym testament pisemny za nieważny zamieszczać zastrzeżenia, że strona domagać się może w nowym procesie uznania rozporządzenia ostatniéj woli za rozporządzenia

ustnie zdziałane. Wspomniane zastrzeżenie /:§ 326 u:s:/ nie ma jednak właściwego znaczenia, albowiem powód i bez takiego zastrzeżenia dochodzić może roszczenia, z którem go oddalono ab instantia, tudzież roszczenia, którem go stanowczo i bezwarunkowo oddalono, jeżeli go dochodzi na mocy innéj zasady prawa. Oddalenie pozwanego z jego excepcyą nie następuje w samym wyroku, lecz w pobudkach sądzenia /: dekr: nadw: z 2 grudnia 1797 r:/, z których się okazuje, czy pozwanego oddalono z excepcyą w ogóle, czy go oddalono stanowczo na mocy właściwej zasady prawa, czy tymczasowo, albo tylko ze względu na sposób, w jaki excepcyi dochodził.

2. W postępowaniu w sprawach wynikłych z najmu, lub dzierżawy zachowuje się w wyroku stronie dochodzenie zarzutu potrącenia, tudzież przeprowadzenie dowodu ze świadków, jeżeli zarzutu tego nie uwzględniono, lub świadków nie dopuszczono, bo pierwszy wymagał dowodu ze świadków, lub znawców, a co

Ark: 33 O dowodzie.

do drugiego przesłuchania świadków nastąpić nie mogło w ciągu dni 8 /: §§ 15 i 16 post: w sprawach najmu i dzierżawy:/.

D.

Wyroki rozstrzygające stanowczo całą sprawę, albo tylko jedną część żądania skargi, tudzież wyroki rozstrzygające sprawę nieco do wszystkich uczestników sporu, lecz jedynie co do niektórych i to z osobna, albo całkiem nie.

Zachodzi to 1:

1: gdy co do jednej części żądania skargi dopuszczono dowodu ze świadków, lub znawców, drugą zaś rozstrzygnięto stanowczo /: ob: R: II Tytuł piąty, dekr: radw: z 12 września 1837 r:/.

2. Zachodzi to także w postępowaniu nakazowém i wekslowém, gdzie po wydaniu nakazu płatniczego zapaść mogą wyroki co do poszczególnych uczestników sporu, wnoszących z osobna zarzuty przeciw nakazowi płatniczemu, a co do uczestników nie wnoszących zarzutów nie zapada żaden wyrok.

3. W postępowaniu w sprawach drobiazgo-

wych; obacz § 76 tegoż postęp:

E.

Ze względu na instancyą, od której wyrok pochodzi, dzielą się wyroki na wyroki I, II i III instancyi.

F.

Ze względu na skuteczność dzielą się wyroki na zwyczajne i prawomocne; od pierwszych służy stronie odwołanie się do sądu wyższego, nie zaś od drugich. Wyrok staje się prawomocnym:

a/. jeżeli ustawa wzbrania odwoływać się od niego /: § 329 u: s: wyroki przedstanowcze: /,

b/. jeżeli wyrok sędziego niższego zostaje potwierdzonym przez sędziego wyższego, lub jego wyrok zapadł w III instancyi,

c/. jeżeli prawo odwoływania się do sądu wyższego zgasło α/. wskutek zaniechania założenia na czasie właściwych środków prawnych i β/. wskutek zrzeczenia się przez właściwą stronę prawa odwołania się.

III

Uwzględnienie przy zawyrokowaniu okoliczności faktycznych, które po wniesieniu skargi powstały.

Zasadą jest, że sąd przy zawyrokowaniu uwzględnić ma wszystkie okoliczności faktyczne przez strony przedstawione bez względu na to, że jakaś okoliczność dopiero po wniesieniu skargi powstała /: orz: najw: tryb: z 14 października 1862 r: /, a to nawet wtenczas, kiedy od téj okoliczności zależało powstanie prawa powództwa, a zatém, że w chwili wniesienia skargi prawo powództwa jeszcze nie zaistniało wychodząc z przypuszczenia, że te okoliczności wprowadzono z przestrzeganiem przepisów o wprowadzeniu do rozprawy nowości. /: §§ 37 i dalsze u: s: i orz: najw: tryb: z 11 lutego 1879 r: i z 7 marca 1878 r: /.

IV

Używanie formy wyroku przy orzeczeniach sądowych /: § 324 u: s: /.

Orzeczenia sądowe bywają wydawane, albo w formie wyroku, albo w formie rezolucyi

(: dekretu :). Ustawa nie podaje ogólnego prawidła, wskazującego, kiedy sprawa roz- strzygniętą być ma wyrokiem, a kiedy przez rezolucyą. Z uwagi, że według § 324 u: s: Każdy spór rozstrzygniętym być winien wyrokiem, tudzież, że każdy spór przypuszcza wyniesione poprzednio do sądu pisma procesowe nasuwają się nam następne dwie zasady:

1. Załatwienie sprawy przez rezolucyą nastąpi we wszystkich przypadkach, gdzie albo nie zachodzi spór, a zatém gdy nie wniesiono pism procesowych, albo gdy wzajemnie zachodzi zgodzenie się stron.

2. Wskutek pism, lub ustnych rozpraw procesowych zapadać winien wyrok.

Wyjątki od tych zasad:

Ad 1. We wszystkich sprawach małżeńskich, tyczących się rozłączenia od stołu i łoża, jeżeli strony zgadzają się co do przedmiotu głównego, nie zaś co do roszczeń ubocznych, winien być wydany wyrok rozstrzygający sprawę główną razem z roszczeniami uboczn-

rymi /: dekr: nadw: z 23 sierpnia 1849r:/.

Ad 2. W tym względzie liczne zachodzą wyjątki, w których spór załatwionym być winien przez rezolucyą. Rezolucyą rozstrzygają się między innymi następujące spory:

a/. Sprawa o uznanie niestawiennictwa za usprawiedliwione /: § 29 u: s:/.

b/. Sprawa o pozwolenie przywrócenia do stanu pierwotnego z powodu upływu terminu zawitego § 429

c/. Sprawa o dozwolenie dowodu dla wiecznej pamięci.

d/. Sprawa o uznanie, że przysięga niewykonana uważaną być ma za wykonaną.

e/. Wszelkie sprawy incidentalne i t. d.

V

Uwiadomienie stron o wyroku.

/§ 327 u: s:/.

Wyroki winny być ułożone na piśmie i doręczają się albo samym stronom, albo ich pełnomocnikom. Z tego powodu sporządza się wyrok w dwóch okazach, choćby z jednej, lub

drugiej strony mieli udział spólnicy sporu, § 509 u: p: lub wyrok był zaocznym. O zawiadomieniu stron w postęp: w spr: drob: pomówiny niżej.

VI

Pobudki orzeczenia.

/:§ 328 u: p: i §§ 144 i 197 J: p: z r. 1853:/

Jeżeli orzeczenie sądu I inst: ma być wydane w formie wyroku, powody sądzenia nie mogą być połączone ze samym wyrokiem. W tym przypadku układają się powody oddzielnie przeciwnie pobudki sadzenia sądów II i III instan: mogą być połączone ze samym wyrokiem. W innych przypadkach, gdzie orzeczenie nie ma być wydanem we formie wyroku dozwolonem jest połączyć powody sądzenia ze samem orzeczeniem, skoro sąd to uznaje za stósowne. /ob: pow: §§ i reskr: min: z 29 listopada 1855 r:/. Najw: tryb: i trybunały II inst: obowiazane są w każdym przypadku dołączyć powody sądzenia do swych wyroków bez różnicy, czy wyrok niższej instancyi zo=

stał zatwierdzony, lub zmieniony. W postęp.
sumar:, a obecnie według § 23 Nowelli z r: 187
także w postępowaniu pisemnem i ustnem
należy powody sądzenia doręczyć z urzędu
jednocześnie z wyrokiem przegrywającemu
a jeżeli w przedmiocie głównym żadna ze
stron całkiem się wygrała obu stronom. Stronie
wygrywającej proces wydane być mają powody
najdalej w dniach trzech, w sprawach han-
dlowych; toczących się w sądzie handlowym w
ciągu 24 godzin po ustnem zgłoszeniu się stro-
ny /: § 582 u: s: /.

Uwaga.

Wyroki trybunału państwa zawierają na-
zwiska wszystkich członków trybunału, któ-
rzy w zawyrokowaniu udział brali. W post.
w spr: drob: zachodzą co do wyroków niektó-
re wyjątki podane w części IV.

